

“Jeg er sandinist, ikke danielist.”

*En studie av slektskap og forhandlinger i hverdagslivet blant
unge voksne i Estelí, Nicaragua*

Oda Lohne van der Eynden

Masteroppgave ved Sosialantropologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2014

**“Jeg er sandinist, ikke
danielist.”**

**En studie av slektskap og
forhandlinger i
hverdagslivet blant unge
voksne i Estelí,
Nicaragua**

© Oda Lohne van der Eynden

2014

“Jeg er sandinist, ikke danielist.” En studie av slektskap og forhandlinger i hverdagslivet
blant unge voksne i Estelí, Nicaragua

Oda Lohne van der Eynden

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Denne masteroppgaven er basert på et seks måneder langt feltarbeid i byen Estelí, nord i Nicaragua. Fra januar til juli 2012 bodde jeg sammen med en familie med en sandinistisk bakgrunn, for å studere hverdagslivet blant informantene mine som tilhører en middelklasse i landet. Oppgaven min handler om unge personer i etableringsfasen i bydelen *El Rosario*. Felles for dem er at de har vokst opp etter krigsårene, som offisielt ble avsluttet i 1990. De er høyt utdannet og har få økonomiske midler. Hvilke strategier de benytter seg av og hvilke begrensninger og muligheter som finnes for dem, er sentralt i oppgaven. Analytiske begreper som, *forhandlinger, strategi, aktør, struktur og tillit* vil bli behandlet.

I denne oppgaven ønsker jeg blant annet å vise hvor viktig forhandlinger om sin partipolitiske identitet kan være for å skaffe seg en jobb og for å etablere individuelle liv. I løpet av forskningsprosessen har denne studien utviklet seg til å handle mindre om partipolitikk og mer om familielivet og betydningen av å skape – og å opprettholde sterke bånd til øvrige slektninger. Den partipolitiske tilhørigheten for de unge voksne er sterk, men antagelig annerledes enn hva den var for deres foreldre. For å forstå hva som skjer i hverdagslivet argumenterer jeg for å se deres handlinger i sammenheng med historie, strukturer i samfunnet og personers individuelle erfaringer.

En studie av hverdagslivet sier noe om hvilke muligheter og begrensninger mennesker har. Slik kan vi utforske hva som står på spill for unge mennesker i Nicaragua i dag, innenfor en spesifikk gruppe eller en kultur. I studien vil jeg drøfte hvordan de orienterer seg i et landskap som er sterkt formet av historien, samtidig som de handler – for å forhandle. Jeg vil vise hvordan de går fram for å etablere selvstendige liv, og hvordan det kan være med på å utfordre makthierarkier i det nicaraguanske samfunnet.

I antropologisk forskning kommer det fram at slektskapet rommer relasjoner mellom individer som ønsker å hjelpe hverandre. I slektskapsrelasjoner ser vi også samtidig at det ligger en rekke moralske forventninger til grunn som utgangspunkt for å reproducere et hierarki og utbytting (se for eksempel Lancaster 1992). Her ser vi potensialet i *gaverelasjonen* som også handler om hierarki og vold, fordi det for enkelte individer, eller for hele grupper, vil være enklere for noen og vanskeligere for andre – å navigere i dette systemet. De unge voksne medlemmene av de to husholdene til familien Blandón og familien García har alle ulike utgangspunkt for hvordan de kan lykkes med denne navigeringen, og de har derfor også ulike måter å skape sine liv på.

Forord

Jeg er veldig glad for å kunne benytte denne anledningen til å takke dere som har hjulpet meg med å produsere denne masteroppgaven.

Først og fremst, tusen takk til alle mine venner og informanter i Nicaragua. Dere har invitert meg inn i hverdagen deres, åpnet opp hjemmene deres, og introdusert meg til livene deres. Jeg setter pris på all tiden vi har hatt sammen. Dere har gitt meg så mye, mye mer enn denne oppgaven. Jeg ser fram til mer dans, mer musikk, mer humor og mer av dere!

Til min veileder, Christian Krohn-Hansen, din hjelp har vært helt uunnværlig. Din tålmodighet er forbilledlig, og jeg takker deg så mye for alle innspill.

Christian Sørhaug, tusen takk for gode samtaler, ideer og viktige tilbakemeldinger.

Min kjære tante, Sissel Seim, du er helt fantastisk! Du dro teksten ut av hendene mine «i grevens tid». Din veiledning har vært helt avgjørende for at både jeg og oppgaven henger sammen!

Til mine venner og familie i Norge: Tusen takk for viktig tid sammen, oppmuntring og støtte. Dag, takk for hjelpen med korrekturlesing av hele oppgaven – for en jobb! Pappa, takk for hjelpen med å lese statistikk, og for at du orienterer for meg når jeg går meg litt vill. Kjære Clea, Gro, Hanne, Kjersti, Jørgen, Kine Renate, Lykke, Macarena, Marie, Nina og Odilia: Tusen takk for alle samtaler, faglige diskusjoner, konstruktiv kritikk på tekster, smil, poesi, trim og klemmer. Jeg gleder meg til fortsettelsen! Hedda, tusen takk for at du alltid gjør meg tryggere og bedre. Carlos Carlos, my brother from another mother and best friend. Your insight and good advice are more valuable to me than what I can ever give back to you. I will always be your loyal friend. Para mi *hermano* y mi *hermana*: Desde la tierra hasta el sol y todos los giros que da el sol. Jeg er så glad i dere!

Maarten, din tålmodighet har nådd nye høyder. Alle skulle hatt en Maarten! Jeg elsker deg.

Oda Lohne van der Eynden

Oslo, mai 2014

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iv
Forord	vi
Kapittel 1: Introduksjon	1
Tema og problemstilling	2
Beskrivelse av sted: Byen Estelí og bydelen El Rosario	5
Historisk-, økonomisk- og politisk kontekst	7
Teori og annen forskning	9
Sentrale teoretiske og analytiske begreper: Hushold, slektskap og hverdagsliv, ulikhet og tillit	10
Makt og forhandling	12
Identitet	13
Oppgavens oppbygning: Presentasjon av kapitlene	14
Kapittel 2: Deltagende observasjon og om å intervenere i felt	17
Deltagende observasjon- om å <i>produsere</i> data	17
Noe om tilfeldigheter og om bevisste valg	18
Prat som data	19
Informantene	21
Praktiske utfordringer i prosessen	22
Språk	23
Etiske dilemmaer mellom forsker og informant	23
Min posisjonering i felten – og et steg til siden	24
Tilblivelsen av en fadder: Forskeren som <i>comadre</i> og <i>madrina</i> og forskningsetiske betraktninger	25
Oppsummering: Produsere slektninger	31
Kapittel 3: <i>La familia</i>	33
Økonomisk, politisk og historisk kontekst for husholdene	34

Familie Blandón og García.....	35
Hushold i El Rosario, Estelí	36
Familien Blandón	37
Julio og bestemor Lucia	44
Blandóns arbeidsdeling, inntekter, utgifter	45
Politikk og minner om revolusjonshistorie	47
Familien García	50
Doña Valeria og hennes historie om å investere i fremtiden	52
Alejandro og hans historie.....	54
Garcías arbeidsdeling, inntekter, utgifter	57
Sammenlikning av familie Blandón og García	58
Oppsummering: <i>La familia</i> - moralske forpliktelser.....	60
Kapittel 4: Slekt som sikkerhetsnett og tvangstrøye.....	63
«Den som vil være med på leken, får tåle steken» (Ana María 18 år).....	65
Fra bygd til by: Ana Marías migrasjonshistorie.....	66
Beskrivelse av Ana Marías arbeidsdag	67
Ana María som aktør og dominert	69
Krysspress	70
Ulikhet til uttrykk i relasjonen arbeidstaker – arbeidsgiver	73
Resiprositet, gave og vold	78
Motstå <i>motstand</i> ?	80
Ana María og el Güegüense	83
Sammenlikning av Ana María og El Güegüense	85
Ana María som <i>aktør</i> i kraft av sine fremtidsmål	86
Oppsummering: Begrense begrensninger	89
Kapittel 5: Oppsummerende diskusjon - Forbindelser, forpliktelser og forhandlinger .	91
Forbindelser, forpliktelser og forhandlinger	92

Ulikhet.....	93
«Jeg er sandinist, ikke danielist».....	94
Oppsummering: Fortid, nåtid og fremtid	95
Litteraturliste.....	99

Kapittel 1: Introduksjon

«*I dette landet handler alt om bekjentskap.*» (Julio 28 år)

Jeg var innom kulturhuset sammen med Julio, da ei venninne av ham kom innom og fortalte en vits: «Jeg skal fortelle dere historien om da bonden fra *las montañitas* [område i sone 3 av byen] møtte på Daniel [presidenten] da han besøkte byen vår», innledet hun. Julio lo bekræftende og venninnen fortsatte:

Mannen kom gående fra sentrum på vei hjem. Han bar tung last på hodet og gikk langsomt. Daniel kom kjørende og stoppet ved denne mannen og tilbød ham skyss. Mannen svarte: 'Nei, dere er fremmede. Dere stoler jeg ikke på, så det vil jeg ikke.' Mannen i bilen forsikret bonden om at han var i trygge hender i bilen deres, men mannen nektet å høre på det. 'Dere kommer til å stjele alle tingene mine', svarte han, og Daniel var pent nødt til å gi opp å tilby mannen skyss. 'Vet du hvem det der var', spurte en forbipasserende, 'Det var presidenten din!' 'Det bryr ikke meg', svarte bonden. 'Kjenner jeg ham ikke, stoler jeg ikke på ham, og da kan det være det samme med hele presidenten!'

Vi lo hjertelig og Julio uttrykte respekt til bonden som ikke hadde latt seg lure av presidenten. Denne typen vitser om politikere høres stadig vekk på gaten i Estelí (Besnier 2009). «Daniel er også blitt politiker», sa en av mine informanter oppgitt en dag vi snakket om forskjellen mellom det å være sandinist og det å være danielist. Det er kanskje ikke så rart at man har visse betenkeligheter overfor politikere i et land hvor presidenter har stukket av med hele statskassen, bygd private motorveier til sine egne palasser (mens befolkningen sultet) og der den folkelige revolusjonspresidenten har inngått pakt med korrupsjonsdømte ekspresidenter. Sett i sammenheng med at det er knapphet på jobber, til tross for at Estelí regnes for en by med økonomisk vekst, blir det helt avgjørende å bygge opp tillit, *confianza*, for å skaffe seg en inntekt (Bugge 2002:225-229). Resiprositet og byggingen av solide nettverk av venner, slekt og andre, er derfor noe unge mennesker i Estelí i dag bruker mye tid og krefter på. Slike systemer basert på resiprositet har lange tradisjoner over hele Latin-Amerika. Gjennom denne oppgaven skal jeg forklare hvordan unge voksne *profesionales* i Estelí, Nicaragua skaper sine liv, og *tillit* og mangel på tillit er sentralt for dette.

Tittelen på denne studien, «Jeg er sandinist, ikke danielist» er et utsagn som ble så ofte presisert og gjentatt av mine informanter under feltarbeidet mitt at jeg er fristet til å kalle det en maksime, en handlingsregel (Lancaster 1992:xv). En *sandinist* er en person som sympatiserer med 1970-tallets sandinistiske revolusjon som tok sitt navn etter Augusto César Sandino som var general og opprørsleder på begynnelsen av 1900-tallet. En *danielist* er en som er tilhenger av presidentkandidaten til revolusjonspartiet, FSLN (Frente Sandinista de Liberación Nacional)¹. Daniel Ortega er president i Nicaragua i dag. Å si at man er en sandinist formidler mer enn et partipolitisk ståsted, det henger også sammen med en nasjonal identitet. Å være en sandinist er også knyttet til ens familie- og generasjonstilhørighet, og er samtidig et uttrykk for klasseposisjon. Viktige tema i denne oppgaven er hvordan *forhandlinger* av slike *identiteter* henger sammen med etableringen av selvstendige liv og *tillit*. Hvordan jeg benytter meg av disse analytiske begrepene i denne oppgaven blir forklart senere i dette kapittelet.

Tema og problemstilling

Da jeg dro på feltarbeid var studiens hovedproblemstilling: «Hvordan forhandles partipolitiske identiteter blant unge voksne i Estelí, Nicaragua?». Jeg ønsket å undersøke hvordan den sandinistiske revolusjonen fungerte i dag, og å gjøre en slags «gjenstudie» av sandinistene. Hvordan hadde det gått med de som var unge under revolusjonsårene? Hvordan hadde tilhørigheten til revolusjonen formet deres barn, de unge i dag? Jeg hadde en åpen, eksplorerende tilnærming til feltet før jeg dro, og underveis i forskningsprosessen har det dukket opp flere spørsmål, som jeg har forsøkt å følge. Tidlig i feltarbeidet ble jeg gjort oppmerksom på at familien (*la familia*) var viktig for menneskene jeg ble kjent med. Familie utgjorde et viktig fundament for handlinger og forhandlinger. Underveis i feltarbeidet så jeg også hvor avgjørende gode relasjoner til sin familie, slekt og venner var for hvordan unge voksne etablerte selvstendige liv i Nicaragua i dag. Jeg har derfor valgt en mer åpen formulering av problemstilling og spørsmål for oppgaven. Jeg vil drøfte hvilken betydning både familie og historisk situasjon, politikk og økonomi har for utforming av et selvstendig liv.

¹ FLSN (Sandinistisk frigjøringsfront, eller sandinistene) ble stiftet i 1961 og førte geriljakrig mot det USA-støttede familiediktaturet (Somoza-familien) som styrte Nicaragua fra 1936-1979. FSLN fikk etter hvert støtte hos det bredere lag av befolkningen og seiret i 1979. FSLN innsatte da en midlertidig militærjunta med Daniel Ortega som leder. Daniel og FSLN ble siden demokratisk valgt i 1984. I 1990 tapte sandinistene valget. I 2006 ble Daniel på nytt valgt som presidentkandidat for FSLN.

Hovedproblemstillingen går som følger: *Hvordan skaper unge voksne profesionales med en sandinistisk familietilhørighet sine liv? Hvilken betydning har familien for dette? Hvilken betydning har den partipolitiske- og økonomiske situasjonen?*

I oppgaven vil jeg behandle ulike deler av mine informanternes identiteter. Både *klasse*, *kjønnsroller*, *nasjonalisme* og *partipolitikk* inngår i slike identiteter, og er derfor noe jeg vil behandle i denne oppgaven. Tett knyttet til disse er generasjonsperspektivet som en identifikasjon. Foreldrene til mine informanter hadde gått gjennom revolusjonsårene sammen, og jeg vil drøfte hva som knytter den unge generasjonen sammen i dag.

I de neste avsnittene vil jeg utdype spørsmålene og presentere sentrale teoretiske- og analytiske begrepene jeg bruker i problemstillingene.

Unge voksne profesionales

Mitt *tema- og nettverksdefinerte univers* (Frøystad 2003) er unge voksne *profesionales* med en *sandinistisk* tilhørighet, i etableringsfasen i livet. Inger Lundgren (2000) benytter seg av begrepet *sandinista profesionales* i sin doktorgradsavhandling fra Estelí. De er høyt utdannet med få økonomiske midler, og kan kalles en *middelklasse* i Nicaragua. De er barn av de menneskene som var unge og kjempet under den sandinistiske revolusjonen på 1970- og 1980-tallet, og skiller dem derfor fra andre ikke- og anti-sandinistiske *profesionales* (Lundgren 2000:37). *Profesionales* jobber med ikke-manuelt arbeid, for eksempel som funksjonærer i byråkratiet, eller i andre yrker, slik som lærere, småbedriftseiere, akademikere, leger eller i militæret, politiet eller andre statlige institusjoner.

Avgrensningen av *profesionales* er analytisk, fordi personene jeg ble kjent med ikke selv brukte ordene *klasse* eller *profesionales*. Lundgrens (2000) definisjon av begrepet passer godt til mitt felt, og derfor har jeg valgt å benytte meg av dette. Da jeg spurte dem om hvordan de definerte sin sosiale klasse ville de heller si at de jobbet, eller ønsket å jobbe, innenfor sin «profesjon» (*carrera*). Dette innebærer to ting; For det første at de har høyere utdanning, og for det andre at de har fått- eller søker seg en jobb som er relevant for studiene sine. Måten jeg bruker det analytiske begrepet *sosial klasse* her baserer jeg på det Bourdieu kaller «den totale mengde kapital», som inkluderer forhold som økonomi, levestandard, utdanningsnivå og arbeid (Bourdieu 1995 [1979]).

Unge voksne sandinista *profesionales* er opptatte av å posisjonere seg selv innenfor samfunnet. I oppgaven vil jeg utforske hvem som er inkludert i denne sosiale gruppen, som også kan defineres som en *klasse*, samt hvem som ekskluderes fra fellesskapet av sandinistiske *profesionales*, som har opparbeidet seg en relativ velstand og tilgang på makt i det nicaraguanske samfunnet de siste tiårene.

Å etablere individuelle liv for en ung voksen

Jeg har valgt å skrive om unge voksne (18-34 år), fordi de synliggjør hvordan det kan være å etablere individuelle liv i Estelí, og andre steder. Hvordan dette gjøres forteller oss noe om hva som står på spill i et gitt samfunn, og belyser hvordan mennesker kan «blomstre i en rekke sosiale settinger» (Brown 1996:734). I de unge menneskenes utfordringer i hverdagen har jeg sett betydningen av å knytte sterke bånd til sine slektninger. De viser oss at det ikke nødvendigvis er noen kontrast mellom *makt*² og *motmakt*, eller *dominans* og *motstand* (Ortner 1995:174-176). Slektskap er både en form for sikkerhetsnett og en form for tvangstrøye, og har muligheter for forhandlinger. Når enkeltpersoner handler, så er det hele familien som handler, derfor er det å skape individuelle liv ikke løsrevet fra det kollektive. Det er i hovedsak de unge voksne denne studien tar utgangspunkt i, men deres liv sees også i relasjon til deres foreldregenerasjon, og de eldre generasjonene kan dermed ikke løsrives fra analysen.

I Nicaragua er historiene nedfelte i landskapet, noe som lett kan føre til forvirring for en som ikke kjenner referansene (Freeman 2010; URL Alnes Haslie). Derfor skal jeg nå gi en kort beskrivelse av stedet og byen der jeg utførte feltarbeidet mitt, og deretter presentere et overblikk over viktige historiske hendelser i Nicaragua.

² Hvordan jeg forstår- og benytter meg av begrepet *makt* og *motstand* kommer jeg tilbake til senere.

Kart over Nicaragua

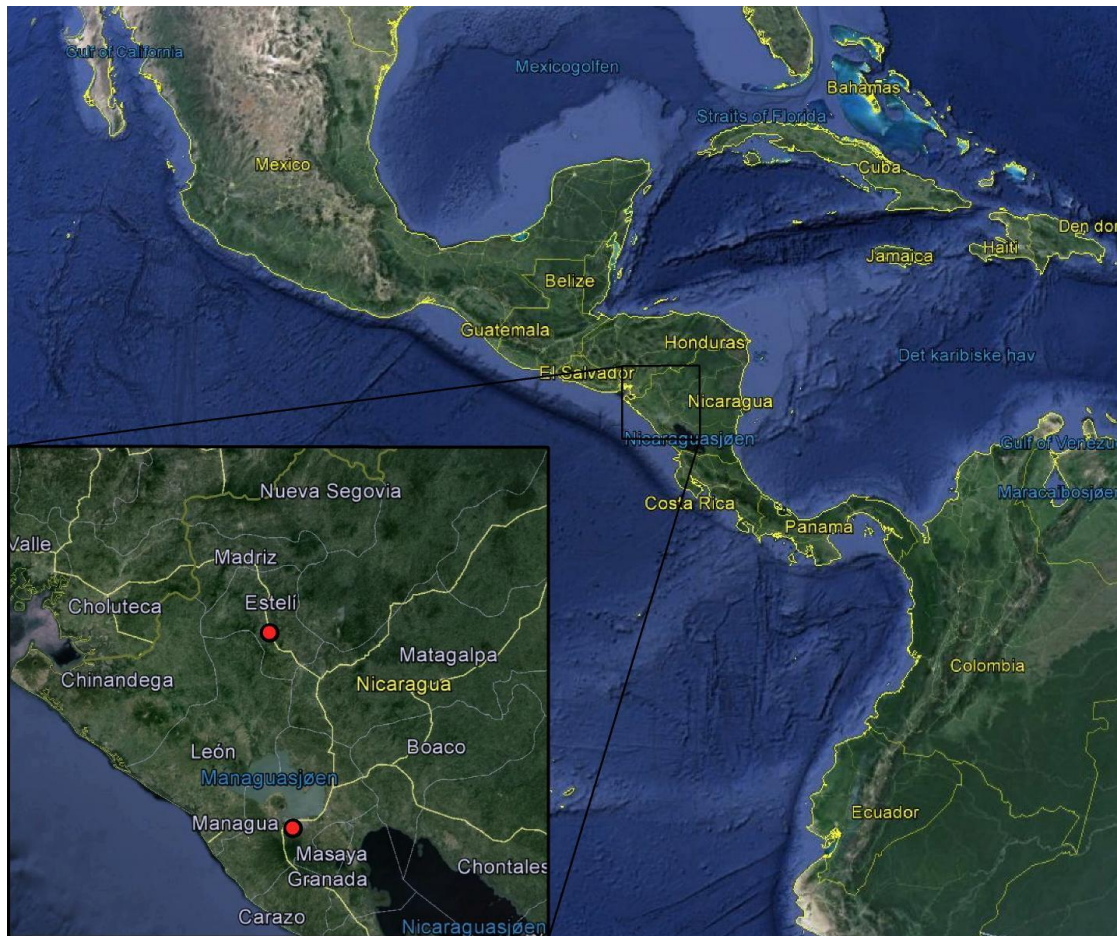

Foto 1: Estelí og Managua er markert i bildeutsnittet. Begge byene ligger langs den panamerikanske hovedveien. (Hovedveinett i lys gul, fylkesgrenser i grått, landegrenser i mørk gul). Kilde: Google Earth.

Beskrivelse av sted: Byen Estelí og bydelen El Rosario

Feltarbeidet mitt gjorde jeg i byen Estelí, Nicaragua, i bydelen El Rosario fra 23. januar til 21. juli 2012. Estelí regnes som Nicaraguas tredje største by. Den ligger langs den panamerikanske hovedveien, om lag 150 kilometer nord for hovedstaden. Denne hovedveien knytter hele det amerikanske kontinentet sammen, og beliggenheten har hjulpet byens økonomiske utvikling godt (Lundgren 2000:63). Byen er inndelt i 69 forskjellige *barrios*, nabolag/bydeler, som til sammen huser over 110 000 mennesker (URL Alcaldía de Estelí; URL INIDE). Avgjørende kamper under revolusjonen ble utspilt i Estelí, og i årene som fulgte fortsatte byen og områdene rundt å være en viktig arena for politiske kampanjer og strategiske militæroperasjoner (Lundgren 2000).

Selv om Estelí har hatt en lavere befolkningsvekst de siste årene, kan en se at fylket har en forholdsvis stor andel unge innbyggere. 34 prosent er under 15 år, og størstedelen av

befolkningen under 30 år ("Gráfico 1", Censo Estelí 2005). Det vil si at en betydelig andel av dagens estelianere ikke var født i 1979, og antagelig ikke husker sandiniststyret som satt i regjering frem til 1990 (Eggebo 2004:16).

Estelí er bygd opp i gammel spansk kolonistil, med katedralen som sentrumskjerne, med torget (*plaza*) og parken rundt. Ut derfra er det bygget gater i rette linjer (kvadrat), og rett i nærheten ligger brannstasjon, borgermesterens kontor og andre offentlige- og andre organisasjonskontorer. Byens eldste privatboliger, butikker og andre serviceforetak finnes også i nærheten. Bankene er samlet i ett helt kvartal, også disse, rett i nærheten av katedralen. I sentrum er det også to universiteter, flere skoler, museer, kulturskoler, kafeer, hoteller, barer, restauranter og menighetssentre.

Grunnlegging, oppbygging og organisering av bydelen El Rosario

Her kommer en beskrivelse av området El Rosario, bydelen jeg utførte feltarbeidet mitt i. Mer om valg av område og informantgruppe blir behandlet i neste kapittel som omhandler metode.

Estelí by er delt inn i tre ulike administrative soner. Disse sonene er delt inn i flere forskjellige *barrios* av statsinstitusjonen for urban planlegging. Inndelingen benyttes av institusjoner som blant andre INVUR (El Instituto de la vivienda Urbana y Rural) for å skaffe oversikt over befolkningen³. Sentrum er første sone, andre sone omkranser sentrum og tredje sone blir brukt for å omtale «de rurale» delene av byen, *los municipios*. Generelt har familiene bosatt i sentrumskjernen de største og mest vedlikeholdte husene, og særlig i området rundt parken og katedralen bor byens økonomiske elite (Lundgren 2000:79). Sone nummer 2, der El Rosario ligger, er preget av mindre urban planlegging. Husene er bygd langsmed jordgater og enkelte brosteinsbelagte gater. I denne delen av byen bor det flere per hus, og standarden på byggene er generelt en del lavere enn på de i sentrumskjernen. Befolkningen der tjener mindre, men er ofte like høyt utdannet som de i sentrumskjernen. Det er i den delen av byen de bor, de *sandinistiske profesionales* denne oppgaven dreier seg om. I sone 3, *los municipios*, bor de aller fattigste familiene (URL INIDE 2008: Capítulo II). Selv om man ser visse trekk ved den materielle standarden og *klasse* innad i de ulike sonene av byen, er et generelt trekk ved hele Nicaragua at det finnes store materielle ulikheter innad i hvert enkelt nabolag. Ulike politiske partitilhørigheter er også å spore internt i nabolag. I Estelí er det likevel en så stor del av

³ Regjeringen har som uttalt mål å lage bedre statistikker og mer nøyaktige folketellinger for å få en oversikt over hvilke behov som finnes for å utføre for eksempel de sosiale programmene. (URL INIDE: «Misión y Visión»).

befolkningen som sympatiserer med FSLN at befolkningen der ofte framstår som mer homogen enn andre steder i Nicaragua.

Historisk-, økonomisk- og politisk kontekst

Nicaraguaneres nære forhold til landets historie, og hvordan folk forteller, tolker og fortolker historiene i hverdagslivet, er viktig også for antropologer i Nicaragua. Hvordan enkeltpersoner og deres familier forholder seg til de to historiske skikkelsene, Sandino og Somoza, er avgjørende for hvordan deres klassetilhørighet, partipolitiske og nasjonale identitet utformes (Ekern 1998:5-10). Sandino og Somoza representerer to sider av en dyp, langvarig konflikt som begynte tidlig på 1900-tallet, og som har fortsatt fram til i dag (Ekern 1998; Walker 2003). Det var sandinistene, inspirert av Augusto C. Sandino, og de som jobbet for deres sak som til slutt veltet det halvt århundre lange diktatorregimet til familien Somoza i 1979, og deretter stiftet regjering.

Selv om landets historie likner på andre post-koloniale nasjonalstater i Latin-Amerika, er revolusjonen fra 1979 veldig spesiell. Det kan se ut som at viktige prosesser ligger svært nær i tid, og en interesse for revolusjonen og for partipolitikk er nærmest obligatorisk i møte med Nicaragua (Eggebo 2004:15). Flere forskere viser oss at virkningene av disse prosessene er en del av hverdagslivet for mange nicaraguanere (se for eksempel Lundgren 2000; Gledhill 2000:186; Kinzer 1991; Walker 2003; Babb 2001). Menneskene som kjempet for FSLN, både mot Somoza-dynastiet før 1979 og i Contras-krigen i årene som fulgte, er ikke unge lenger. En ny generasjon unge har vokst opp etter revolusjonskampene. Jeg vil begrunne at sandinismen og det å være og å kalle seg *sandinista* i dag betyr noe annet enn det gjorde i årene etter 1979.

Historien lever i nåtiden, og må derfor inkluderes i analysen. Jeg benytter meg av *historie* både som kontekst for analysen, men også som verktøy og analyseobjekt i seg selv (Krohn-Hansen 2001:132). *Kontekst* forstår jeg her som bakgrunn som innvirker på temaet, men som ikke selv er en del av det. Fordi *sandinistisk tilhørighet* er knyttet til en nasjonal identitet og til revolusjonen, bør den historiske konteksten inkluderes i analysen. I løpet av feltarbeidsperioden forsøkte jeg derfor å få fatt i hva folk forteller om sitt forhold til nasjonalstaten, om vold og om endring. Hvordan unge voksne personer, som er vokst opp etter krigene, strever med å finne sin plass i samfunnet, og hvordan de opplever sin mulighet til å bestemme over sine egne liv - er en sentral tematikk i denne oppgaven.

Økonomisk utvikling i Estelí

Estelí regnes som et område med økonomisk vekst. Samtidig definerer INIDE byen som «middels fattig» (*pobreza media*). I Nicaragua betyr dette at befolkningen stort sett lever i hus med tette vegger, tak og gulv, at man bor færre enn fire personer per rom, at det finnes innlagt vann og «egne sanitærsystemer» og at folk flest kan lese og skrive (URL INIDE). Dette er store fremskritt siden begynnelsen av 90-tallet da Inger Lundgren (2000) utførte sitt feltarbeid i byen. Da hadde mange flere store problemer med å skaffe seg en jobb og et sted å bo, og den materielle tilstanden var på samme nivå som på 1940-tallet (Lundgren 2000:222), og misnøyen mot statens økonomistyring vokste.

Etter den sandinistiske revolusjonens seier i 1979 har de forskjellige regjeringene hatt ulike tilnærminger til hvordan økonomisk utvikling skal skje. Fra 1979 til 1990 arbeidet sandinistene med å jevne ut de økonomiske forskjellene i samfunnet. De satset på tiltak som ga billige, statlige lån til fattige familier, og kanskje spesielt til dem som hadde vært aktive i kampen mot Somoza-regimet. Sandinistene arbeidet også hardt for utdanning, hvor poenget var å nå ut til «de store massene». Skolestipender ble utdelt, og busslaster med unge revolusjonære ble sendt ut, over hele landet for å alfabetisere befolkningen, og de var opptatt av å opprette kooperativer for landbruk. Fra 1980 til 1990 var det borgerkrig i landet, noe som påvirket økonomien, og den økonomiske støtten til folk flest i form av sosiale programmer avtok (Lundgren 2000).

Etter at sandinistene tapte valget i 1990 mistet mange av de statlig ansatte sandinistene jobbene sine. Dette skjedde også i Estelí, selv om det var sandinistene som fikk flest stemmer der (Lundgren 2000:51). Sandinistiske *profesionales* måtte se seg om etter andre jobber. UNO-regjeringen som fulgte etter sandinistregjeringen satset på å styrke forholdet til USA, og sikret fred i landet.

I dag er det 4,7 prosent vekst i den nasjonale økonomien, og hele 61 prosent av landets varer eksporteres til USA (URL CIA). Samtidig er det fremdeles høy arbeidsledighet, og landet regnes som et av de mest fattige landene på det amerikanske kontinent. Etter at sandinistene vant valget i 2006 er de sosiale programmene, som har som mål å fremme helse og utdanning for å utjevne forskjeller i samfunnet, gjenopprettet og forsterket. Disse blir til stadighet diskutert av befolkningen i Estelí, og mange er frustrert over den økonomiske situasjonen. De

aller fleste må jobbe fra tidlig alder for å forsørge seg selv og sin familie⁴. Selv om utdanning i prinsippet er gjort tilgjengelig for hele befolkningen ved at det er innført gratis grunnskolegang, og opprettet mange statlige universiteter med lave semesteravgifter og muligheter for stipender, er det likevel mange som må jobbe fulltid ved siden av studier. Dette innebærer en enorm arbeidsmengde for de mange unge som må finansiere sin egen utdanning.

Har den økonomiske situasjonen betydning for hvordan mennesker skaper sine liv? Lundgren (2000:113-147) skriver at folk i Estelí på 90-tallet var lei av vold, og at partiene som fikk flest stemmer var de som kunne love fred og arbeid til folket (se også Ekern 1998:178-179).

Voldsbildet i Nicaragua er endret, likevel vil jeg vise at strukturell vold fremdeles eksisterer i det nicaraguanske samfunnet, fordi det er stor forskjell mellom rik og fattig i Nicaragua, og gamle maktstrukturer reproduseres, selv om enkeltpersoner utfordrer og yter *motstand*. Dette skal jeg tydeliggjøre i siste kapittel. Hvilke faktorer spiller inn for å påvirke individuelle strategier? (Lundgren 2000:111). For å studere dette ønsker jeg å ha et *prosessuelt blick*, i stedet for mer *fortolkende* eller *strukturelle* tilnærminger (Ekern 1998:vi-viii).

Teori og annen forskning

For å vise hvor sentralt det er for unge voksne i Estelí i dag å knytte solide nettverk av venner, slekt og andre for å skaffe seg utdanning, arbeid og bolig vil jeg belyse disse prosessene gjennom antropologiske teorier om resiprositet og slektskap. I min analyse av unge voksne *sandinista profesionales' forhandlinger i hverdagslivet* vil jeg først og fremst benytte antropologiske perspektiver på *makt i praksis og identitet*.

Siden mine caser (Ragin 1992) består av medlemmene i to hushold som tilhører den gruppen i samfunnet Lundgren kalles sandinistiske *profesionales*, benytter jeg meg av andres arbeider fra middelklassen i Nicaragua (og andre steder) i mine analyser. På den måten kan jeg se mine funn i lys av et mye større og rikere datamateriale enn hva jeg selv har produsert i feltarbeidet. Sammenlikningen med andre forskeres arbeider vil på den måten være en del av det datamaterialet jeg har produsert. Datamaterialet er med andre ord ikke samlet inn, det er *produsert* (se for eksempel Wadel 1991). Dette vil utdypes i metodekapittelet.

⁴ Se URL INIDE, side 10 om yrkesaktive. I Estelí Heróico, for eksempel, ble det i 2005 dokumentert at fire barn i alderen 10-14 år hadde fast arbeid. Familien rett over gaten fra oss hadde en liten fruktbod utenfor huset sitt, og familiens tre unge jenter (fra 6-11 år), hadde store deler av dagen ansvar for å ekspedere kunder. Moren deres var syk og bodde alene med dem.

Antropologisk forskning fra Latin-Amerika har ofte studert familie- og husholdsorganisasjon, en forskning som har vært knyttet til de klassiske, antropologiske studiene av slektskapsorganisering. Nyere forskning fra Nicaragua og andre latinamerikanske samfunn har vist oss at analyser med utgangspunkt i husholdet kan være fruktbart, fordi det nettopp er i familierelasjonene og i husholdet at forhandlinger av identiteter skjer, blant annet fordi de ulike rollene, rettigheter og pliktene synliggjøres i arbeidsdelingen i hushold (se for eksempel Melhuus og Stølen 1996; Krohn-Hansen 2013).

Sentrale teoretiske og analytiske begreper: Hushold, slektskap og hverdagsliv, ulikhet og tillit

Gjennom studien min ble jeg gjort oppmerksom på at det er et ideal at man skal flytte ut og danne et eget hushold når en blir voksen. Det å bli selvstendig (*independizarse*) er noe som driver de unge, voksne *profesionales*. På grunn av begrenset økonomi er det imidlertid vanskelig for de aller fleste å oppnå dette idealet. Gjennom en husholdsanalyse kan en oppdage slike tanker om fremtidshåp og hva folk jobber for.

Hushold

Familie, hushold og *hus* er tre ulike analytiske kategorier som overlapper empirisk.

Husholdene består som regel av medlemmer av samme slekt som samler arbeidskraft (barnepass og barneoppdragelse, matlaging, klesvask, og annet inntektsbringende arbeid utenfor hjemmet) (Jelin 1991). Husholdet tilbyr også omsorg, trygghet og kjærlighet, noe som også reflekteres i en del av husholdets arbeidsoppgaver (Gullestad 1989). Begrepet *sentiments* bruker Yanagisako (2002) for å prøve å nyansere analytiske begreper som *verdi* (*value*), *ideal* (*ideal*) og *mål* (*goal*). Med begrepet *sentiments* viser hun hvordan *lyst* eller *ønske* (*desire*), som kommer fra kroppslige emosjoner, kan koples sammen med tilsynelatende rasjonelle-, kulturelt- eller systemisk drevne mål eller verdier (Yanagisako 2002:10-11).

Ved å se på hvordan husholdet organiseres for å skaffe mat på bordet og tak over hodet, kan vi få et innblikk i hvordan de enkelte medlemmene handler gjennom å benytte seg av ulike strategier, og derfor er en husholdsanalyse relevant for min problemstilling.

Slektskap

Roger Lancaster (1992) skriver om betydningen av å inngå i og å bygge solide nettverk av familie, venner og fiktive slektninger (*fictive kin*). Selv om familielivet og slektskapet er fylt av emosjoner, viser det seg ofte at det kun er et fåtall av biologiske slektninger man aktiverer

sosialt. I beskrivelser av husholdene i denne oppgaven vil jeg vise at fadderskapsrelasjonen, *compadrazgo*, er et eksempel på et av de viktige slektskapsnettverkene som styrkes og muliggjøres gjennom husholdets arbeidsdeling og organisering. Gjensidig hjelp (*mutual assistance*) er en av de grunnleggende rettighetene og nødvendighetene ved slektskap og andre relasjoner som bygges på slektskapsidiomet, slik som for eksempel *compadrazgo*-institusjonen (Lancaster 1992:52-68; Mauss [1925] 1995). Lancaster identifiserer levedyktigheten i slike relasjoner på bakgrunn av to faktorer. Den første er at ingen vil oppfattes som gjerrig (*pinche*), og den andre er at man ikke skal prøve å utnytte andres generøsitet (*aprovechándose*) (1992:56). Å bygge sitt eget sikkerhetsnettverk er derfor en balansekunst som krever stor innsats fra hver enkelt. Beskrivelser av husholdsmedlemmenes hverdagsliv i denne oppgaven vil vise at slekt er et sikkerhetsnett, en slags form for velferdsstat.

Hverdagsliv

Mine informanters hverdagsliv tilbringes sammen med medlemmer av husholdet, på arbeid utenfor huset og inne i huset og sammen med venner på fritidsaktiviteter. Hverdagen er alt som skjer i – og mellom de ulike arenaene enhver person forholder seg til: Nemlig huset, arbeidet utenfor huset og i andre stats- og samfunnsinstitusjoner slik skole, NGO-er, dansegruppe, kirken, nærmiljøet og storfamilien (øvrig slekt) er. *Hverdagslivet* er: både «den daglige organiseringen av oppgaver og virksomheter» og et uttrykk for «erfaring og livsverden» (Gullestad 1989:18). Husholdets oppgaver og husholdet som arena for forhandlinger av identiteter er derfor et godt utgangspunkt for å studere hva som står på spill og hvordan folk forhandler sine identiteter (Krohn-Hansen 2001:10). Derfor er *hverdagslivet* et godt utgangspunkt for å kunne si noe om hva som former de unge voksnes valg og hvilke rammer de operer innenfor, og er på den måten relevant for min problemstilling. Forestillingen om «hva vi er», «hvem vi er» og «hvor vi kommer fra» og «hvor vi skal» (Yanagisako og Delaney 1995) utfordres stadig i hverdagslivet.

Ulikhet og tillit

Noe av det første som slo meg i møtet med Nicaragua var de store materielle ulikhetene innenfor ett og samme nabolag. Det er en stor grad av ulikhet i livsvilkår, noe som er et betydelig problem for enkeltmennesker, men også for utviklingen av landets økonomi og for et stabilt demokrati (Booth og Seligson 2013:xxix).

Lancaster (1992) og Lundgren (2000) har skrevet om temaet *ulikhet og diskriminering* i Nicaragua. De viser at diskriminering mellom ulike sosiale grupper, definert av *klasse, partipolitikk, etnisitet, kjønn, alder* og andre *identitetsmarkører* er avgjørende for menneskers tilgang på ressurser. Ett av den sandinistiske revolusjonens mål var å utjevne slike forskjeller. Gjennom å tilbringe tid sammen med unge voksne og deres foreldre, besteforeldre og andre familiemedlemmer, har jeg undersøkt hvordan disse differensieringsprosessene utspiller seg i deres hverdagsliv. Flere forskere har vist at ulik tilgang på ressurser kan få konsekvenser for *tillit* til statsapparatet og til makthavere på nasjonalstatsnivå generelt (se for eksempel Ystanes 2011; Booth og Seligson 2013). Mangel på *tillit* til makthavere har vist seg å være ødeleggende for Nicaragua tidligere, derfor anser jeg spørsmålet om *tillit*, både innad i familier, blant naboer og mellom befolkning og stat, som høyst relevante.

Avgrensning av tema

Diskriminering og maktforhold mellom kvinner og menn hadde vært viktig å undersøke nærmere. I Nicaragua blir man stadig minnet på at rasisme og annen diskriminering ikke finnes, noe også Lancaster (1992) påpeker. Lancaster (1992:211-215) skriver at rasisme er annerledes i Nicaragua enn i USA, for eksempel, men diskriminering (slik som rasisme) er likevel et betydelig samfunnsproblem som bør dokumenteres. Jeg skal komme inn på kjønnsrolleproblematikken i denne oppgaven, men det blir for å belyse klassesdifferensieringen. Et annet viktig tema jeg ikke kommer til å gå inn i, er betydningen av religion for de unge voksnes etablering. De siste tiårene har det vært en oppblomstring av protestantiske (*evangélicos*) menigheter over hele det amerikanske kontinentet, og skjønt jeg antar at det har en viktig betydning for hvilke valg mennesker i Nicaragua tar (se for eksempel Montenegro og Cuadra 2001) vil det bli for omfattende å drøfte dette innen for rammen av denne oppgaven.

Makt og forhandling

Studier av makt er relevant for denne oppgaven, fordi forståelse av *makt* er avgjørende for å kunne forstå dynamikken i det sosiale liv (Krohn-Hansen 2001). Makt kan videre ses som et bytte eller en utveksling, selv om ulike parter har ulike forutsetninger, den ene parten kan ha et gunstig fortrinn i bytteforholdet (se for eksempel Krohn-Hansen 2001:11 eller Krohn-Hansen og Vike 2000:2). I denne oppgaven ser jeg på *makt* som et aspekt ved alle relasjoner

fremfor en «ting⁵» som kan besittes av enkeltmennesker eller institusjoner (Krohn-Hansen 2001; Krohn-Hansen og Vike 2000; Foucault 1980).

Makt er grunnleggende for å forstå hvordan mennesker forstår sine omgivelser, hvordan vi *klassifiserer*, og dermed hva som ligger til grunn for informantenes praksiser. Mitt perspektiv på makt kan i stor grad sies å være basert på Bourdieus (1977) praksis- og kapitalbegrep (se også Bugge 2002). I denne forståelsen av *makt* ligger det en mulighet for å *forhandle*. Med *forhandling* mener jeg her at maktforhold utfordres og må legitimeres av alle parter for å kunne ha *autoritet* eller gjennomslagskraft (Weber [1919] [1922] 2000). *Makt* defineres på denne måten som en pågående *prosess*, fordi den er konstruert og *forhandles* gjennom (gjentakende) aktivering av relasjoner som kopler sammen individer (Field 1999:2; Lancaster 1992:xix). I denne studien skal analysen knyttes til sosiale relasjoner innad i hushold og i relasjonen mellom enkeltmennesker, familier og byråkratiet. De *forhandlinger* som skal belyses handler om hva unge mennesker, i en bestemt situasjon, i Nicaragua gjør for å skape seg et liv. Hva som spiller inn på *forhandlingene* og *maktforholdene* handler om slektskap, partipolitisk tilhørighet og den økonomiske situasjonen, og i denne oppgaven skal jeg vise hvordan slike forhandlingsrelasjoner kan opptre innenfor husholdet.

Identitet

Temaet *tilhørighet* og *identitet*, i betydningen status og rolle, plikter og rettigheter i sosiale relasjoner, vil gå som en rød tråd i studien. Begrepet *identitet* har vært sentralt i antropologien, men da gjerne analysert som *status* og *rolle*. Slik jeg velger å benytte meg av begrepet, ser jeg på identitet både som en persons selvopplevelse og som en posisjon som gir mening i et kulturelt og sosialt fellesskap (Barth 1969). Slik jeg forstår det, er det dette Ingrid Rudie (1984) beskriver som *sosial identitet*, som består av status og roller, hvor en persons selv-identitet er uløselig knyttet til den kollektive identiteten (se også Giddens 1991:54). En status består av rettigheter og plikter, nemlig hva jeg skylder andre, og hva andre skylder meg. Rolleutøvelsen beskriver Rudie (1984:18) som handlingsdimensjonen hvor deltakerne presenterer seg som personer på en slik måte at visse deler av deres identitets- og statusrepertoar gir seg utslag i deres atferd.

⁵ Likevel kan vi kanskje si at det er mange materielle ting involvert i maktrelasjoner, men i denne oppgaven vil sosiale relasjoner være utgangspunkt for analysen.

Giddens (1979) har tatt til orde for å forene de tilsynelatende motstridende analytiske kategoriene *struktur* og *aktør* i samfunnsfagene, ved å vise at sosialt liv inneholder både *agens* (valg, frihet og strategier) og *struktur* (begrensninger). Slik jeg forstår dem, er også Sylvia Yanagisako (2002) og Krohn-Hansen (2001; 1995) i tråd med en slik forståelse av *struktur* og *aktør*, i sine studier av blant annet kollektiv identitet og makt – fra henholdsvis Italia og Den dominikanske republikk (se også Eriksen 2002:55). Jeg støtter meg på denne måten å forstå en persons muligheter og begrensninger på i denne oppgaven.

Oppgavens oppbygning: Presentasjon av kapitlene

Gjennom hele oppgaven vil jeg vise hvordan unge, voksne mennesker i Estelí går fram for å skaffe seg en universitetsutdanning, arbeid og et sted å bo. *Hvordan skaper unge voksne profesionales med en sandinistisk familietilhørighet sine liv? Hvilken betydning har familien for dette? Hvilken betydning har den partipolitiske- og økonomiske situasjonen?*

Vi skal se hvordan betydningen av å bygge solide nettverk av venner, kolleger, medlemmer av slekten og andre bekjente er helt avgjørende for hvordan unge *profesionales* skaffer seg arbeid, bolig og utdanning. Hvordan, eller på hvilken måte de gjør dette, henger sammen med forhandlinger av identiteter knyttet til klasse og alder. Aspekter ved kjønnsidentitet og partipolitisk identitet vil også belyses.

Begge analysekapitlene dreier seg om de emiske begrepene *avanzar* (å avansere eller å klatre på den sosiale rangstigen, og å utvikle seg) og *independizarse*, og om forhandlingen av dette, gjennom institusjonen husholdet. Analysene tar utgangspunkt i to hushold.

I det første analysekapittelet, «*La familia*», skal vi bli kjent med husholdene til familien García og familien Blandón. Kapittelet skal dreie seg om enkeltmennesker og deres nære relasjoner, om familie og kjønn på husholdsnivå, det vil handle om moral, økonomi og endringer. Et av spørsmålene som drøftes i det kapittelet vil være: «*Hva betyr 'la familia' for folk?*», et spørsmål som er interessant fordi familien har en politisk – og økonomisk betydning.

I det andre analysekapittelet, «*Slekt som sikkerhetsnett og tvangstrøye*», skal vi bli kjent med Ana Marías arbeidssituasjon som *empleada*, hushjelp. Tema som vil tas opp i denne delen tar for seg identiteter knyttet til kjønn, alder og klasse.

I avslutningskapittelet skal jeg knytte analysedelene til hovedproblemstillingen i oppgaven og tydeliggjøre hvordan praksiser i hverdagslivet kan være med på å utfordre gjeldende maktstrukturer på nasjonalstatsnivå.

Kapittel 2: Deltagende observasjon og om å intervenere i felt

En antropologs jobb er å se det sosiale mennesket, det vil si individet som en del av et fellesskap. Det er interaksjonen – dynamikken – og gjensidigheten mellom enkeltindividet og de ulike fellesskapene individet samhandler med som oftest er gjenstand for antropologiske analyser. I deltagende observasjon plasserer antropologen seg selv (eller blir plassert av andre) som én blant flere andre i det fellesskapet som studeres (Hastrup 2003).

I dette kapittelet skal jeg posisjonere meg selv innenfor etnografisk metode. Jeg skal også prøve å forklare hvordan jeg posisjonerte meg selv, eller ble posisjonert, i det fellesskapet jeg ble en del av under mitt feltarbeid. Jeg skal særlig gå inn på én av disse posisjonene eller *rollene* jeg hadde og beskrive og problematisere min posisjon som fadder (*madrina* og *comadre*) i blandónfamilien. Dette vil jeg gjøre fordi den skiller seg fra andre relasjoner jeg fikk under feltarbeidet, og fordi årsaken til at jeg fikk den rollen reiser viktige forskningsetiske spørsmål. Jeg skal også beskrive de andre delene av metoden, som er teorien, faghistorien, og spørsmålene, svarene (som igjen leder til nye spørsmål), og hva som ligger til grunn for produksjonen av analysen. Det er å gjøre rede for disse elementene som gjør antropologien til en vitenskap (Hastrup 2003; Wadel 1991; Stewart 1998; Bourdieu 1977:1-30,72-95).

Deltagende observasjon- om å *produsere data*

Gjennom mitt fem måneders lange feltarbeid i byen Estelí i Nicaragua, ble dette det lokalsamfunnet jeg tar utgangspunkt i. Jeg brukte deltagende observasjon, noe som innebar at jeg var på feltarbeid døgnet rundt. Jeg levde sammen med de menneskene som under feltarbeidet ble mine venner, og som senere i forskningsprosessen er blitt mine *informanter*. Forsker og informant får personlige relasjoner med hverandre som følge av det metodiske kravet om tilstedeværelse og deltagelse. Denne posisjoneringen i feltarbeidet - og i analysearbeidet – ble mange ganger til gjennom tilfeldigheter. I noen av disse relasjonene har jeg fungert som en venninne, i andre som en utenlandsk leietaker og gjest. Noen har kalt meg for søster, og én kalte meg for bror, *hermano*. I en annen, og viktig relasjon for denne dataen, har jeg fått en posisjon som fadder i en slekt. Disse relasjonene har påvirket studien, noe som stiller et særlig høyt krav til refleksjon og bevissthet omkring metoden jeg har brukt (Fangen 2004; Stewart 1998).

Noe om tilfeldigheter og om bevisste valg

Under feltarbeidet var det ikke helt klart for meg hvem av dem jeg ble kjent med som skulle bli gjenstand for mine analyser i denne oppgaven. Feltnotatene jeg skrev under feltarbeidet har derfor vært et viktig verktøy for meg i skriveprosessen etter endt feltarbeid. Det er slik jeg forstår det Wadel (1991:160) beskriver som «å bedrive feltarbeid i sine egne notater», for å være åpen for nye muligheter for analyse. Minner fra feltarbeidet, også basert på noe så basalt som syn, hørsel, smak, lukt og det taktile, har vært viktige redskaper for å produsere tekst.

Min tilnærming til feltet var åpen, men jeg hadde flere spørsmål jeg ville forfølge, etter hvert som de dukket opp. Dette er en metode som krever stor bevissthet omkring hvilke valg en tar og om tilfeldigheter som oppstår (Stewart 1998). Jeg hadde lest flere antropologiske studier om og fra Nicaragua og Latin-Amerika før jeg dro, så spørsmålene jeg hadde med meg var farget av disse studiene og av mine antropologiske tematiske interesser, slik som *partipolitikk* og *forhandlingen av identiteter*. Disse interessene var påvirket av mine tidligere reiser til Nicaragua og Latin-Amerika. Jeg hadde også bodd – og jobbet i Estelí et halvår i 2007. Jeg hadde noen antakelser, men jeg var åpen for at disse kunne endres, og jeg ønsket at de skulle bli utfordret (Wadel 1991). Jeg var innstilt på å være åpen og på å lytte, samt å stille kritiske spørsmål når anledningen bød seg. Slik har jeg latt tilfeldighetene være med på å forme veien prosjektet har tatt. Før jeg ankom Estelí, hadde jeg kontakt med Julio Blandón, som var en tidligere kollega i byen. Han var den eneste av mine tidligere bekjenskaper fra Estelí som visste at jeg skulle tilbringe et halvår i byen.

Underveis i forskningsprosessen har interessen dreid seg mer over på *hverdagslivet* og *familielivet* innad i *husholdene*. Denne dreiningen skjedde allerede i feltarbeidet, fordi jeg tilbrakte mesteparten av tiden min sammen med medlemmene innad i husholdene og fulgte dem i deres daglige gjøremål. De beveget seg mellom hushold, arbeid eller skole og nærmiljøet (*marked* og *stat*) (Gullestad 1989:18). Jeg oppsøkte også kulturhuset, to NGO-er og en danseklasse som noen av mine informanter hadde tilknytning til. I det store og del hele levde jeg et tilnærmet normalt hverdagsliv i Estelí, og beveget meg sammen med mine informanter. Deres hverdagsliv besto av å skaffe seg en utdanning, en inntekt og et sted å bo. *Partipolitikken* og *forhandlingen av identiteter* kan derfor sies å være det Berkaak under forelesningene kalte «terrenget», og sa at «Terrenget er å sammenlikne med tema eller region» (Forelesning med Odd Are Berkaak, november 2011).

Basert på tidligere antropologisk forskning fra Estelí, utført av Inger Lundgren (2000), var det et bevisst valg fra min side å bosette meg i en familie som ikke var en del av de rikeste eller mektigste familiene i byen, de som er bosatt i nærheten av katedralen i sentrum. Ved å bosette meg i et område som *El Rosario*, kunne jeg bli kjent med personer med ulik partipolisk tilhørighet og andre forskjeller, uten at det å bli kjent med én av gruppene ville utelukke andre. Med hensyn til temaet, som er nært knyttet til erfaringer fra en blodig fortid, var det viktig for meg å tenke på om de personene jeg ble kjent med kunne ekskludere andre mulige bekjenskaper (Eggebø 2004:22; Lundgren 2000:18-22, 69, 79-84).

Jeg ønsket å se hvordan Estelí hadde endret seg de siste 20 årene. For å få tak i dette ønsket jeg å se de unge voksne i sammenheng med familien i to-tre generasjoner. Jeg fikk leie rom hos en familie jeg har kalt García. De var sandinister, og to generasjoner var representert i huset, moren Valeria (52), hennes to voksne barn, tvillingene Alejandro og Andrea (begge 23), hushjelpen Ana María (18) og hennes kusine, Isadora (14). Jeg ønsket å se familielivet i sammenheng med de unge voksnes uttrykk for identitetskonstruksjoner. Da jeg etter hvert forsto at jeg ikke fikk delta så aktivt i familielivet som jeg ønsket i det huset jeg bodde i, tilbrakte jeg mer tid sammen med familien som jeg har kalt Blandón. I deres hushold var fire generasjoner representert: de unge voksne, deres foreldre, deres besteforeldre og deres barn. Beskrivelse av husholdenes medlemmer kommer i neste kapittel, *La familia*.

Da jeg kom tilbake fra feltarbeidet så jeg etter hvert at det som var felles for de to familiene var deres sandinistiske middelklassetilhørighet. Dermed ble dette *temadefinerte universet* (Frøystad 2003) en måte å avgrense temaet og feltet ytterligere på.

Prat som data

For å undersøke hvordan sosiale hierarkier reproduseres og endres, observerte jeg og snakket med mine informanter om hvordan de opplevde valgmulighetene sine, og om de synes de har innflytelse over sine egne liv. For eksempel snakket vi mye om mangelen på arbeidsplasser, om få eller ingen-eksisterende arbeidsrettigheter, om dårlig lønnet arbeid og om hvor mye usikkerhet som preget framtiden deres på grunn av dette. Jeg spurte nesten alle jeg møtte om hvem de stemte på ved fjorårets valg, og hvorfor. Vi snakket om frykten for naturkatastrofer, og om frykten for økt vold og dopmisbruket i samfunnet. I sammenheng med det var jeg interessert i å finne ut av hvordan de opplevde regjeringens dagsorden og de statlige

institusjonenes tiltak (eller mangelen på dette) for å forbedre de situasjonene de uttrykte bekymring for, eller for å forebygge kriser. Mange ville også fortelle meg om hvordan det var å vokse opp under krig.

Under feltarbeidet prøvde jeg også å få tak i hvordan folk fortalte historiene sine. Og mer spesifikt: Hva er det som huskes, og hva er det som glemmes i historiene som omhandlet «fenomenet» partipolitikken? (Krohn-Hansen 2001). Jeg utforsket hva den yngre generasjonen snakket om, og jeg la spesielt merke til hva de fortalte om sitt forhold til nasjonalstaten, om vold og om endring. Jeg har ikke gjort noen narrativ analyse, jeg har fokusert mest på samhandling. Samtidig ser jeg at maksimer, og hvordan de unge voksne kategoriserte sine omgivelser på, var uttrykk for deres kollektive identitet (se også Lancaster 1992). Denne oppgavens tittel, «Jeg er sandinist, ikke danielist» var et utsagn jeg hørte mange ganger under feltarbeidet mitt, den var med andre ord basert på prat. Et annet eksempel er historien til doña Valeria, husholdsoverhodet der jeg leide rom. Historien hennes er en del av en av casene i denne oppgaven. Analysen er basert på flere samtaler mellom henne og meg, på observasjoner jeg har gjort gjennom å oppholde meg i huset hennes, og i tillegg samtaler med de andre medlemmene av husholdet.

Denne typen historier kan være gode kilder til å forstå mer av historiens kontekst, både som setting for de opplevde hendelsene, men også den sammenhengen historien blir fortalt i der og da (Mintz 1979). Moral og moralske betraktninger kommer også fram i narrativer, noe som vil være tema for kapittelet casen jeg behandler skal inngå i (Archetti 1998). Mintz (1979:23-24) understreker at spesifikke livshistorier kan være typiske for den spesifikke kulturen, men ikke for hvor representativt det livet er. Jeg er enig med Mintz' oppfordring om at en livshistorie kan være nyttig som analytisk verktøy dersom forskeren definerer sin egen plass mellom informanten og leseren. Slik kan forskeren få leseren til å se informanten innenfor dens samfunn og kultur.

Jeg har forsøkt å være bevisst disse ulike rollene jeg har inntatt, eller blitt tildelt, og at det påvirker hva slags informasjon jeg sitter igjen med. Hvordan alder, kjønn og andre identitetsmarkører har påvirket forholdene mellom forsker og informant, er også en del av dette. Det kan være vesentlig forskjell på hva folk forteller meg når jeg er på en «høflighetsvisitt» hos en dame på 84 år, og en samtale over morgenkaffen med min romkamerat på 14 år. Begge samtalene er likevel viktige for studien. På slutten av oppholdet

utførte jeg intervjuer med tre av informantene mine, både fordi de etterlyste det og fordi jeg ønsket å ha en litt mer strukturert samtale om temaer vi allerede hadde diskutert løst og fast, som jeg syntes var interessante, men som vi ikke hadde tatt oss tid til mens vi gjorde andre ting sammen.

Underveis i hele prosessen har jeg undersøkt historiske nedtegnelser, offentlige dokumenter, folketellinger og rapporter basert på statistiske analyser. En annen viktig del av metoden er å støtte seg til andres forskning – og teorier – for å lage egne analyser. Det har jeg gjort for å kunne gjøre en *sammenlikning*, noe som er et viktig ledd i den antropologiske kunnskapsproduksjonen (Stewart 1998:18-29).

Informantene

Jeg ble kjent med mennesker fra flere sosiale- og økonomiske lag i det nicaraguanske samfunnet med ulik partipolitisk tilhørighet. Alle jeg møtte og ble kjent med ville fortelle meg om sitt forhold til politikken og landets historie, og jeg opplevde som regel at jeg kunne spørre om alt jeg lurte på.

Den første tiden ble jeg godt kjent med medlemmene av husholdene til familiene Blandón- og García. Begge familiene er *sandinister*. De to siste månedene av feltarbeidet ble jeg godt kjent med en tredje familie, som tilhørte en økonomisk elite, og som kalte seg selv for konservative (*conservadores*) når de beskrev sin partipolitiske tilhørighet. Min studie tar imidlertid utgangspunkt i de to husholdene jeg ble kjent med først, fordi jeg har gjort en analytisk avgrensning. Den tredje familien, *de konservative*, vil ikke inngå som egen case i oppgaven, men har på sin måte formet analysene. Blant annet ga relasjonen meg en større innsikt i hvordan kollektiv identitet hele tiden *forhandles*.

Min yngste informant, nevøen til Julio Blandón, var fire år gammel, og den eldste var 84 år gammel. Utover min relasjon til de nevnte familiene ble jeg godt kjent med mange enkeltpersoner, de fleste på min egen alder. Jeg ble kjent med omlag 60 personer i Estelí under feltarbeidet. Jeg hadde jevnlig kontakt med omkring 20 av dem, og vi møttes omtrent hver dag.

Praktiske utfordringer i prosessen

Med den tidligere nevnte åpne tilnærmingen til tema og felt, var det en stor utfordring for meg å finne ut av hva jeg egentlig skulle drive med og hva som var mest interessant å fokusere på. Etter endt feltarbeid var det fremdeles vanskelig for meg å se nøyaktig hva feltet mitt var. Det jeg derimot visste var at jeg hadde vært et fast innslag i hverdagen til disse tre familiene og enkeltpersonene jeg hadde blitt kjent med. På den måten opplevde jeg at jeg fikk et innblikk i hverdagen deres, et inntrykk av hva de var opptatt av, og av de sosiale relasjonene og rammene rundt det som preget dem. Veiledningen og lesingen av annen forskning drev prosjektet fremover, og satt meg på sporet av mønstre som litt etter litt trådte fram i datamaterialet jeg satt igjen med etter endt feltarbeid. Å avgrense og å definere feltet mitt til *de unge voksne og sandinistiske profesionales* er eksempler på slike mønstre.

Under feltarbeidet forsøkte jeg å balansere mellom det å delta på alt det informantene mine foretok seg, samtidig som jeg var bevisst på at jeg også skulle observere (Wadel 1991). For å løse dette i praksis hadde jeg alltid med meg en notatblokk, slik at jeg kunne notere ned spørsmål og temaer som oppsto. Jeg noterte ikke mens jeg var sammen med andre, men når noen kom med gode utsagn eller poeng, skrev jeg det enten ned på mobiltelefonen min, der og da (eller på blokken, så fort jeg var alene), for å få det ordrett til senere notatskriving. Det var vanlig blant dem jeg ble kjent med å taste på mobiltelefonene sine i samvær med andre, så det var naturlig at jeg gjorde det samme.

Jeg skrev feltnotater i dagbokformat hver dag. Jeg har forsøkt å være bevisst på hvorfor spørsmålene har oppstått, og i hvilke sammenhenger og situasjoner de har utviklet seg. Jeg har vært oppmerksom på ikke-verbal kommunikasjon, og analyser av situasjoner i hverdagslivet. I tiden etter feltarbeidet har også minner og følelser fra feltet spilt inn på analysen. For å produsere datamaterialet har det vært nyttig å være bevisst de ulike stegene i forskningsprosessen, særlig omkring min *posisjonering*, i sosiale relasjoner i feltarbeidet, i faghistorien, og i etnografisk metode. I stedet for å fokusere på om det folk sier «faktisk er sant», har jeg forsøkt å få tak i hva de forteller meg om, hvorfor de sier det, hvordan de snakker om det og i hvilke sammenhenger temaet er blitt tatt opp. Er det bare fordi de tror jeg vil vite noe om det, eller fordi de selv er opptatt av temaet? Slike refleksjoner og det å være bevisst *kontekster*, har fulgt meg gjennom hele forskingsprosessen. (Stewart 1998). I analysen og i skriveprosessen har jeg forsøkt å sammenlikne de mønstrene som etter hvert trådte fram i mitt datamateriale med annen forskning som analyserer liknende mønstre (Stewart 1998).

Språk

Jeg snakket godt spansk før jeg dro på feltarbeid fordi jeg tidligere hadde bodd i Estelí, og hadde besøkt Nicaragua og andre latinamerikanske land før feltarbeidet. Selv om jeg hadde det jeg kaller «hverdagsvokabular» fra både familieliv og arbeidsliv, samt studert språket ved universitetet i Bergen, slik at jeg var vant til å lese og skrive akademisk, var det en stund siden jeg hadde snakket spansk til daglig. Derfor forberedte jeg meg før avreise med å lese nettutgavene av dagsaviser fra Nicaragua (URL LA Prensa og URL El Nuevo Diario) og å høre på radiokanaler derfra, samt å lese romaner skrevet på spansk. Mens jeg var på feltarbeidet ble jeg undervist i spansk av min tidligere privatlærer i Estelí, Francisco. Han hjalp meg spesielt med ord og uttrykk, ordtak, «slang» og grammatikk. I all hovedsak ble samtalene under hele feltarbeidet ført på spansk, med mindre de jeg snakket med ønsket å snakke engelsk. Språket har på ingen måte vært til hinder for kommunikasjonen.

Etiske dilemmaer mellom forsker og informant

Deltagende observasjon er avhengig av nær kontakt med andre individer, noe som kan involvere mye følelser. Rollekonflikter kan raskt oppstå, kanskje spesielt med tanke på at jeg hadde venner og bekjente i landet fra før. Refleksjoner omkring disse posisjoneringene får derfor stor plass i denne oppgaven.

Menneskene i Estelí tok meg godt i mot, og jeg opplevde å få flere gode venner under feltarbeidet. Opplevelsen var så fin at det av og til var vanskelig å se at jeg faktisk skulle gjøre en jobb der. Selv om jeg er helt sikker på at alle mine bekjenskaper er helt innforståtte med at jeg skal skrive en oppgave basert på våre samtaler og mine observasjoner, følte det for meg som om de aldri tenkte på det. Jeg minnet dem av og til på at jeg skrev dagbok etter hver dag, hvor også alle samtaler vi hadde hatt ble skrevet ned. I tillegg spurte jeg etter enkelte samtaler om det var i orden at jeg kanskje siterte akkurat det han/hun hadde sagt, dersom det var ting jeg anså der og da som svært sentrale for temaene jeg var opptatt av.

Jeg har hatt visse reservasjoner mot å skrive om ting som er fortalt meg i fortrolighet av venner, men samtidig har slike samtaler hjulpet meg med den helhetlige forståelsen for feltet. Ved et par anledninger, når informantene mine har delt spesielt sensitiv informasjon med meg fra sine liv, har jeg kort tid etter minnet dem på den aktuelle samtalen og spurt dem om det er i orden at jeg skriver om fortellingen deres i oppgaven min. Den ene samtalen handlet om min informants (som jeg selv anser som en nær venn) følelser omkring et plutselig dødsfall i

vennegjengen hennes. I etterkant av denne samtalen sa jeg at jeg kunne la være å skrive om slike samtaler som vi hadde hatt i fortrolighet. Informanten min reagerte da på denne måten: «Nei, jeg vil at du skal skrive ned alt, Oda! Mennesker utenfor Nicaragua må bli kjent med livene vi lever og hva vi går igjennom for at de skal forstå. Derfor må du skrive!» Til tross for slike oppfordringer representerer den uskrevne taushetserklæringen, det informerte samtykket, et etisk dilemma. Jeg har tolket mine informanternes utsagn og analysert fortløpende, slik vi alle gjør i mellommenneskelige relasjoner.

Sensitiv informasjon om mine informanternes liv har fått plass i den endelige oppgaven, derfor har jeg anonymisert alle personnavn. Den tilliten informantene mine har gitt meg ved å gi meg tillatelse til å skrive fra deres hverdagsliv, stiller spesielt høye krav til anonymisering. Selv om flere av mine informanter har gitt meg beskjed om at det ikke er nødvendig, velger jeg likevel å gjøre det, da det kan være lett for andre å finne ut av hvem disse personene er. Estelí er en forholdsvis liten by, og veldig mange vet om hverandre. Jeg har ikke anonymisert alle stedsnavn, men jeg har slått flere nabolag under ett, der det ikke har vært sentralt for analysen. En annen anonymiseringsstrategi har vært å skrive oppgaven på norsk. Det er likevel viktig for meg at ingen føler seg utlevert, og jeg håper jeg har lyktes i å ivareta deres integritet.

Temaene og problemstillingene i denne oppgaven er knyttet til tenking om en blodig fortid. Mange mennesker i Estelí lever i en krevende nåtid og mange er usikre på framtiden. Jeg har vært bevisst å lytte til hva folk har å si, uten å dele for mange av mine egne meninger om hendelser jeg bare kan ane omrisset av. Man kan kanskje ikke unngå å ta parti i et land som Nicaragua, men en bør i hvert fall forsøke å trø varsomt i et slikt minefelt.

Min posisjonering i felten – og et steg til siden

Mitt mål med feltarbeidet var å bli godt kjent med mine informanter, slik at vi kunne oppnå gjensidig tillit, forståelse for hverandre, og en uformell og naturlig tone. Denne relasjonen har jeg evaluert kontinuerlig, fordi både spørsmål og svar avhenger av disse mellommenneskelige relasjonene, som nevnt ovenfor. Sier informanter bare det de tror forskeren vil høre? Å reflektere omkring posisjonene forskningen er avhengig av, slik som subjektposisjon og teoretisk posisjon, er også nødvendig (Kalleberg, Malnes, og Engelstad 2009). Selv om jeg som forsker ikke direkte inngår i relasjonene som analyseres i de andre casene, vil en forskers tilstedeværelse på en eller annen måte ha en påvirkning på feltet. All kunnskap er posisjonert

og subjektive fortolkninger, men samtidig er det vitenskapelig, dersom de metodiske kravene ivaretas (Stewart 1998).

I en av casene, casen om hushjelpen Ana María, handler relasjonene jeg beskriver i casen om hennes posisjonering i sin slekt, og ikke om min posisjonering. Jeg skal derfor ikke diskutere metodisk her, min relasjon i den familien blir diskutert i kapittel 3 og 4. I det følgende skal jeg beskrive og diskutere min posisjonering i blandónfamilien. Deres hushold behandles som en egen case i denne oppgaven. Dette kaller jeg «et steg til siden» fordi jeg skal beskrive mer utfyllende omkring én av mine roller i feltet: Min status som fadder i blandónfamilien.

Min relasjon til blandónslekten bør problematiseres forskningsetisk fordi jeg intervenserte i felten. Man kan si at jeg endret noe av handlingsrommet til mine informanter da jeg la til rette for at et ungt ektepar i familien Blandón fikk mulighet til å framskynde byggingen av huset sitt. Metodisk handler casen om Julio og Yolandas husbygging, og en del om min posisjonering i deres slekt. Denne intervensjonen påvirker således analysen av hvordan unge voksne skaper sitt eget liv.

Først vil jeg tydeliggjøre min rolle i blandónfamilien, og deretter dvele ved noen spørsmål som har betydning for problemstillingen i oppgaven min. Hva lærte jeg mer om på denne måten? Hva er det jeg ikke har lært? Her skal jeg reflektere over hva som gikk tapt og hva som ble vunnet, antropologisk, med denne intervensjonen fra min side, og over hvorvidt dette kan forsvares rent forskningsetisk. Ved å stille høye krav til bevissthet omkring hvordan min intervensjon påvirket handlingsrommet og dermed valgene som ble tatt av Julio og Yolanda, håper jeg å kunne vise at analysen min kvalifiserer som gyldig kunnskapsproduksjon (Stewart 1998), tross alt.

Tilblivelsen av en fadder: Forskeren som *comadre* og *madrina* og forskningsetiske betraktninger

Fordi jeg hadde bodd og jobbet i Estelí tidligere, kjente jeg Julio Blandón fra før. Vi hadde fått god kontakt, men vi var kolleger, og ikke nære venner. Jeg tok kontakt med ham før jeg dro på feltarbeid, og oppsøkte ham da jeg ankom byen. Det viste seg at jeg hadde leid rom i et hus i nabolaget hans. Da jeg fortalte ham om prosjektet mitt, var han raskt i gang med å hjelpe meg med å bli kjent med mennesker som var interesserte i temaet jeg ønsket å undersøke. Han inviterte meg hjem til seg, der han bodde med sin kone, sin mor, sine to søstre og en nevø.

Jeg besøkte familien Blandón daglig helt fra starten av feltarbeidet mitt, mye fordi jeg gikk forbi huset deres hver dag. Flere av familiemedlemmene var ansatte i staten, så de hadde ofte med seg flere hefter, rapporter og brosjyrer fra arbeidet sitt. Det ville de jeg skulle se på, fordi de ville hjelpe meg med materiale til studien min. De fungerte som døråpnere for meg i nabolaget, fordi vi satt på fortauet utenfor huset sammen. På den måten ble jeg synlig integrert i nabolaget. Slik kan det tenkes at min status som turist og utlending ble utfordret, noe som hjalp meg med å bli kjent med andre personer i nabolaget. Jeg ble kjent med flere av deres venner, slektninger og andre bekjente gjennom å følge etter dem i deres daglige gjøremål. Slik opplevde jeg det som lettere å oppnå gjensidig tillit, fordi jeg ble introdusert som venn av familien, og ikke bare som student og forsker. Familien tok meg med inn i hverdagslivet deres, noe som var spesielt verdifullt for mitt feltarbeid ettersom det nettopp var hverdagslivet jeg ønsket å undersøke.

Etter noen uker følte det naturlig for meg å delta mer aktivt i oppgaver som skulle utføres i husholdet, som for eksempel å tilberede måltider når jeg var på besøk hos dem, å ekspedere kunder i butikken hvor Julio arbeidet, eller å passe på nevøen hans.

Jeg stilte dem spørsmål om hvordan de organiserte husholdet sitt økonomisk og om arbeidsfordeling, og fordi de hadde invitert meg inn i familien deres kunne jeg også, til en viss grad, observere hvordan de gjorde det i praksis, fordi jeg fulgte dem i deres daglige gjøremål. Siden jeg var særlig interessert i å undersøke hvordan generasjonen som er vokst opp etter revolusjonen og krigen går fram for å lage seg et liv i dag, var jeg blant annet nysgjerrig på hvordan Julio og hans kone, Yolanda, hadde gått fram for å gifte seg og bosette seg sammen i huset til Julios mor og hvordan de hadde skaffet seg jobber. Temaet etablering, og særlig utfordringer knyttet til dette, kom derfor tidlig på banen.

Intervenere i feltet vs. å bygge et hus?

Julio og Yolanda fortalte meg i mars, etter vi hadde kjent hverandre godt i to måneder, at de hadde bestemt seg for å spare til å bygge en grunnmur på tomten til Julios far, fordi nabolaget var bra, og fordi de antagelig ville få seg sitt eget sted å bo fortere om de begynte å bygge litt etter litt (*poco a poco*).

Som antropologstudent visste jeg at jeg ikke burde intervenere i feltet mitt. Jeg visste at relasjonen mellom blandónfamilien og meg ville bli farget av et eventuelt økonomisk bidrag

fra meg til å bygge grunnmur. Jeg hadde bedt Julio om å undersøke hvor mye det ville koste å bygge en grunnmur, fordi jeg var interessert i å lære mer om økonomi og hvordan de kom til å gå fram for å spare til hus. Grunnmuren ville koste 4000 norske kroner. Med deres inntekter og sparing, ville de bruke om lag fem år på å bygge den, og ytterligere 10-15 år med å bygge litt etter litt.

Da summen til en påtenkt grunnmur lå klar, var det lett å la seg friste. For meg var det en ganske stor sum, men min gode venninne i Norge, som også hadde jobbet sammen med Julio og meg i Estelí, så bare mulighetene. Jeg måtte si meg enig, og bestemte meg for å la være å anse familien Blandón som informanter, og ba derfor Julio og Yolanda om å snakke om å fremskynde byggingen av grunnmuren til deres fremtidige hus. De ville først ikke akseptere en slik hjelp fra oss. Etter mange runder med samtale der jeg presiserte at pengene ikke kom direkte fra meg og vår venninne, og at jeg ønsket at vennskapet ikke skulle forkludres av denne eventuelle pengetransaksjonen, gikk de med på å ta i mot gaven fra våre familiemedlemmer i Norge. Jeg fortalte dem, som sant var, at jeg ønsket å gjengjelde noe av den hjelpen de hadde gitt meg med studien min.

Vi satt i gang med byggingen uken etter. Da grunnmuren var på plass, etter bare to uker, fristet det å finne ut av hvor mye det ville koste å reise resten av huset. Etter nok en runde med utregninger, anslo Julio og faren hans, Fernando, at resten av huset ville koste rundt 12.000 norske kroner. Vi fikk blod på tann, og jeg ba Julio og Yolanda om lov til å lage en lukket gruppe på Facebook for å undersøke om dette var noe våre venner og familie i Norge kunne tenke seg å være med på å bygge. De virket skeptiske. Julio ville ikke ta i mot så mye hjelp, sa han. Yolanda var stille. Men etter et – par dager ville de gå med på å lodde stemningen blant våre venner og familie på Facebook. Jeg opprettet gruppen, og i løpet av en måneds tid hadde jeg fått inn mer enn 12.000 norske kroner på kontoen, og byggingen av huset kom i gang. Julio og Fernando arbeidet mest med byggingen, men noen dager var barndomskompisene til Julio med og andre slektninger. Jeg var med på å bygge nesten hver gang Julio arbeidet.

I utgangspunktet skulle jeg ikke ha noe med innkjøp av byggematerialer å gjøre. Jeg overrakte pengene til Julio etter hvert som pengene kom inn. Han ville gjerne ha meg med på innkjøp,

og jeg opplevde det nesten slik at han ville «dokumentere» for meg at han brukte pengene fornuftig. Jeg visste at det ble et strev for dem å bygge huset. Jeg sa at jeg selvsagt var glad på deres vegne dersom «vi» klarte å bygge det, men at det ikke var et krav for meg at han gjorde det. Allerede før husbyggingen tok til hadde Julio og Yolanda fulle dager. De jobbet som regel over 12 timer daglig, og organiseringen av hverdagen var strevsom. De fløy fra den ene avtalen til den andre hele dagen. Å bygge et hus på toppen av dette var, mildt sagt, krevende. Derfor ønsket jeg å unngå å legge press på dem om å se progresjon i byggingen. Det oppsto nesten en konflikt mellom Julio og meg som følge av min tilsynelatende manglende interesse for byggingen. Etter hvert forsto jeg derfor at det var best å bli med på innkjøp likevel. Jeg var jo nysgjerrig på hvordan det gikk. Hvordan gikk de fram for å skaffe seg materialer, tillatelser? Hvordan brukte de pengene? Hva gjorde husbyggingen med hverdagslivet deres? Hvordan gikk det med husholdsøkonomien?

Etter en liten periode på et par uker med avklaring rundt hva min rolle skulle være, slik jeg oppfattet det, ble jeg med på byggingen av huset. Jeg ble med på innkjøp av materialer og på å bygge, de dagene Julio kunne ta seg tid til det, hvilket var én dag i uken, og en time eller to innimellom. Faren hans, Fernando, så at jeg var interessert i å lære om husbygging, og satt meg i gang med oppgaver. Dermed kunne vi jobbe side om side, og både Julio og jeg lærte av Fernando hvordan vi skulle lage forskalinger, støpe og grave.

Julio og Yolanda flyttet inn i huset sitt i desember 2012, ni måneder etter at vi satt i gang med byggingen. Julios søster fikk en datter kort tid etter at jeg dro fra Estelí, og hun ble oppkalt etter meg. I november 2013 fikk Julio og Yolanda sitt første barn, og hun ble oppkalt etter vår felles venninne fra Norge som var med på organiseringen av pengeinnsamlingen og bygging. På den måten har jeg fått en rolle som fadder i Blandón-slekten.

Hva har jeg lært i husbyggeprosessen?

I kvalitativ forskning er forskeren et subjekt som forsker på andre subjekter, og forskerens tilstedeværelse vil nødvendigvis påvirke resultatet av forskningen (se for eksempel Fangen 2004). Det finnes likevel grader av en slik påvirkning. Lancaster (1992:64) skriver at han fikk innsikt i *compadrazgo*-institusjonen, og betydningen av denne, gjennom selv å inngå i slike resiproke relasjoner. Forskjellen er at min involvering fremskyndet en prosess, mens

hans involvering var med på å opprettholde et system. Derfor vil jeg i det følgende reflektere metodologisk over min rolle i blandónfamilien.

I husbyggeprosessen fikk jeg på en måte en rolle som *lærling* på verkstedet hos Julios far, noe som skapte en tillit mellom oss. Jeg fikk en funksjon i fellesskapet, i husholdet. Jeg ble slått av hvor mange personer de kjente over hele byen, og hvor mye tid de brukte på å skaffe en god pris på materialer. Jeg observerte hvordan de mobiliserte vennenettverket for å skaffe materialer og arbeidskraft, og jeg var selv en del av nettverket. Jeg fikk jeg innblikk i hvordan et ungt ektepar med sandinistisk middelklassetilhørighet gikk fram for å skaffe seg et sted å bo.

Compadrazgo-institusjonen har jeg observert i alle familiene jeg har blitt kjent med, og den former hvordan mine informanter går fram for å etablere individuelle liv. De aktiverer kontaktnettverket sitt, og det er ofte organisert gjennom slektskapsidiomet. Jeg fikk også innsikt i hvordan tjenester ble gjengjeldt. Eksempler på slike gjenytelser kunne være at Julio og Yolanda serverte lunsj til de som var med på å bygge hus, eller at Julio lagde innbydelser og visittkort gratis for vennene sine. De hjalp meg mer intensivt med å skaffe kontakter til oppgaven min, og de inkluderte meg i sin offisielle familie (*la familia oficial*) ved å oppkalle barna etter meg og vår felles norske venninne.

Jeg lærte mye om deres framstilling av seg selv som ærlige og hardtarbeidende mennesker da de ønsket å vise meg (og Facebook-gruppen) at pengene ble brukt til det de skulle. Jeg fikk også innsikt i hvordan de unngikk å benytte seg av partipolitisk tilhørighet for å søke om støtte hos sjefen for nabolagsrådet, *el CPC*, da de fikk muligheten til å bygge sitt eget sted å bo på en annen måte. Jeg så hvordan de lot være å søke om byggetillatelse, og hvordan de kople seg på nabolagets vann- og avløp og hugget ned et tre på tomten sin, uten formelle tillatelser. Denne informasjonen har vært verdifull for min forståelse av hvordan det er mulig å la være å betale skatt og følge andre statlige regler, og hvorfor de går fram på den måten. Alle disse punktene har vært med på å forme analysen av hvordan unge voksne går fram for å etablere seg et eget liv.

Jeg fikk ikke anledning til å se hva «litt etter litt» (*poco a poco*) ville ha betydd for dem. Dersom jeg ikke hadde fremskyndet byggingen, kan det også tenkes at Julio og Yolanda ville ha søkt om støtte fra de sosiale programmene hos nabolagsrådet. Jeg lærte likevel mye om hvilke valg de tok når de fikk andre muligheter, og mye om hvordan de ønsket å fremstille seg selv.

Min intervensjon var ikke bevisst tilsiktet, snarere tvert imot: Jeg hadde ingen intensjon om å la blandónfamilien inngå i min studie, nettopp på grunn av den nevnte intervensjonen. Det var først i tiden etter feltarbeidet at jeg innså at min tid sammen med flere av familiemedlemmene hadde gitt meg verdifull innsikt i hvordan unge mennesker går fram for å etablere individuelle liv. I tiden etter feltarbeidet har de nevnte *mønstrene* trådt fram gjennom veiledning, lesing av annen forskning og gjennom å skrive ut empiriske hendelser om informanternes hverdagsliv, eller om deres særlige utfordringer eller dilemmaer i dagliglivet, som jeg forstår som *cases*. Slik Ragin (1992) oppfordrer til, har jeg stilt spørsmål om hva den forestående casen kan si noe om, hva det er et tilfelle av? Å besvare dette spørsmålet har vært vanskelig. Det er en del av forskningsprosessen at svarene kommer etter modningsprosesser. Det er slik jeg forstår Wadels (1991) beskrivelse av forskningsprosessen som en runddans mellom teori, metode og data. Det foregår en konstant pendelsvingning mellom spørsmål og svar, som produseres via teori og empiri. Svarene leder oss inn i nye spørsmål, og på den måten er svarene sjeldent endelige svar. Sett på den måten, reflekterer studiet av menneskers hverdagsliv også det vi kan kjenne igjen fra faktiske levde hverdagsliv, nemlig at livet er sammensatt og uforutsigbart.

Å vise hvilke teorier og tidligere forskning jeg baserer analysene mine på, som jeg gjorde i forrige kapittel og som jeg tar med videre inn i analysene, samt å beskrive de sosiale relasjonene jeg selv inngikk i med mine informanter, slik jeg har gjort i dette kapitlet, forstår jeg som en måte å ivareta det forskningsetiske på. Fordi jeg har lært så mye gjennom husbyggeprosessen, valgte jeg derfor likevel å skrive om- og å bruke blandónfamilien som case i oppgaven, til tross for mine opprinnelige reserverasjoner. Noe annet ville vært uredelig, rent forskningsetisk, fordi mine relasjoner til dem til syvende og sist ville ha påvirket analysen min i for stor grad.

Oppsummering: Produsere slektninger

Julio og Yolanda hadde problemer med å ta i mot en så stor pengegave, fordi det kunne sette dem i en alt for stor gjeld til giveren (Bourdieu 1977: 4-15; Lancaster 1992: 52-68; Mauss [1925] 1995). Derfor ga blandónfamilien meg en stor gave tilbake ved å oppkalle Mercedes' datter etter meg, og dermed inkludere meg i deres slekt, deres offisielle familie (*familia oficial*), som fadder. De intensiverte også sin innsats for å lære meg om samfunnet deres, og særlig om politiske forhold, for å hjelpe meg med min oppgave. For Julio ble det helt nødvendig å vise meg at han brukte pengene fornuftig og samtidig å lære meg om økonomi, et annet tema han visste jeg interesserte meg for. De beskyttet meg også mot fare ved å følge meg hjem etter det var blitt mørkt. Slik lærte jeg mye om hvordan slektskap må aktiveres, *produseres*, og hvordan slektskapsforbindelsene hjelper unge voksne med å oppnå idealene *independizarse* og *avanzar*. Dette er også tema for de neste kapitlene i denne oppgaven. Jeg har sett mange eksempler på at når et par får muligheten til å danne sitt eget hushold, så gjør de det. Julio og Yolandas valg - og handlingsrom - liknet på det jeg så hos andre, selv om pengegaven var en spesiell mulighet for dem akkurat der og da.

Kapittel 3: *La familia*

«Skal du skrive om landet vårt, må du skrive om familien. Fordi familien er selve kjernen i dette landet». (*Doña Valeria, 52 år*)

I Nicaragua snakker man til stadighet om familien, *la familia*. Både uoppfordret og i samtale om hvem og hva som er viktig for dem, fortalte mine informanter om betydningen av familien og om å ha et godt forhold til sine nærmeste. Første kveld hjemme hos familien García ble jeg invitert inn i stuen til doña Valeria for å snakke om praktiske gjøremål i huset. Andrea fulgte meg inn, og moren hennes satt klar i sofaen og ventet på meg. Doña Valeria er en dame i begynnelsen av femtiårene. Hun hadde et alvorlig trekk over ansiktet, og virket som en person som liker å ha ting i orden. Blikket hennes var tydelig, og for meg litt fryktingytende. Å skulle be om informert samtykke fra denne damen satt litt langt inne. Etter en stund tok jeg mot til meg og ba henne om tillatelse til å skrive om familien hennes og huset der. Da sprakk ansiktet hennes opp i et stort smil og hun utbrøt: «Ja, selvfølgelig! Skal du skrive om landet vårt, må du skrive om familien. Fordi familien er selve kjernen i dette landet».

Liknende utsagn nærmest forfulgte meg gjennom hele feltarbeidet. Hva betyr *familien, la familia*, for *sandinistiske profesionales*? Og hvorfor er det så viktig for familiene å framstå som *hardtarbeidende* og *nøysomme*? Disse spørsmålene skal jeg utforske i dette kapittelet, og jeg vil knytte disse analysene til det denne oppgaven handler om; hvordan unge voksne *profesionales* med en sandinistisk familietilhørighet skaper hverdagslivet og framtiden i Estelí i dag. Hvordan de gjør dette er formet av hvilke valg-, og hvilke muligheter og begrensninger generasjonene før dem har tatt og hatt. Den partipolitiske historien, krigshistorien og økonomiske faktorer spiller også inn på de unge voksnes valg.

La familia – familien – er helt sentralt for alle jeg ble kjent med. Å tilbringe mye tid sammen med sin familie var helt vesentlig for de unge voksne, uavhengig av om de bodde sammen med sine foreldre. Dette beskrives også av Lundgren (2000), Ekern (1998) og Lancaster (1992) som viktige idealer blant deres informanter i Nicaragua. Jeg skal vise at familiemedlemmene jobber for å sørge for at familien alltid skal ha det bra, gjennom å arbeide hardt for å tjene penger, stelle for de gamle i familien og passe på barna.

Hushold, familie og *hus* skilles fra hverandre analytisk i denne oppgaven, men empirisk vil det være en overlapping mellom de tre kategoriene (se også Eggebø 2004:76-77; Jelin 1991).

I introduksjonskapittelet argumenterte jeg for at en analyse av hushold og hverdagsliv kan gi oss et viktig innblikk i hvordan vi forhandler våre identiteter (se for eksempel Krohn-Hansen 2001:10; Melhuus og Stølen 1996; Gullestad 1989). Ved å se på organiseringen av arbeid i husholdet og noen av de sosiale relasjonene mellom familiemedlemmene som husholdet består av, kan vi få et innblikk i hvordan de unge voksne går fram for å etablere selvstendige liv og en levedyktig framtid, og hvorfor de gjør det på den måten. Jeg vil vise at å forhandle identiteter knyttet til *sandinismen*, kjønnsroller og klasse kommer til uttrykk i husholdet og i familielivet, og er viktige *strategier* (Barth 1969; Giddens 1979) for å etablere seg på jobbmarkedet og i lokalsamfunnet.

Økonomisk, politisk og historisk kontekst for husholdene

Her skal jeg gi en kort, økonomisk bakgrunn for de to familiene jeg skal beskrive. Den økonomiske konteksten er knyttet til deres partipolitiske tilhørighet, samtidig som den er begrenset til en spesiell tid og situasjon knyttet til revolusjonen. Nabolaget familiene bor i kalles *prosjektet, el proyecto*, fordi husene i nabolaget ble finansiert av FSLN-regjeringen på 1980-tallet. De som hadde kjempet på sandinistenes side under- og etter revolusjonen fikk billige lån fra staten, organisert av sandinistene, til å bygge hus i nabolaget. Dette ga familienes husholdsoverhoder (som i García- og Blandón-familiene er mødrene, Valeria og Macarena) en spesiell mulighet som har påvirket deres valg, muligheter og begrensninger, og er derfor relevant for min problemstilling. Huslånene i nabolag slik som *prosjektet* ble slettet i den store kampanjen som er omtalt som *la piñata*, hvor FSLN-regjeringen delte ut så mye som mulig av statens eiendom, slik som tomter, hus, biler og til og med motorsykler. Godene fra *la piñata*-kampanjen tilfalt i all hovedsak partiets ledere, men også vanlige folk, som da de slettet boliglån. *La piñata* ble gjennomført rett etter at sandinistene hadde tapt valget i 1990 (se for eksempel Lundgren 2000:136-137). «Høyresiden» (alle andre enn sandinistene) hevder at sandinistene gjorde alt de kunne for å sabotere det økonomiske utgangspunktet til den nye regjeringen. Sandinister, «og særlig *danielister*», sier unge voksne *sandinister*, forsvarer seg med at de måtte sørge for at folket fikk beholde eiendommene og de nye, mer rettfærdige, mulighetene befolkningen hadde fått gjennom revolusjonen, fordi de fryktet at den nye regjeringen etter valget i 1990 skulle slå beina under folket. Historiene om *la piñata* blir fortalt av befolkningen i Estelí. For begge de to familiene som presenteres i dette kapittelet, er denne historien viktig for hvordan de identifiserer seg selv som *sandinister*, og ikke som *danielister*. I Blandónfamilien vil denne partipolitiske posisjoneringen komme tydeligst fram.

Familiene Blandón og García

I dette kapittelet skal jeg gjøre en sammenlikning mellom to hushold. Slik vil likheter og forskjeller komme tydeligere fram, og øke vår forståelse for de ulike forutsetningene som preger de unge voksnes muligheter for å etablere selvstendige liv og framtid. Ulik tilgang til ressurser, og til *makt*, preger hele det nicaraguanske samfunnet. Forskjellene kan få alvorlige konsekvenser for menneskers liv (Gill 1994), noe jeg vil se nærmere på i neste kapittel, men også for hele det nicaraguanske samfunnet (Booth og Seligson 2013; Corral 2008), som jeg skal tydeliggjøre i avslutningskapitlet. Forskjellene er mønstre som gjentar seg (om enn i nye former), derfor må jeg bruke historien både som verktøy- og kontekst for analysene, og dels som et studieobjekt i seg selv (Krohn-Hansen og Vike 2000).

Det første husholdet jeg skal presentere tilhører familien Blandón. Historien om deres hushold vil særlig belyse partipolitisk tilhørighet og relasjonene mellom besteforeldre og barnebarn og mellom ektefeller. Blandónfamilien er en case om betydningen av partipolitisk tilhørighet og hva det har å si for å skape seg et liv. I samme gate som familien Blandón bor familien García. Familien Blandón og García kjenner ikke hverandre. I familien Blandón var det et poeng for familiemedlemmene å vise sin avstand til nabolaget huset deres lå i. Dette kunne også familien García identifisere seg med, men i analysen av familien García vil ikke dette betones like sterkt. Hos dem trådte andre mønstre klarere fram. Familien García har et annet økonomisk utgangspunkt enn familien Blandón, mye på grunn av husholdets sammensetning, men også på grunn av individuelle valg. Dette gir de unge voksne andre muligheter. Betydningen av fadderskapsinstitusjonen *compadrazgo* vil belyses i familien García som case. Idealer omkring kjønnsroller vil også komme fram. Begge familiene er en analyse av hva som hjelper unge voksne *profesionales* med å skape egne liv (*independizarse*).

Begge familiene er gode eksempler (Ragin 1992; Flyvbjerg 2006:165; Wadel 1991) for hvordan mange i nabolaget lever og hvilken sammensetning husholdene i Estelí har. De er gode eksempler fordi de er typiske. De har en del fellestrekk, historiene deres gjør at de begge tilhører *sandinista profesionales*, men de er også typiske fordi de er så forskjellige på flere måter. De store forskjellene er vanlig i Nicaragua, også innenfor samme *klasse* og samme nabolag. Likhetene består blant annet av at familiene har idealer om å utvikle seg selv, lokalsamfunnet og landet sitt (*desarollar*) ved å ta høyere utdanning og til en viss grad klatre på den sosiale rangstigen (*avanzar*). Å jevne ut forskjeller mellom fattige og rike og mellom menn og kvinner er noen av måtene de sier er viktige for denne utviklingen, og *avanzar* går

også ut på å utvikle seg selv og samfunnet, og er ikke bare begrenset til det å klatre på den sosiale rangstigen. Disse idealene er forenelige med den sandinistiske revolusjonens mål. Husholdsoverhodene har gjort investeringer i bolig og utdanning for å jobbe mot disse idealene. Forskjellene går på materielle ressurser, på antall familiemedlemmer i husholdet. De bor i samme nabolag, men har ulike forutsetninger for *avanzar*. Det er også forskjeller innad i familiene, både mellom generasjonene og mellom enkeltpersonene, fordi de har tatt og tar ulike valg. Dette er også interessante forskjeller som skal belyse problemstillingen min, fordi *forhandlingene* kommer tydeligere fram.

Blant *profesionales* er det mange som beklager seg over at det nærmest er umulig å få jobber som er knyttet til utdanningen deres. Samtidig finnes det flere muligheter og større økonomisk trygghet enn da deres foreldre og besteforeldre vokste opp, også for kvinner (se også Lundgren 2000). På den måten er husholdsmedlemmene i denne oppgaven også gode eksempler på hva slags utfordringer som møter mange unge voksne som skal etablere selvstendige liv (*independizarse*) i Nicaragua i dag.

Hushold i El Rosario, Estelí

El Rosario er navnet på et stort område nordvest for Estelíelven. Det starter en halv kilometer unna sentrumskjernen (katedralen og torget), og dekker omtrent en fjerdedel av Estelí. Området regnes i all hovedsak som «sone 2» av byen, som jeg beskrev i introduksjonskapittelet. Innenfor El Rosario finnes det litt over 20 administrativt avgrensede, mindre nabolag, og Familiene Blandón og García bor i et av disse.

Et hushold i Estelí består som regel av flere enn én kjernefamilie. Det er vanlig at flere generasjoner bor i samme hus og danner et felles hushold, og medlemmer av husholdet kan også bo andre steder, noe jeg skal vise i dette kapittelet. Et hushold er en økonomisk enhet som skal sørge for at medlemmer overlever. For *profesionales* betyr det også at de helst skal akkumulere mer verdi enn det de behøver der og da, for å sørge for trygghet og økonomisk sikkerhet for generasjonene som kommer etter, og for å etablere en god posisjon i lokalsamfunnet, noe som også hører til begrepet *avanzar*. I Nicaragua er det vanlig at kjernefamilien danner en husholdsgruppe, enten ved å leie et hus eller ved å bygge et eget, men ofte er husholdet avhengig av flere medlemmer for å være levedyktig, og derfor består ofte hushold i Nicaragua av en mer sammensatt gruppe enn bare kjernefamilien.

Macarena i familien Blandón og Valeria i familien García er to kvinner som i dag fungerer som husholdenes overhoder. De fikk begge muligheten til å kjøpe boliger etter revolusjonen på grunn av deres innsats for sandinistene. Barna deres er nå voksne og har i dag et bedre utgangspunkt enn foreldrene for å kunne skaffe seg en utdanning, få seg en jobb, eller danne sine egne hushold. Utgangspunktet er bedre fordi deres foreldre, Macarena og Fernando Blandón og Valeria García, har jobbet hardt (*trabajar duro*) og investert i boligen de fikk kjøpe, blant annet gjennom sin partipoliske tilhørighet under revolusjonen. Dette er også vanlig i nabolaget de bor i, fordi det ble bygget av sandinistregjeringen etter revolusjonen. For de aller fleste unge voksne *sandinista profesionales* i dag er det å bygge sitt eget hus en drøm som ikke går i oppfyllelse. Den beste *strategien* blir da å investere i sine foreldres bolig ved å bygge på rom eller en ekstra etasje slik at flere generasjoner kan bo der (se også Ekern 1998 og Lundgren 2000). Julio i blandónfamilien er en av mange som har gjort nettopp dette.

Selv om oppgaven min hovedsakelig dreier seg om de unge voksne, har jeg valgt å skrive om husholdene ut fra mødrenes ståsted. Dette har jeg gjort fordi for mange unge voksne er det mor som er sentrum i familien (se også Lundgren 2000). I tillegg ble det vanlig under- og etter revolusjonen at flere kvinner tok over ansvaret for å drive husholdene i Nicaragua (se for eksempel Kampwirth 2002). Denne historien er viktig for de unge voksnes etablering, som jeg skriver om. Derfor har det også blitt naturlig for meg å skrive om husholdene med utgangspunkt i mødrene.

Familien Blandón

Hvilken betydning husholdsmedlemmenes partipolitiske tilhørighet i familien Blandón har for å skape selvstendige liv, vil komme fram i denne casen. Betydningen av slektskapsrelasjonene skal også betones.

I perioden for mitt feltarbeid besto husholdet til familien Blandón av åtte personer: Macarena (47) og hennes tre voksne barn: Julio (27), Mercedes (22) og Fernanda (19). Julios kone, Yolanda (26) og Mercedes' sønn, Augusto (4), bodde også sammen med dem. Inkludert i husholdet var også Macarenas mor, Lucia (89), og Fernando (54), som er far til Julio, Mercedes og Fernanda. Lucia og Fernando bodde ikke i huset til Macarena. Macarena og Fernando har også sønnen, Elio (26), men han var ikke en del av husholdet, og bodde heller ikke i Macarenas hus.

Fernando bor alene i verkstedet sitt i et annet nabolag. Verkstedet ligger også i El Rosario, men litt over én kilometer unna huset til Macarena. Foreldrene til Fernando døde før barna ble født. Han arvet tomten verkstedet hans står på etter dem. Fernando er likevel en del av husholdet fordi han bidrar både med inntekt og med omsorgsarbeid. Dette er en vanlig ordning i Nicaragua (se for eksempel Lundgren 2000 og Ekern 1998). Macarenas mor, Lucia, har også en sentral plass i husholdet. Da barna til Macarena og Fernando var små – passet hun dem hjemme hos seg selv hver dag, fordi Macarena jobbet lange dager og fordi Fernando da bodde i Costa Rica. Familiemedlemmene besøker Lucia daglig og tar ofte med seg mat til henne rundt lunsjtider. Hun ble alvorlig syk en periode, og da stelte Fernanda for henne hver dag, og bodde hos henne store deler av uken for å pleie henne. På denne måten kan en si at hun fremdeles er en del av husholdet til familien Blandón, fordi hun representerer en viktig del av arbeidsoppgavene som utføres i husholdet.

Huset til Macarena består av to soverom, én stue og et lite bad og kjøkken i bakgården med overbygd sinktak. De hadde innlagt vann og strøm. Gulv og vegger er støpt i sement. Kjøkkenet i bakgården hadde jordgulv og veggen mellom soverommene var en lettvegg som ikke gikk helt opp til taket. Huset var i god stand, men det var litt trangt om plassen, noe som er tilfelle for de aller fleste bosatt i *zone 2* i Estelí (URL INIDE, 2008: Capítulo I, Cuadro 2 og 3).

Macarena, Mercedes og Yolanda var alle ansatt i statlige institusjoner, og fordi de tjente mindre enn 5000 Córdobas, mottok de *bono solidario*, et av statens mange sosiale programmer, på 700 Córdobas i måneden i tillegg til den vanlige lønnen.⁶ Dette er en viktig ekstraintekt for husholdet. Fordi de aller fleste statsansatte blir byttet ut ved regjeringsskifter, kan ens partipolitiske tilhørighet være helt avgjørende for om man får jobb i staten, slik som for eksempel på skoler, i helsevesenet, politiet, departementer eller andre offentlige kontorer. Yolanda hadde ikke hatt noen kontakter ved utdanningskontoret før hun ble ansatt der, og Julio sa en dag vi snakket om ansettelse at «det er i grunnen utrolig at hun fikk den jobben». Likevel er hun og hennes familie kjente sandinister, slik at hun hadde fått arbeidskort av nabolagslederen (*el CPC*) før hun søkte på jobber. Mange av mine informanter mente at uten dette kortet var du sjanseløs dersom du søkte jobb i statlige institusjoner⁷.

⁶ Ansatte i helsevesenet får også *bono solidario* på 700 Córdobas selv om de tjener mer enn 5000 Córdobas.

⁷ Staten og forhold mellom befolkning og byråkratiet behandles videre i avslutningskapittel.

Etter revolusjonen fikk Fernando og Macarena kjøpe hus i nabolaget med lån fra staten. Dette var kort tid etter at Julio og Elio ble født. Det var vanskelig for familien å skaffe nok inntekt, så Fernando dro til Costa Rica for å jobbe, slik som mange andre. Han var hjemom i perioder, men han bodde i Costa Rica i 12 år for å jobbe mens barna var små. Likevel har han hatt god kontakt med både Macarena og barna hele tiden. Han flyttet aldri tilbake til dem etter at han kom hjem til Nicaragua for godt. Med pengene Fernando sendte hjem til Macarena, og med hennes inntekt, klarte de å nedbetale huslånet før regjeringsskiftet og *la piñata* i 1990. «Takk Gud for at vi ikke mottok røde og sorte penger⁸», sa Julio en dag, med henvisning til den mye omdiskuterte *la piñata*. Slik som mange andre, er også familien Blandón opptatte av å vise at det de har oppnådd i livet er gjennom hardt arbeid og ikke gjennom veldedighet og det som anses som overdreven korrupsjon (*demasiado corrupción*), slik som for eksempel *la piñata*.

Presentasjon av familiemedlemmer

Macarena og Fernando

Fernando og Macarena besøker hverandre daglig og hjelper hverandre med måltider og andre arbeidsoppgaver i hjemmet slik som å vaske opp og å passe på barnebarnet, Augusto. «Det er egentlig ingen som helt vet hva som er greia med de to. De vet det ikke selv en gang, tror jeg», svarte Julio meg da jeg til min overraskelse oppdaget at Fernando bodde i det jeg hadde trodd bare var verkstedet hans.

Macarena er utdannet sekretær og lærer, og jobber som førskolelærer. Hun tilbringer også mye tid i den katolske menigheten, hvor hun jobber som frivillig for å hjelpe barn og unge i nærmiljøet. Hun drar hjemmefra tidlig om morgenen og er tilbake sent om ettermiddagen, og ofte helt fram til kvelden. Omtrent hver dag besøker hun moren sin som bor i samme nabolag som Fernando, så hun drar ofte innom ham også på veien. Kveldene tilbringer hun som regel hjemme i huset sammen med sine barn og barnebarn.

Fernando er utdannet elektriker og mekaniker og driver sitt eget sveiser- og elektroverksted. Han jobber hver dag, men hadde i perioder en del helseproblemer han forklarte meg kom fra gamle skuddskader fra revolusjonen. Derfor prøvde han å ta det litt med ro av og til, som han selv sa. Fernando hadde lange arbeidsdager, akkurat som de andre medlemmene av husholdet. Han utførte arbeidsoppgaver for kirken, naboer og andre venner og bekjente, og han hadde

⁸ Rød og sort er FSLNs farger.

mange kontakter som skaffet ham billigere materialer. Etter at husbyggingen til Julio og Yolanda var i gang jobbet Fernando hver dag med å bygge og å instruere de andre som kom for å hjelpe til.

Bestemor Lucia

Moren til Macarena, Lucia, bor i samme nabolag som Fernando, omtrent én kilometer unna huset til Macarena. Der har hun bodd siden begynnelsen av 70-tallet. Da var det bare fire hus i nabolaget. I dag strekker nabolaget seg over et mye større område og det finnes over 250 hus der (URL INIDE, 2008: Capítulo I, Cuadro 2).

Jeg var ofte innom på besøk hos Lucia sammen med Julio. Hun fortalte oss ofte om gamledager og om hvordan ting hadde forandret seg i løpet av hennes levetid. Julio oppfordret henne som regel til dette, fordi han var tydelig stolt av sin bestemor og over hvor hardt hun hadde jobbet for at hennes barn og barnebarn skulle få leve et trygt (*sano*) og godt liv. På ett besøk fortalte hun meg at hun var 37 år gammel før hun fikk barn. «Det var alltid mange som gjorde kur til meg, men jeg ble ikke forelsket før jeg fylte 35. Hun utbrøt oppglødd: «Og da jeg endelig giftet meg, ble det med den ‘macheteroen’! Det var en sort, machetesvingene, ordentlig mann, jeg ville ha.» Hun viste meg machetesvinging og fortsatte: «Jeg var aldri interessert i de hvite (*los cheles*), fordi de som hadde penger interesserte meg ikke det spøtt.» Hun mimret videre: «Da jeg var 15 år, red jeg rundt på min egen hest. Jeg hadde to bestevenner og var veldig populær. Jeg hadde sombrero, cowboystøvler, og jeg red med et bein plantet godt på hver side av hesten, ikke noe damesal.» Lucia fremstilte seg selv som en tøff kvinne.

Foto 2: El Rosario på midten av 70-tallet (Foto: ukjent).

Foto 3: El Rosario i 2012, fra samme område som bildet over (Foto Oda Lohne van der Eynden).

Lucia flyttet til *El Rosario* sammen med sin mann og deres fire barn da Macarena var seks år gammel. «Jeg fant Gud sent, men til gjengjeld har jeg tatt igjen det tapte med å gå i kirken to ganger i uken», forklarte hun meg med et lurt smil. Før Lucia ble syk i april 2012, tilbrakte hun hver søndag i den lokale, katolske menigheten. Hver mandag hjalp hun til med å tilberede måltider de deler ut til de hjemløse i nabolagene, i regi av kirken.

Sammen med Lucia bor nå et av hennes barnebarn, Carlos, som kom til byen for å studere. Han hjelper til i Lucias hus, men er ikke inkludert i Macarenas hushold. Jeg nevner ham likevel her, fordi han er et eksempel på at slektninger fra bygda flytter til byen for å studere. Det er vanlig at de benytter seg av slektskapsbåndene sine for å gjøre dette mulig. Ana Marías historie, som behandles i neste kapittel, er en case om dette. Ana María jobbet som hushjelp hos familien García, og hun må jobbe hardere enn Carlos for å kunne studere i byen, mye fordi hun er jente.

Julio

Julio har en bachelorgrad i administrasjon og ledelse, og en påbegynt ingeniørutdanning. Han sluttet studiene fordi han ikke hadde råd til å studere lenger. Da han ble tilbudt jobb i en butikk med gode arbeidsvilkår, så tok han den. Julio fortalte meg at det var vanskelig å satse på å skulle få en relevant jobb etter endte studier, men at han stolte på sin egen evne til å arbeide. Han sa: «Jeg elsker ikke butikkjobben min, men uten lønnen er jeg ingen ting.» Å tjene penger måtte komme før det å skulle fullføre en universitetsgrad. Gjennom butikkjobben har han også fått et seks måneders langt universitetskurs i markedsføring og design, noe han sier er veldig spennende. Han snakket ofte om at han ønsket å starte en egen bedrift en dag. Foreløpig designer han og lager invitasjoner og takkekort. Han har alliert seg med en venn som har startet en kopibutikk, og han får en del oppdrag fra venner og bekjente.

Yolanda

Yolanda flyttet inn i Blandón-husholdet etter at hun og Julio giftet seg i desember 2011. Hun er også oppvokst i El Rosario. Yolanda og Julio fortalte at de hadde ønsket å skaffe seg et eget sted å bo før de giftet seg. Da de etter hvert forsto at det ikke ville bli mulig i overskuelig fremtid, bestemte de seg flytte inn sammen i huset til Julios mor. De samlet sammen sparepengene sine og tok opp et lite lån for å bygge på et ekstra rom i huset. Dette er en vanlig ordning blant unge par i Nicaragua (Ekern 1998; Lundgren 2000). Min posisjonering i Blandón-familien ble diskutert i metodekapittelet i denne oppgaven, fordi jeg tilrettela for at de kunne framskynde byggingen av sitt eget hus.

Yolanda er utdannet økonom i offentlig forvaltning og finans fra universitetet, og hun jobbet som sekretær på utdanningskontoret i byen mens jeg bodde der. Yolanda jobber seks dager i uken, fra morgen til kveld, en vanlig fulltidsstilling i Nicaragua. I lunsjpausen drar hun hjem for å lage mat til hele familien sammen med de andre familiemedlemmene. Denne oppgaven bytter de ofte på, i familien Blandón lager både kvinner og menn mat. Et-par ganger i uken tar de med seg mat fra den lokale *fritanga* (grillsted, billig mat) eller *buffet* (spisested med buffetlunsj, litt dyrere men mer variert utvalg enn en *fritanga*). Mat fra *buffet* er ansett som sunnere, og familien får rabatt på *buffet*-en de handlet hos, fordi de kjenner eierne.

Elio

Macarena og Fernando har også sønnen Elio (26). Elio flyttet sammen med sin ti år eldre kjæreste som hadde to barn fra før. De bor også i et nabolag i *zone 2* av byen, et-par kilometer unna. Han er ofte på besøk hos sine foreldre og søsken, men deltar ikke i arbeidsoppgaver i hjemmet slik som de andre familiemedlemmene gjør. Elio regnes derfor ikke som en del av husholdet til familien. Forholdet mellom ham og de andre i familien var av og til litt spent, og Julio forklarte at både moren og faren deres ikke satte pris på at han deltok så lite i familien – og i husholdet deres. Elio gikk rett ut i jobb etter fullført videregående skole, og jobber i dag for et privat sjåførfirma.

Mercedes

Mercedes, Macarena og Fernandos eldste datter, fikk sønnen Augusto, da hun var 18 år gammel. Hun har vært aktiv medlem av *La Juventud Sandinista*, ungdomsorganisasjonen til FSLN i flere år. Hun har en bachelorgrad i matematikk og fysikk, og jobbet som sekretær ved FSLN-kontoret i Estelí. I tiden under mitt feltarbeid var hun gravid med sitt andre barn som ble født i august 2012. Hun jobbet fullt, seks dager i uken på FSLN-kontoret og tilbragte ellers tid hjemme sammen med Augusto.

Hun har fått barn med to eldre, gifte menn. I følge henne selv er hun ikke interessert i å fortsette å være sammen med dem. Jeg spurte henne om hva hun følte da hun fant ut av at hun var gravid på nytt. Det var grusomt (*horrible*), sa hun. Hvorfor det, spurte jeg. «Å, du vet, Oda, det er veldig komplisert». (*Ay, vos sabés, Oda, es muy complicado*). Forholdet mellom henne og moren var spent fordi Macarena sa at Mercedes var uansvarlig (*irresponsable*) som hadde blitt gravid enda en gang. Mercedes sa at barnas fedre fikk ha kontakt med barna, men

at hun helst ville unngå at de fikk så mye innflytelse i livene deres, da de var alkoholiserte, uansvarlige, utro menn (*vagos*).

Fernanda

Fernanda, nå 19 år gammel, er den yngste i søskenflokket. Hun har tatt et kurs i helse- og sosialfag på universitetet, og under min feltarbeidsperiode jobbet hun som barnepike. I april 2012 sa hun opp jobben sin fordi hun var «lut lei av å passe barn», som hun selv sa, og fordi hun ville studere mer. Men omtrent samtidig ble bestemoren syk, så da brukte Fernanda dagene på å pleie henne. Hun tilbragte også en del tid hjemme hos sin far. Der lagde hun av og til mat til familien, som de spiste der eller tok med til bestemor Lucia eller hjem til Macarena. Hun studerte også engelsk på egenhånd noen dager. I tillegg tok hun også på seg en større del av husarbeidet hjemme hos sin mor. Fernanda spilte også volleyball og var mye sammen med bestevenninnen sin som også sa opp sin jobb, samtidig med henne.

Julio og bestemor Lucia

Relasjonen mellom mor og barn og mellom besteforeldre og barnebarn er helt sentralt i hva mine informanter legger i begrepet *la familia*. Derfor skal jeg nå beskrive forholdet mellom Julio og bestemoren hans, Lucia. I tillegg vil denne relasjonen gi oss et generasjonsperspektiv.

Ettersom Julios far, Fernando, under store deler av barnas oppvekst tilbragte mye tid i Costa Rica, trengte Macarena hjelp fra sin mor til å passe på barna. Julio fortalte meg flere ganger at han egentlig ikke hørte til nabolaget Mercedes' hus ligger i, fordi han som barn hadde tilbragt alle sine våkne timer i nabolaget til bestemoren. «Det er der jeg gikk på skole, det er der alle kompisene mine bor, og det er der jeg føler tilhørighet», fortalte han meg mange ganger. Vennegjengen hans har holdt sammen siden de var små, så «vi er brødre på ekte» (*Somos hermanos de verdad*), sa han ofte. «Bestemor var som min andre mor», forklarte han meg. Fordi Macarena jobbet lange dager og sene kvelder, passet det best at alle barna ble innskrevet på skolen i nabolaget til Lucia, Macarenas mor. Slik kunne Macarena levere ungene til sin mor før hun selv dro på jobb, noe som kunne være flere timer før skolen begynte. Når kvelden kom, hentet Macarena dem, eller Lucia kunne levere dem igjen.

Hver dag under mitt feltarbeid besøkte Julio bestemoren sin. Av og til tok han med lunsj til henne, og han kunne aldri gå forbi nabolaget hennes uten å stikke innom. Han uttrykte mange ganger bekymring for at hun fremdeles jobbet så hardt. «Det er på tide at du tar vare på deg selv», kunne han si til henne. Lucia brukte mye tid og krefter på arbeidet i menigheten og på å

tilbringe tid sammen med slektninger og naboer. Hun fnyste av Julios bekymring, og fortalte meg flere ganger om oppveksten sin på landsbygda, om hvor hardt hun måtte jobbe, «akkurat som de voksne», helt fra hun var liten, fordi hun var nest eldst i søskenflokket. «Sånn er det ikke nå lenger, nå dør jo folk av fattigdom. Her har ingen dødd av fattigdom! Her har vi alle jobbet hardt, hele tiden!» Hun takket Gud for hvor heldig hun hadde vært i livet som hadde vært så lite syk, og sa: «Selv da jeg fødte mine fire barn behøvde jeg ingen smertestillende». Hun fikk to sønner og to døtre, men bare døtrene vokste opp. Mannen hennes døde tidlig, så hun måtte jobbe ekstra hardt. «Men det er en tid for alle. Gud vet når», sa hun ofte.

Under min feltarbeidsperiode lever Lucia et aktivt liv, og legger vekt på det: «Livet mitt har vært hardt, men jeg har aldri manglet noe. Jeg har alltid arbeidet hardt og kjempet.» Selv om hun har et dårlig bein som ikke vil gro, og ifølge de andre i familien har «begynt å surre litt», påstår hun at hun føler seg frisk og rask ennå. Julio sa han ikke vil leve akkurat som henne, og jeg tolket det slik at han heller ville leve kortere, men mer komfortabelt, enn å leve så nøkternt som hans bestemor hadde levd.

Båndet mellom Julio og hans bestemor Lucia viser oss Macarenas *strategi* om å få hjelp av moren, Lucia, for å kunne jobbe og å lage et liv for seg selv. Dette belyser også samarbeidet innenfor familien. I tillegg viser relasjonen oss at Julio bruker mye tid på familie og venner. Vi ser også at idealer om å være hardtarbeidende (*trabajar duro*) og å leve et anstendig (*sano*) liv, kommer fram også i bestemor Lucias fortelling om seg selv og sitt liv (Giddens 1991; Mintz 1979).

Blandóns arbeidsdeling, inntekter, utgifter

Den som tjente mest penger i husholdet var Julio. På butikkjobben tjente han 4000 Córdobaas i måneden, omtrent 160 amerikanske dollar. I tillegg hadde han ekstraintektene fra kortbusinessen sin, og på en god måned kunne han ha en fortjeneste på 200 Córdobaas.

Julio tok opp et lån for to år siden på 500 amerikanske dollar for å finansiere Yolandas siste studieår, for å bygge rommet deres i Macarenas hus og for å gifte seg. Julio fortalte meg at de hadde vært heldige som hadde fått låne penger, fordi de ikke hadde noen garanti i jobbene sine, og heller ikke i eiendom. Men fordi låneformidleren var en barndomskamerat av Julio, en av hans *hermanos*, hadde det gått likevel, fordi han derfor hadde tillit (*confianza*) til Julio, forklarte de meg. De betalte 2000 Córdobaas i måneden for å betjene dette. De hadde også

noen smålån på seng, TV-en, mobiltelefonene deres og DVD-spilleren. De kjente han som laget møblene, derfor hadde de fått en god avtale, og de hadde fått gode betingelser på avdragene fordi de kjente de som eide butikken de hadde kjøpt de andre tingene. De hadde også kritelister⁹ på *buffet*-en og *fritanga*-en, og i slutten av hver måned talte de opp gjelden, og betalte den med neste måneds lønning. Når alle regningene og lånene var betalt og betjent satt Julio og Yolanda igjen med omtrent 200 Córdoba til sammen. Disse pengene forsøkte de å spare for å begynne byggingen av deres eget hus.

En kveld vi satt sammen og jobbet med noen bryllupsinvitasjoner han lagde for en bekjent, spurte jeg ham om hvor mye han kom til å tjene på det oppdraget. Han virket litt nølende og svarte at han ikke helt hadde bestemt seg for det. Men at han kanskje ville be om 160 Córdoba. Dette ville akkurat dekke utgiftene han hadde med å trykke dem opp. Han var ikke nedstemt av den grunn, man måtte jo regne med sånt i etableringsfasen, sa han. Dessuten var det veldig vanskelig å skulle be om mer penger enn dette, fordi han som hadde bestilt invitasjonene var en god venn av en god venn av Julio, og han ville jo egentlig ikke ta seg betalt av venner. Etersom han fremdeles var i startfasen med den businessen, var han optimistisk for fremtiden, og en av drømmene hans var å åpne en egen butikk en dag. Kundene fikk han gjennom vennenettverket sitt, gjennom «brødrene» (*hermanos*) sine, som besto av kompiser fra oppveksten og deres venner igjen.

Alle i husholdet vasket sine egne klær, lagde mat og vasket opp på omgang, passet på Augusto, besøkte bestemor Lucia og tok med mat til henne. Alle medlemmene av husholdet hadde lange arbeidsdager. De jobbet fullt, seks dager i uken fra klokken åtte om morgenen til seks om kvelden, og ofte lengre. Julio hadde en litt annen turnus, så han jobbet også ofte søndager, men hadde da til gjengjeld fri en annen dag i uken. De hadde organisert arbeidsdagene sine slik at de byttet på å hente Augusto på førskolen, å lage lunsj og kveldsmat og andre arbeidsoppgaver i hjemmet. Det kan nevnes at Augusto kalte både Julio og Fernando for pappa. Fernanda og Macarena kalte han mamma. Augusto var ofte hos Fernando i hans verksted før de andre var ferdig på jobb, eller hos søsteren til Fernando, som også bor i nærheten. Slik ser vi at familiemedlemmene strakk seg langt for å få husholdet til å fungere, for å skaffe nok inntekter og for å gi omsorg til dem som ikke kunne ta vare på seg selv.

⁹ Med «kriteliste» mener jeg kredittkjøp. Dette er vanlig praksis blant middelklassen i Estelí, enten de skal kjøpe matvarer, måltider på *fritanga*-en eller andre kjøp slik som møbler eller småelektronikk.

Medlemmene i Blandón-husholdet levde sparsommelig, ethvert innkjøp ble vurdert og de var opptatte av å sløse minst mulig. For eksempel brukte de ikke penger på å gå ut på restaurant, kafé, eller bar. Ta-med-maten fra buffet-en fikk de billigere enn andre, fordi de kjente han som eide og drev den. Hentematen fra *fritanga* er så billig at det nesten koster det samme å lage den selv, men anses ikke som like sunt som hjemmelaget, fordi maten inneholder mye frityrolje. Å kjøpe ferdiglaget mat var en måte for familiemedlemmene å spare tid på, og var en utgiftspost de hadde vurdert, og ikke tok lett på. De delte på regningen til fasttelefonen, matvarer, strøm, og andre fellesutgifter, og de betalte etter evne. Til gjengjeld ble det forventet av alle at de jobbet hardt, både med å tjene penger og at de bidro til å utføre de mange arbeidsoppgavene inni huset og at de levde sparsommelig. Men som vi har sett, valgte Fernanda å slutte i jobben sin i april fordi hun var «så lei av å passe på barn», og hun hadde ingen annen plan for hvordan hun skulle tjene penger etter dette. Hennes valg skapte mange konflikter mellom henne og moren, og Julio uttrykte også gjentatte ganger bekymring over Fernandas manglende bidrag til husholdet. Konflikten løste seg raskt da Fernanda tok vare på Lucia og stelte for henne da hun ble syk. I tillegg viste Fernanda at hun tok ansvar ved å begynne å studere engelsk på egenhånd, fordi hun på den måten viste at hun hadde en plan om å jobbe med turisme i framtiden. Dessuten hjalp hun også faren sin i verkstedet for å dempe de andres kritikk av hennes overraskende valg om å slutte å jobbe. Julio tok noen ekstravakter på butikkjobben sin, så de fikk endene til å møtes igjen uten Fernandas inntekt. Dette er et eksempel på hvordan medlemmene av husholdet produserte og konsumerte etter evne og hvordan de var fleksible med å tilpasse arbeidsmengde etter hvilke behov som fantes til enhver tid.

Politikk og minner om revolusjonshistorie

I denne casen vil jeg belyse hvordan politikk og minner om revolusjonshistorien spilte en viktig rolle i de unge voksnes hverdagsliv.

Macarena og Fernando kjempet på sandinistenes side under revolusjonen. Fernando og broren hans var geriljakrigere. En morgen Julio og jeg spaserte gjennom sentrum for å gjøre ærender, gikk vi innom museet for helter og martyrer, fordi han så gjerne ville vise meg bildet av onkelen sin (Fernandos bror). Hele museet er innredet i ett rom i et av de gamle husene til Somoza-eliten som ble konfiskert av Sandinistene da de tok over byen i 1979. Rommet fungerte som en av Somozas fengselsceller under krigen på slutten av 70-tallet. Mange

sandinister skal ha blitt torturert der. Veggene er fylt av bilder fra revolusjonsdagene og hundrevis av portrettfoto av de unge, falske soldatene. Vi ruslet rundt i museet i ærbødighet. Han fortalte meg at han ikke likte å spørre faren sin om onkelen fordi «han blir så alt for lei seg» (*le afecta demasiado*), sa han alvorlig. I tillegg til å miste sin yngre bror ble også Fernando selv skadet under krigen.

Fernando snakket som regel ikke så mye de gangene vi var mange samlet på én gang. Noen få ganger kom vi inn på temaer som omhandlet revolusjonen. Da endret mimikken hans seg, han fikk et mørkt drag over ansiktet, og han kunne nærmest gå inn i en lang, sammenhengende monolog. En dag jeg var innom verkstedet hans sto vi alene og jeg spurte ham om hvordan han ble med i geriljaen. Han fortalte meg at han hadde vært omtrent 17 år da han ble med i geriljaen. En dag ble han skadet, så han måtte ligge lavt en stund. Han ble skutt av nasjonalgarden, men klarte å rømme, og løp hjem til moren sin. Det skulle jeg ikke ha gjort, sa han, fordi da kunne jo nasjonalgarden ha skadet henne også. Han unnskyldte seg med at han ikke visste hvordan han hadde kommet seg hjem, han hadde bare løpt så fort han kunne. Heldigvis hadde han ristet av seg soldatene før han kom frem til morens hus, og geriljaen fikk ham til en lege, så han klarte seg. Etter det har han alltid levd med smerter, og han våkner av og til opp om natten fordi han kjenner smertene veldig sterkt igjen. Etter skaden kunne han ikke sloss på samme måte, men han løp ærender for *El Frente*, sandinistene, resten av tiden, før revolusjonen. «Du var så ung», utbrøt jeg, «hvordan kunne du bli soldat før du var myndig?» Men han svarte, slik som mange andre også har sagt: «Det var ikke noe valg. Enten ble du drept eller trakassert av nasjonalgarden, uten jobb og mat, eller så ble du med i *El Frente*».

Familien Blandón er kjente sandinister, og medlemmene av familien legger vekt på sin tilknytning til revolusjonshistorien i sine livshistorier. Jeg ble nysgjerrig på hvordan mange kunne si at krigen ikke hadde noen påvirkning på deres liv i dag, samtidig som historien om dem selv ofte handlet om minner om krig og lidelse. Denne typen framstilling av seg selv er noe som går igjen blant unge voksne sandinista profesionales.

Anja Nygren (2003) får godt fram de mange sidene ved det å vokse opp i postkonflikt i Nicaragua. Hun argumenter for at politisk polarisering i landet paralyserer ethvert forsøk på kollektiv handling, noe som fører til en underliggende spenning som skaper mistillit mellom familier og mellom naboer, og til politikere og til makthaverne generelt (2003:385). Hun

peker på et behov for kollektiv forsoning hun argumenterer for at mangler i det nicaraguanske samfunnet. Det er et uttalt mål fra regjeringens side å skape forsoning mellom de ulike politiske fløyene som har kjempet mot hverandre helt siden Sandinos tid, på begynnelsen av 1900-tallet.¹⁰

Julio Blandón er en av dem som brukte mye energi på å fortelle at han kun hadde personlige relasjoner i nabolaget hans bestemor og far bodde i, og ikke i nabolaget Macarenas hus lå i, og der han selv bodde. «Jeg har ikke *noe* forhold til noen her», sa han ofte når han snakket om nabolaget morens hus lå i. Dette kan tolkes som det Nygren (2003:389) omtaler som strategier for å forhandle og omformulere sin kollektive identitet. Tegn på manglende tillit, eller direkte mistillit, kjenner jeg godt igjen fra mitt feltarbeid.

For det første kan vi tolke Julios aversjon mot å ha en tilknytning til nabolaget som ble etablert av FSLN-regjeringen, og hans vektlegging av at hans familie hadde nedbetalt huslånet før *la piñata*, som et uttrykk for at han ikke vil assosieres med *danielister*. I følge ham er det *danielister* som mottar røde-og-svarte-penger og overdreven støtte fra staten – og mottar, eller driver med, korrupsjon. «Overdreven korrupsjon» (*demasiado corrupción*) var et uttrykk som gikk igjen blant unge voksne *profesionales*. Julio sa: «I Nicaragua er vi alle tyver, men vi har en grense.» Han ville for eksempel klare å bygge huset til seg selv og Yolanda på egen hånd og uten støtte fra de sosiale programmene. Da vi hadde begynt å bygge huset gjennom pengegaver fra Norge, gjennom min innblanding (som er diskutert i metodekapittelet i denne oppgaven), vektla han også dette med å fortelle vennene sine at: «Dette huset er *ikke* bygget med røde-og-svarte penger».

For det andre kan vi si at Julios framstilling av seg selv som en ekte *sandinist* fordi han ikke mottar støtte fra *danielist*-regjeringen, også er knyttet til hans ønske om å framstå som *ansvarlig og hardtarbeidende*. Dette er idealer knyttet til det å være *profesional*, eller en del av middelklassen, og på den måten knytter jeg hans fortelling om seg selv som et uttrykk for en klassesilhørighet. Blandón-familiens tilknytning til revolusjonshistorien og hvordan Julio *forhandler* sin posisjon i samfunnet som *profesional*, gjør ham mer tillitsverdig.

¹⁰ FSLN-regjeringen kaller seg i dag for «regjering for forsoning og nasjonal enhet» (Gobierno de Reconciliación y Unidad Nacional) (URL:<http://www.presidencia.gob.ni/>.)

For det tredje kan vi gjennom Nygrens (2003) analyse av tillitsproblematikken også tolke Julios tilknytning til nabolaget hans far og bestemor bor i som et forsøk på å gi *autoritet* (Weber [1922] 2000) til hans posisjon i nabolaget. Familien hans har bodd i nabolaget i tre generasjoner, helt fra hans besteforeldre flyttet til byen. De var noen av de aller første som bosatte seg i området, og denne langvarige tilknytningen til stedet gir hans tilhørighet legitimitet. I situasjoner der han har vært under trussel om fysisk vold fra gjenger som opererer i El Rosario, har han hatt en støtte og sikkerhet i de solide sosiale relasjonene han har i sine barndomskompiser. Å sementere disse relasjonene i slektskapstermer er vanlig i Nicaragua og i Latin-Amerika forøvrig (se for eksempel Lancaster 1992; Nygren 2003:390). For Julio handlet det å være sandinist om å hjelpe og å støtte hverandre.

I denne oppgaven har jeg valgt å analysere klasse som et aspekt ved partipolitisk posisjonering blant profesionales, fordi dette var noe mine informanter selv vektla i sine livshistorier (Mintz 1979; Giddens 1979:54). Jeg skal komme mer tilbake til dette i kapittel 5.

Familien García

Familien Garcia er også en case om behovet for å knytte sterke bånd til slektninger for å skape seg et liv. De har bedre økonomi enn familien Blandón, og de to unge voksne i familien har derfor et annet utgangspunkt enn i den andre familien. Fadderskapsrelasjonene mellom husholdsmedlemmene skal analyseres her.

Jeg bodde i huset til familien Garcia under hele min feltarbeidsperiode. Da besto husholdet av én kjernefamilie med mor, Valeria (52), og hennes to unge voksne barn, tvillingene Andrea og Alejandro (begge 23). Ana María (18) jobbet som hushjelp (*empleada*¹¹) i husholdet og bodde også i huset. Ana María er datteren til Valerias fetter, og har fått jobb hos dem på grunn av denne slektskapsforbindelsen. Mer om denne relasjonen kommer i neste kapittel. Valerias gudbarn, Isadora (14), flyttet også inn sammen med oss i starten av mitt opphold der. Isadora og Ana María medlemmer av garcía-husholdet selv om de ikke er medlemmer av kjernefamilien. Isadoras mor jobbet som hushjelp hos Valeria i flere år mens barna hennes var små. Valeria beskrev flere ganger sitt forhold til Isadoras mor som «veldig spesielt og nært», og de er også i slekt med hverandre. Foreldrene til Valeria bor også i Estelí, i et nabolag nærmere sentrum, men også i sone 2, omtrent tre kilometer unna El Rosario. Valerias eksmann forsvant ut fra livene deres da tvillingene var små, og han er ikke en del av

¹¹ Problematiseres i neste kapittel i denne oppgaven.

husholdet. Hans foreldre er heller ikke tilstedeværende i deres liv. Derimot hadde Valeria en *comadre*, Sofia, i samme nabolag, som har fungert som den nærmeste slektning for dem. Sofia var fadder for både Andrea og Alejandro. Hun hadde vært kreftsyk i flere år, og hun døde mens jeg bodde i husholdet deres. I den tiden kom det klart fram at denne relasjonen hadde betydd mye for husholdets utvikling.

Fra utsiden likner familien Garcías hus på alle de andre husene i nabolaget, men det er egentlig to hus som er bygget sammen til ett stort. De to opprinnelige husene var bygget inntil hverandre, noe som er vanlig i nabolaget. Derfor synes det ikke fra utsiden at huset er dobbelt så stort som de andre husene i området. Etter at Valeria kjøpte det andre huset, fikk hun åpnet opp veggen som opprinnelig skilte de to husene fra hverandre.

Alle i husholdet hadde hvert sitt soverom, og huset har tre badrom. Huset består i tillegg av to stuer, et kontor, to vaskerom, to garasjer, to bakhager og et stort kjøkken med tilhørende spisestue. Alle gulv er flislagte og taket er støpt i sement. I tillegg er det innertak i hele huset, noe som isolerer godt. De hadde også internett, en stasjonær datamaskin og Andrea og Alejandro hadde hver sin bærbare PC i tillegg. Dessuten hadde de gasskomfyr, stort kjøleskap med integrert fryser og vaskemaskin. De hadde også en ny bil og Alejandro kjørte en stor, dyr motorsykkel. Alt dette blir betraktet som luksusgoder i nabolaget, også av dem som bor i dette husholdet.

Valeria, Andrea og Alejandro hadde hvert sitt soverom i den ene delen av huset. Der har de også et bad og en stue. Stuen i den delen av huset blir stort sett bare brukt av Doña Valeria og Andrea. Denne delen av huset er på et vis avgrenset fra resten av huset, både fordi den ene garasjen ligger i mellom de to delene, men også fordi familiens vakthund, Roco, holder til der. Dette medfører at man faktisk ikke kan gå inn i den delen av huset uten at man får hjelp til å holde ham unna. Døren mellom dem må nemlig holdes stengt fordi Toby, familiens andre hund (en gammel Cocker Spaniel), og Roco er bitre fiender. Slik oppstår det et skille mellom den delen hvor kjernefamilien, Valeria, Andrea og Alejandro, sover, og den andre delen der Ana María, Isadora og andre leieboere sover (der jeg også sov). I den sistnevnte delen er kjøkkenet, som deles og brukes av alle, samt stuen som stort sett bare Alejandro, Ana María og Isadora benytter seg av.

Presentasjon av familiemedlemmer

Doña Valeria og hennes historie om å investere i framtiden

Doña Valerias historie er en case for å vise behovet av å samarbeide med slektninger og å jobbe hardt for å nå sine mål. Den vil også tydeliggjøre generasjonsperspektivet, fordi hun har investert i sin egen, og sine barns framtid.

Valeria kommer fra en liten landsby nord for Estelí, og hun flyttet til byen sammen med sine foreldre og søsken da hun var liten. Den gangen var Estelí en atskillig mindre by enn det den er i dag, og nabolaget de bosatte seg i manglet infrastruktur, slik som store deler av byen gjorde den gangen. El Rosario, for eksempel, ble i all hovedsak bygget ut i løpet av 1980-tallet.

Da Valeria kom i tenårene begynte hun å jobbe som hushjelp for å finansiere sin egen skolegang. Da den sandinistiske revolusjonen seiret var hun 19 år gammel. Da hadde hun rukket å fullføre både videregående skole og hadde begynt å studere ved universitetet. Et av revolusjonens store prosjekter var å tilby utdanning til alle, og helt tilfeldig, i følge henne selv, fikk Valeria ansvar for å organisere en av alfabetiseringsbrigadene. For den innsatsen fikk hun tilbud om å kjøpe bolig i nabolaget med billig lån fra FSLN-regjeringen. Å gå fra å være hushjelp til å eie sitt eget hus representerte en helt spesiell mulighet som er avgrenset til tiden hvor den sandinistiske regjeringen arbeidet for å iverksette den revolusjonære planen.

Doña Valeria har jobbet hardt og spart penger hele livet. Samarbeidet med hennes *comadre*, Sofia, har vært avgjørende for at hun fikk endene til å møtes, spesielt siden faren til tvillingene dro. Hun fullførte mastergraden sin i pedagogikk, og ble tilbudt jobb som lærer ved universitetet kort tid etter det. I dag sitter hun også i universitetsstyret. Mastergraden hennes ble brukt til å utforme pedagogikkstandarden på nasjonalt plan.

Under mitt feltarbeid jobbet hun seks dager i uken, fra klokken halv åtte om morgenen til klokken seks eller syv om kvelden. Hun kom som regel alltid hjem for å spise lunsj sammen med de andre, men av og til rakk hun det ikke fordi hun hadde for mye å gjøre på jobben. Andrea og Alejandro uttrykte ofte bekymring for deres mors lange - og tunge arbeidsdager. Kveldene tilbragte Valeria som regel hjemme, og hun pleide å lese romaner, se på TV og slappe av før hun la seg tidlig.

En kveld vi satt sammen i hennes stue fortalte hun meg at hun kanskje hadde vært litt for overbeskyttende ovenfor barna sine. Hun snakket om hvor vanskelig det var å engasjere de unge i politisk arbeid i dag. Hun forklarte at det antagelig hadde blitt sånn fordi hun hadde overbeskyttet barna sine for mye og fordi mange fra hennes generasjon ofte bare hadde fått færre barn, forklarte hun meg. Dermed tviholder vi på barna våre alt for lenge, sa hun. Hun hadde ønsket å gi dem den tryggheten hun selv ikke fikk, fordi det var krig i landet den gangen. Hun sa at det store ansvaret hun hadde fått allerede som tenårings barn ikke liknet på noe av det vi ser i dag. På én måte er jo dette bra, sa hun, «fordi vi ble voksne så alt for tidlig».

Valeria snakket ofte om den tiden da de ikke hadde hatt hushjelp. Det var mens Andrea og Alejandro gikk på ungdomsskolen. Valeria fortalte meg at de bestemte seg for at de skulle klare seg uten hushjelp en periode, «fordi vi ville spare penger og fordi det var viktig for meg at de lærte å jobbe». De fikk hvert sitt ansvarsområde i huset, Andrea lagde mat, Alejandro vasket klær og handlet og Valeria gjorde alt annet. Hun fortalte meg at hun var stolt over at de hadde samarbeidet på denne måten, og at det var veldig viktig for henne at barna hennes visste hvor mye arbeid det lå bak å holde et hus. Dessuten hadde hun alltid stilt store krav til arbeidsinnsatsen deres på skolen, noe hun sa var veldig viktig. Andrea og Alejandro fortalte flere ganger om hvor streng moren deres hadde vært med leksene og husarbeidet i hjemmet.

Foreldrene hennes hjalp henne mye med å passe tvillingene da de var små. Sofia, Valerias *comadre*, Andrea og Alejandro's gudmor, var nærmeste nabo, så Valeria og hun hjalp hverandre mye med barnepass og andre praktiske oppgaver. Hun har også hatt flere hushjelpere ansatt og boende hos seg i perioder. Slik var det lettere å være alene med to små barn og samtidig jobbe så hardt som hun gjorde, både ved universitetet og med å leie ut rom i huset.

Valeria representerer generasjonen som kjempet for likhet og frihet gjennom den sandinistiske revolusjonen. Hun fødte barna sine og ble enslig forsørger i en by som var preget av de økonomiske krisene og krig på 1980-tallet. Hun hadde sin egen bolig, en god utdanning og en stabil jobb. Dette hadde hun oppnådd delvis fordi hun kjempet for sandinistene, og dermed fikk mulighet til å kjøpe sitt eget hus, men også fordi hun har jobbet hardt og målrettet hele livet. Slik forsørger hun seg selv og sine nærmeste, og sørger for at barna hennes har et bedre utgangspunkt enn det hun selv hadde. Det var flere i nabolaget og i slekten til familien García som stilte spørsmål ved Valerias prioriteringer som sandinist. Hun

tok vare på seg selv og sine egne interesser, slik at kunne hun ta vare på barna sine. Dette er i tråd med den økte *individualiseringen* Lundgren(2000) fant i byen på 1990-tallet. Samtidig hjelper Valeria sine foreldre økonomisk og hun tilbyr sin fetters datter, Ana María, en mulighet til å studere ved å gi henne et sted å bo og en jobb. I tillegg har hun tatt ansvaret med, praktisk talt, å oppdra gudbarnet sitt, Isadora. For å kunne *avanzar* har Valeria av og til tråkket andre på tærne, og på den måten gått i mot idealer fra den sandinistiske middelklassen om å være *solidario*, solidarisk. Hennes valg om å unngå å gi sine ansatte en ordentlig kontrakt, å kunne tilby Alejandro bedre jobbstillinger enn han kanskje hadde den formelle kompetansen til, og å investere penger i egen bolig framfor å gi sine foreldres hus oppgraderinger, er eksempler på at hun har ivaretatt sine egne interesser framfor å være *solidario*. Derfor kunne hun av og til bli baksnakket av de andre i nabolaget, men det er klart at misunnelse fra naboer og slektninger også kan være en forklaring på hvorfor de kunne snakke om henne på den måten. Valeria har oppnådd sine mål om *independizarse* og *avanzar poco a poco* fordi hun har samarbeidet med slike slektninger og fordi hun har *produisert* gode slektskapsforbindelser også utenfor familien. Hennes *individualisering* (Lundgren 2000) er på denne måten helt avhengig av fellesskap, det kollektive. Barna hennes, og andre slektninger, som Ana María og Isadora, har nå fordeler når de skal etablere sine selvstendige liv. Valeria har betalt for sine barns universitetsutdannelse, og hennes hardt opparbeidede nettverk har også hjulpet Andrea og Alejandro med å få seg et sted å jobbe. Valeria har lagt av penger til bolig for sin datter, Andrea, som skulle flytte til Managua for å fullføre spesialiseringen sin. Planen er at Alejandro skal bo i den nye delen av huset og at Valeria skal bo i den gamle delen. Den nyeste delen av huset står i Alejandros og Andreas navn. På denne måten har hun sørget for en økonomisk sikkerhet for sine barn som hennes foreldre ikke kunne gjøre for henne.

Alejandro og hans historie

I denne casen om Alejandro skal jeg ta opp hvordan han framstilte seg selv som en sunn og ansvarsfull mann. Jeg vil analysere denne kjønnsrollen som en del av å *forhandle* en klasses tilhørighet.

Alejandro dro på studentutveksling til Canada rett etter videregående, og snakker flytende engelsk. Han har jobbet som engelsklærer ved en privatskole mens han studerte psykologi ved et universitet i byen. Han fikk jobb som rådgiver ved en videregående skole i februar 2012, hvor han jobbet nesten fulltid. Han underviste privatelever i engelsk, og en gang i blant fikk

han undervisningsoppdrag ved universitetet der hans mor jobber. Han hadde også ansvaret for kommunikasjonen mellom dem som leide rom i huset deres og Valeria. Utover det tilbragte han mye tid sammen med sin mor og søster, sine besteforeldre (Valerias foreldre), søskenbarn og nevø. Han var også opptatt av å trene og å holde seg i form, så han trente styrketrening omtrent annenhver dag.

Alejandros ønske om å holde seg sunn og å trene gjorde at han nylig hadde blitt avholdsman. Derfor gikk han ikke ut på byen lenger, men var ofte ute og snakket med kompisene sine, gutta som hang på hjørnet av barrioen. Han fortalte mange ganger at han var blitt en seriøs og ansvarlig mann fordi han ville ta vare på sin mor og familie. Han fortalte at han ikke hadde vært alkoholiker tidligere, men nå knyttet han sunnhet og det å tilbringe tid med familien til ansvar. Det motsatte av ansvar var en *machista* og en *vago*, forklarte han meg. *Machistas* kommer fra spanjolene, det kommer ikke fra oss, kunne han si.

Analytisk forstår jeg Alejandros bruk av ordet *machista* som det Stener Ekern (1998) har beskrevet som *vago*, det vil si menn som drikker alkohol og fester opp til fem-seks dager i uken. *Machista* og *vago* er sider ved *machismo* i Nicaragua. *Machismo* er en måte å klassifisere kjønnsroller på i Latin-Amerika (Se for eksempel Krohn-Hansen 2009:138, 142 og Lancaster 1992). Den delen av *machismo* som *el vago* representerer har ikke vært omtalt som idealtypen av en mann i Nicaragua, verken i Lancasters- (1992), Lundgrens- (2000) eller Ekerens (1998) studier.

Melhuus (1996:242) har vist at det å være ansvarlig er et viktig aspekt ved *machismo* som forsøkes å ivaretas. Ved å være ansvarlig kunne Alejandro opparbeide seg et bedre rykte som mann – og dermed som arbeidstaker. Slik styrket han også sine bånd til potensielle arbeidsgivere, og fordi dette idealet anerkjennes av andre *profesionales*, kan det sies å være en god *strategi* for ham. Balansegangen mellom det å være ansvarsfull, generøs, seriøs, karismatisk og ha draget på damene (*mujeriego*), som Krohn-Hansen (2013:165-168) viser at menn må beherske, er kjent blant unge *profesionales* i Estelí (se også Lundgren 2000; Lancaster 1992; Ekern 1998). Blant *profesionales* kan det se ut som om den utro, alkoholiserte skjortejegeren (*vago*) er erstattet med et ideal om å være den veltrente, sunne og motorsykkelkjørende mannen. På den måten vil han tiltrekke seg flere jenter, og således aktivere deler av det å være en *mujeriego*, uten å være en *vago*.

En *vago* er symbolet på den uansvarlige og late mannen. En mann som er utro mot sin kvinne, en som drikker mye alkohol og som har et «lavt kulturelt nivå» og tilhører en av gruppene i samfunnet som *los profesionales* søker å distansere seg fra. Dette er riktignok et ideal som i praksis kan være problematisk å leve etter. Her har jeg knyttet det å være ansvarlig (*ser responsable*) til idealet om å arbeide hardt (*trabajar duro*), som er en viktig faktor for den kollektive identiteten (Giddens 1979:54) til *sandinista profesionales*. Jeg tolker derfor Alejandro selvrepresentasjon som ansvarlig mann som et uttrykk for hans tilhørighet som *profesional*, altså en klassetilhørighet.

Andrea

Andrea holdt på med praksisperioden sin i medisinstudiet under mitt feltarbeid. Hun jobbet mandag til torsdag i en landsby et par mil nord for Estelí. Tredje hver helg hadde hun vakt og ble igjen i landsbyen, men all tid hun hadde fri tilbragte hun i huset sammen med sin mor, sin forlovede og resten av familien. De dagene hun var hjemme handlet hun inn mat sammen med sin mor, Ana María og Isadora hver søndag. Hun lagde en del av maten sammen med hushjelpen, Ana María, og la dagsplanen sammen med sin mor hver kveld. I tillegg skrev hun på avslutningsoppgaven sin til studiet, som hun forsvarte i april 2012. Hun brukte også en del tid på å planlegge bryllupet deres. De giftet seg kort tid etter at mitt feltarbeid var avsluttet, og de flyttet sammen til hovedstaden, Managua, etter det.

Ana María

Ana María er tremenningen til Andrea og Alejandro. Ana María flyttet til Estelí for å studere, og hun jobber som hushjelp hos familien García for å få råd til studiene. Hun begynte å jobbe der tre måneder før jeg flyttet inn til dem. Under min feltarbeidsperiode var det i all hovedsak Ana María som utførte alt husarbeid, og det var tydelig at det var hun som jobbet fysisk hardest av alle i husholdet. Til gjengjeld får hun muligheten til å studere og til å bli selvstendig og uavhengig (*independizarse*), noe hun ofte fortalte meg at hun drømte om. I neste kapittel skal jeg gjøre en analyse av de sosiale relasjonene som preget Ana Marías etablering av et selvstendig liv og av hennes arbeidshverdag.

Isadora

Isadora er 14 år og kommer fra samme landsby og slekt som doña Valeria og Ana María. Der bodde hun sammen med besteforeldrene sine før hun flyttet til doña Valeria, som er hennes gudmor. Isadoras mor, som jobbet som hushjelp for familien García da Andrea og Alejandro var små, har bodd i Costa Rica de siste 12 årene, og hun har stiftet ny familie der.

Isadora hadde en del problemer på skolen i landsbyen, fordi hun var «rampete» (*delincuente*), fortalte de andre i familien meg flere ganger. Bestemoren fortalte meg at hun var for gammel til å passe ordentlig på henne. Dessuten var skolene i byen mye bedre enn på landet, sa hun, så det var bedre at hun fikk gå på skolen i Estelí.

Isadora var på skolen fra klokken åtte om morgenen til klokken ett om ettermiddagen. Når hun kom hjem fra skolen skulle hun gjøre lekser, vaske klærne sine og hjelpe Ana María med hennes arbeidsoppgaver. Meningen var at Ana María skulle lære henne hvordan man holder et hus. Det gikk ikke alltid som planlagt, fordi Isadora likte å hvile middag, skrive tekstmeldinger med vennene sine, høre på musikk og gjøre alt annet enn husarbeid. Derfor var hver dag en kamp for både Isadora og Ana María. Om kveldene så hun ofte på TV i en times tid før hun la seg klokken halv ti. Av og til ble hun med Andrea og Valeria når de skulle spise ute eller handle. Omtrent tredje hver helg ble hun hentet av bestemoren sin og ble med henne hjem til landsbyen på besøk.

Garcías arbeidsdeling, inntekter, utgifter

Doña Valeria har investert pengene hun har tjent i sin egen bolig, for å kunne leie ut rom. Fordi hun fikk muligheten til å kjøpe huset med lån fra den sandinistiske regjeringen på begynnelsen av 80-tallet, har hun kunnet gjøre dette. I løpet av de fem månedene jeg bodde der, var det bare tre uker hvor det store rommet med eget bad ikke var utleid. Jeg bodde i et mindre rom ved siden av soverommet til Isadora. Ana María, Isadora og jeg delte på et bad som lå mellom våre soverom. De leier ut rom for 150 amerikanske dollar i måneden, noe som for de aller fleste i barrioen tilsvarer en hel månedslønn. Dette er en viktig inntektskilde for familien. Med denne ekstrainntekten har doña Valeria blant annet kunne betale for utdanningen til sine to barn.

Gjennom et utvekslingsprosjekt mellom et universitet i England og universitetet Valeria jobber på, sikrer hun seg utenlandske leieboere i alle fall tre måneder i året. Doña Valeria passer på alltid å holde rommene «presentable» og tilgjengelige for utleie. Hun gjør visse oppgraderinger fortløpende, samt forefallende arbeid. Litt etter litt, *poco a poco*, er min filosofi, sa Valeria. Litt etter litt har hun altså bygget på huset, og gjort visse oppgraderinger, som for eksempel å flislegge alle gulv, noe som koster mye penger og er et statussymbol i Nicaragua.

Sammenlikning av familiene Blandón og García

Disse to husholdene skiller seg fra hverandre i hvor stor plass de har, og den materielle standarden er betydelig høyere hos familien García enn hos Blandón. Dette skyldes både at de har en større inntekt totalt i husholdet, men også at Valeria har investert mer i egen bolig enn det Macarena har gjort. I tillegg til høyrere lønninger i arbeid utenfor hjemmet, tjener García-husholdet også mye på utleie. På siden av dette har de også andre inntekter, slik som salg av isbiter (det er ikke vanlig med fryser) og salg av sko, klær og hygieneartikler som Valeria kjøper billig av sin søster som bor i Masaya (by som er kjent for tradisjonelt håndverk) og videreselger til venner og bekjente i Estelí. Macarena har hjulpet moren, Lucia, med å bygge ut hennes hus, i stedet for å investere penger i egen bolig. En annen viktig årsak er at Blandón-husholdet konsumerer mer enn de produserer, fordi de har flere personer som ikke produserer inntektsbringende arbeid. Husholdmedlemmene tar ulike valg, og har ulike utgangspunkt, også innenfor det samme husholdet.

Det som er felles for de to husholdene er at husholdsoverhodene kjempet på sandinistenes side under revolusjonen og var ansatt i statsapparatet etter 1979. Derfor fikk de tilbud om å kjøpe husene av regjeringen på begynnelsen av 1980-tallet. Dette var en spesiell mulighet, avgrenset i den første FSLN-regjeringen på 1980-tallet. Den partipolitiske tilhørigheten er fremdeles viktig for å skaffe muligheter for ansettelse i statlige institusjoner, og i begge husholdene har dette vært nyttig for å tjene penger. Gjennom sine foreldre som kjempet i krigen på sandinistenes side kan de unge voksne i Estelí igjen få en fordel på jobbmarkedet nå som sandinistene igjen styrer statsapparatet, fordi deres foreldre har opparbeidet seg nettverk av slektninger som også har en sandinistisk familiehistorie. Tilgangen til offentlige jobber er likevel litt ulik for de to familiene beskrevet her. De unge voksne som kommer fra familier som er kjente sandinister får lettere tak i arbeidskort, slik Yolanda fikk, og andre offentlige dokumenter (se også Cupples 2008). Nettverkene til foreldrene deres kan være til nytte for unge voksne i dag. Borgermesteren var blant annet en av Valerias bekjente som hjalp Alejandro med å skaffe seg jobb. Samtidig innebærer det å skulle investere i egen framtid bare gjennom å basere seg på en partipolitisk tilhørighet, mye risiko. *Sandinista profesionales* kan stå i fare for å bli stemplet som overdrevent korruperte (*demasiado corrupto*), som *danielistas*, dersom de benytter seg for mye av kontakter uten å ha de nødvendige, formelle kvalifikasjonene gjennom utdanning. Slik kan vi tolke de unge voksnes investering i andre deler av sin identitet enn den partipolitiske identiteten, fordi de ønsket å framstå som mer tillitsverdige.

I begge husholdene investerte kjernefamilien penger i boligen og delte på inntektene sine. Husholdsmedlemmene tilbrakte omtrent like mye tid på å arbeide og på å være sammen med, og å hjelpe, slektninger (både i - og utenfor husholdet, også *fiktive slektninger*), med unntak av Ana María, som jeg skriver om i neste kapittel. Pengene de tjente gikk til å investere i boligen, fordi mødrene hadde en plan om at den skulle være en økonomisk sikkerhet for barna og barnebarna. Dette er noe jeg har observert i alle husholdene jeg kjenner i Nicaragua, om lag ti hushold.

Sandinista profesionales jobbet hardt. I begge disse husholdene har alle familiemedlemmer over 18 år universitetsutdannelse, eller er under høyere utdanning, de er alle i full stilling, noe som også er tilfelle for de aller fleste av mine informanter. Gjennom husholdet produserer og konsumerer medlemmene etter evne og behov. Det kan lett oppstå konflikter omkring hva som defineres som plikter og rettigheter blant de ulike medlemmene av husholdet, avhengig av alder, personlige ønsker. Fernandas avgjørelse om å slutte i jobben, Isadoras opprør og Mercedes' to barn utenfor ekteskap, som førte til to ekstra barn for husholdet å forsørge, er eksempler på slike personlige handlinger som fikk konsekvenser for husholdet. Fernanda var riktignok i fullt arbeid kort tid etter at hun hadde sagt opp jobben sin, men da innenfor husholdet. Isadoras opprør ble kontinuerlig sanksjonert av familien, og de forsøkte å få henne til å bli ansvarlig og å jobbe hardt. Dette er idealer som går igjen blant *sandinista profesionales*.

En annen ting disse husholdene har til felles, er deres migrasjonshistorie. Familiene García og Blandón er typiske eksempler på hvordan mange familier har reist fra et liv med jordbruk og samfunn i små landsbyer til å søke flere valgmuligheter i byene.

Macarena og Valeria som eksempler på kvinnelige husholdsoverhoder

Macarena og Valeria kan være gode eksempler (se for eksempel Wadel 1991, Wadel og Fuglestad 2011 og Flyvbjerg 2006) på sin generasjon fordi kvinner i Nicaragua lenge har styrt hushold og dermed tatt avgjørelser og opptrådt som lederfigurer i nicaraguanske kjernefamilier i flere årtier. Kvinner har også fått mye av æren for at revolusjonen kunne gjennomføres i Nicaragua, et av de veldig få landene i verden hvor geriljabevegelser med bred støtte i befolkningen har lyktes i å styrte et diktatorvelde (se for eksempel Kampwirth 2002).

Macarena og Valeria leder husholdene sine med *autoritet*, anerkjent makt (Weber [1922] 2000). De har viktige roller i slektens nettverk som preges av *resiprositet*, som kan defineres som en gjensidig og forpliktende avhengighet (Mauss [1925] 1995:30). Valeria innehar sentrale verv i universitetsledelsen, hun er en anerkjent professor i byen og bruker tid på å pleie sine kontakter med sentrale aktører i kommunens administrasjon. Macarena på sin side er en høy ansett førskolelærer i byen, og har vunnet priser for sin innsats for lokalsamfunnet. Deres historier er på ingen måte enestående eksempler blant Nicaraguas *profesionales*, og de bekrefter på mange måter det Lundgren skriver: «The Sandinista *profesionales* were undoubtedly a force to be reckoned with during the Sandinista Revolution, and there is reason to believe that they will continue to be so in the future. » (2000:237).

Oppsummering: *La familia* - moralske forpliktelser

Hva betyr *la familia* for *sandinistiske profesionales*? I husholdene til familien Blandón og familien García viser de at familien, *la familia*, er et fleksibelt begrep. Begge familiene er kreative når det gjelder hvem de kaller for brødre, mødre og fedre. Fadderskapet, *compadrazgo*, er en av måtene å institusjonalisere denne kreativiteten på. Det finnes en hel rekke emosjoner, følelser, knyttet til hvem som er medlemmer av *la familia*. Valeria García uttrykker for eksempel ofte sterke følelser for sitt gudbarn Isadora. Julio Blandón gjør det samme overfor sine barndomskamerater. I tillegg til disse emosjonene ser vi *samtidig* de organisatoriske, pragmatiske sidene ved *la familia* (Yanagisako 2002). Å ha gode relasjoner til sin *familia* er en god *strategi* (Barth 1969) for å etablere selvstendige liv (*independizarse*), for å skape seg et hjem, for å skaffe seg en inntekt og for å sørge for en sikkerhet for framtiden.

Tillit er noe som er vanskelig å bygge opp i Nicaragua. Fernandos livshistorie er et eksempel i dette kapitlet som viste dette. På grunn av mistilliten som preger det nicaraguanske samfunnet kan det være en god *strategi* å bygge gode relasjoner til sin familie, *la familia*. Over tid har familiene investert penger i bolig og utdanning for sine barn i flere generasjoner.

Selvstendighet (independizarse), utvikling og klatring (avanzar), hardt arbeid (trabajar duro) og anstendighet (vivir sano)

I mine beskrivelser i dette kapitlet av familielivet, som er organisert gjennom husholdene, kommer det en hel rekke moralske forpliktelser til uttrykk. I begge familiene var det viktig for medlemmene å jobbe og bidra etter evne for å kunne motta etter behov. Et annet viktig ideal

som avdekkes i møtet med husholdsmedlemmene er at man skal bli selvstendig (*independizarse*). Hvorfor var det så viktig for familiene å framstå som hardtarbeidende og nøysomme? Jeg vil foreslå at det å skape et narrativ om seg selv som vekker tillit i lokalsamfunnet, er knyttet til det å etablere seg som en del av en middelklasse, som *profesionales*, noe begge familiene viser. Historiene om å jobbe hardt (*trabajar duro*) er knyttet til det å være en god *sandinist*. Slik vil de kunne skaffe seg en jobb, fordi de vekker tillit i lokalsamfunnet. *Avanzar* og *independizarse* er «en drive» for unge voksne *profesionales*, mye fordi at dersom du lykkes i å skaffe deg en utdanning, et hjem og en inntekt, viser du evnen til å arbeide hardt (*trabajar duro*).

Mitt felt tilhører en middelklasse, noe Ekern - (1998) og Lancasters (1992) felt ikke gjorde. Begge studiene er basert i et arbeideklassemiljø, hvor mulighetene for å klatre på den sosiale rangstigen var minimale. En annen viktig forskjell, som også inkluderer Lundgrens (2000) arbeider, er den spesielle tiden arbeidene deres ble utført i. Deres studier viser blant annet til et kronisk fravær av fedre i husholdene, på grunn av krigen som utspilte seg fra 1982-1990, og at bånd mellom ektefeller og samboere var svakt. Dette bør dette settes inn i den historiske-, økonomiske- og politiske konteksten. Slik kan vi kanskje forstå hvorfor det *individuelle* ble så viktig for Lundgrens (2000) analyser, og hvorfor idealene knyttet til *avanzar* blant Lancaster - (1992) og Ekerns (1998) informanter ikke var like sterkt som hos dem jeg ble kjent med. Å belyse konteksten er en måte for meg å *posisjonere* mitt felt (se for eksempel Mintz 1979:23-24), *sandinista profesionales*, slik at de kan være bedre eksempler (se for eksempel Wadel 1991).

Julio understreket alltid at de mulighetene han hadde fått i livet sitt var takket være moren, faren og bestemorens harde arbeid og selvoppgivelse. Idealet om å jobbe hardt (*trabajar duro*) og å leve nøysomt og fornuftig (*vivir sano*) går igjen i begge husholdene. Denne framstillingen av selvet, deres selvidentitet (Giddens 1991) knytter *sandinista profesionales* til den kollektive identiteten (se for eksempel Krohn-Hansen 2001) som *sandinist*.

Hva det vil si å være en god *sandinist* er under konstant forhandling. I dette kapittelet har jeg forsøkt å vise at mine informanter har et behov for å framstille seg selv som ansvarsfulle og hardtarbeidende. Dette vil hjelpe dem med å skaffe seg en utdanning, en inntekt og et sted å bo, fordi det skaper tillit blant andre *profesionales* med en sandinistisk tilhørighet. Ettersom mine informanter hadde en oppfatning om at statsansatte ble byttet ut ved regjeringsskifter,

kan vi se denne måten å fortelle historien om seg selv på som en god *strategi* (Barth 1969) for å skaffe seg en jobb mens FSLN sitter i regjering. I neste kapittel skal jeg gå mer inn i behovet av å benytte seg av slektskap som et sikkerhetsnett når man lever med en politisk og økonomisk usikkerhet og andre begrensninger.

I dette kapitlet har jeg argumentert for at de unge voksne er avhengig av sine foreldres hardt opparbeidede nettverk av venner og slektninger for å skaffe seg jobb. Det er en forskjell mellom generasjonene i hva slags muligheter og begrensninger som finnes for å etablere selvstendige liv. Denne forskjellen finnes også mellom husholdene, selv om deres historier i utgangspunktet likner hverandre. Innad i husholdene ser vi også at enkeltpersonene tar ulike valg og har ulike forutsetninger for å ta valg. Slik har jeg forsøkt å vise at det finnes ulike forutsetninger for å skape et liv for seg selv (*independizarse*) og å klatre på den sosiale rangstigen (*avanzar*), eller å posisjonere seg selv som en del av en voksende middelklasse i Nicaragua i dag. Denne tematikken vil gå igjennom hele denne oppgaven. I neste kapittel skal vi se nærmere på Ana Marías arbeidsdag i García-husholdet. Der vil *klasse* som en differensierende faktor i samfunnet komme enda tydeligere fram. Gjennom hennes historie vil se nærmere på de analytiske kategoriene *makt* og *motstand*.

Kapittel 4: Slekt som sikkerhetsnett og tvangstrøye

«Jeg føler det som et fengsel.» (Ana María 18 år)

Første gangen Ana María fortalte meg dette, var en morgen hun hadde jobbet ekstra hurtig med å få unna gulvvasken fordi hun ville sørge for å ha tid til å studere om kvelden. Hun var midt i en liten pause, og sto vendt mot bakgatene, med ryggen mot meg. Hun hadde på seg en enkel sommerkjole og hun var barfot, slik at hun ikke skulle skitne til det nyvaskede, flisbelagte gulvet. Håret var kjemmet stramt bakover i en knute, men små hårstrå hadde begynt å kruse seg og løsne fra knuten fordi hun hadde jobbet så hektisk i flere timer allerede. Klokken var akkurat passert 10, og solstrålene nådde helt inn i bakgatene og gjennom gitterporten hun sto bak og speidet ut gjennom. Jeg gikk bort og stilte meg ved siden av henne. Tause sto vi litt sammen, før hun snudde seg mot meg og sa stille: «Jeg føler det som et fengsel.» (*Siento como si fuera una cárcel*).

Ana Marías hverdag kan vise oss hvordan hun som ung, voksen kvinne fra bygda forsøker å etablere seg som en *profesional* i byen. Jeg støtter meg til Sanjek og Colen (1990) og Gill (1994) som har studert *household workers* i Latin-Amerika tidligere, for å belyse at Ana María inngår i forhandlinger om kjønn- og klasseidentitet i sine sosiale relasjoner til sine arbeidsgivere, sin slekt og sin nære familie. Historien om henne er en case om hvordan man skaper seg et selvstendig liv (*independizarse*), om å klatre, utvikle seg (*avanzar*¹²) og å etablere seg i middelklassen, samtidig som man tar vare på opprinnelsen sin. Ana María sine individuelle valg er også en fortelling om å ha mye driv, og utholdenhet for å oppnå sine langsiktige mål om å etablere selvstendig liv for en ung voksen i Nicaragua, og er derfor relevant for denne oppgavens hovedproblemstilling.

Dette kapittelet er en fortelling om slektskap både til hjelp og til besvær. Jeg skal vise hvordan hun skaper sitt eget liv- og sin egen historie, og hvordan hun takler hverdagens dilemmaer og utfordringer. Slektskap kan bety samarbeid, samtidig som det også kan bety utnyttning, motstand og friksjoner. Måten jeg benytter analysebegrepet *resiprositet*, inkluderer begge disse sidene. Jeg skal vise hvordan slektskapsrelasjoner kan inneholde alle disse elementene, fortalt gjennom historien til atten år gamle Ana María Cruz som jobber som

¹² Det emiske begrepet sammenfaller med det analytiske begrepet. Behandles i introduksjonskapittel.

hushjelp (*empleada*) hos familien García¹³, som hun også bor sammen med. I Nicaragua og andre steder er det vanlig at unge jenter fra bygda drar til byen for å arbeide, og de overlever på bestemte måter, i hovedsak gjennom slektskapsrelasjoner. Jeg skal vise hvordan avtalen mellom arbeidsgiver og hennes slekt er en god mulighet for Ana María, og at det foregår et gjensidig bytteforhold (se for eksempel Sahlins 1972) mellom García-husholdet og Cruzslekten. Ana María jobbet uten skriftlig kontrakt til tross for at det er et brudd på den nicaraguanske arbeidsloven, noe hun ofte tok opp som et problem (se også Gill 1994:141). Ana María arbeidet fra morgen og ofte helt til midnatt hver dag, hele uken og hele året, og hun uttrykte misnøye både over arbeidsmengde og relasjonen sin til arbeidsgiverne. I dette kapitlet stiller jeg derfor spørsmålene: *Hvorfor dro ikke Ana María? Hva var det som gjorde at hun ble værende i det tilsynelatende uutholdelige arbeidsforholdet?*

Ana Marías dilemmaer, og det hun selv omtaler som problemer i sin relasjon til sine arbeidsgivere, sin slekt og sin nærmeste familie er mitt utgangspunkt for å vise hvordan *forhandlinger om makt* kan arte seg for en ung kvinne i Estelí i dag. Én viktig side er å belyse arbeidsforholdet mellom hushjelpen, Ana María, og arbeidsgiverne, doña Valeria, Alejandro og Andrea, innad i García-husholdet. En annen viktig side er slektskapsforholdet mellom dem. Ana María er hushjelp for sine tremenninger og for sin «tante». Sanjek og Colen (1990) argumenterer for en forståelse av makt som strekker seg lengre enn den binære, hierarkiske oppfatningen av sosial ulikhet- og utnyttning. En analyse av arbeidsforholdet innenfor et hushold kan gi et mer kompleks bilde av makt (se også Gill 1994; Bourdieu 1977). Jeg ønsker å følge deres oppfordring om en mer sammensatt teoretisk tilnærming til maktdynamikker ved å belyse samarbeidsaspektet og harmonien i de sosiale relasjonene i Cruzslekten (se også Brown 1996). Jeg vil presentere noen ulike måter det analytiske begrepet *motstand* er benyttet i antropologien, og videre vise at selv om Ana Marías arbeidshverdag er hard og kanskje til og med undertrykkende for henne, kan vi forstå hennes handlinger som uttrykk for *motstand* (Ortner 1995; Cupples 2008; Scott 1985). Jeg vil gjøre en sammenlikning mellom Ana María og et populært skuespill i Nicaragua, *El Güegüense*, for å vise at hvordan hun overkommer motgang er en måte for henne, og for el Güegüense, å yte *motstand*, og er en måte å forhandle om makt og å skape seg en identitet i prekære maktrelasjoner. Christian Krohn-Hansens (1995; 2001) perspektiver på *vold, makt og motstand* er sentrale for min forståelse av temaene jeg tar opp i dette kapitlet.

¹³ Husholdet til familien García er beskrevet i forrige kapittel.

Hushjelp

I oppgaven bruker jeg det norske ordet *hushjelp* i stedet for *household workers*, som Sanjek og Colen (1990), selv om det er deres problematisering av begrepet jeg baserer meg på. *Household worker*-begrepet understreker at ansettelsen er frivillig, samtidig som de minner om at grensen mellom frivillig og ufrivillige betingelser for husholdsarbeid ofte er flytende og derfor er potensielt friksjonsfylte (Sanjek og Colen 1990).

Som beskrevet i introduksjonskapittelet, er den økonomiske situasjonen i Estelí bedre enn den har vært på flere tiår. Likevel finnes det enorme økonomiske forskjeller i samfunnet. Også for unge voksne *profesionales*, som representerer en relativt velstående del av det nicaraguanske samfunnet, kan det være vanskelig å etablere selvstendige liv. Ana María kommer fra landsbygda, og representerer en lavere (og mer typisk) posisjon i det nicaraguanske samfunnet, både økonomisk og sosialt. For henne er det enda større utfordringer knyttet til det å skaffe seg en utdanning, en inntekt og et sted å bo enn det er for hennes tremenninger som hun bor sammen med, Andrea og Alejandro García. Fortellingen om Ana María, hennes arbeidshverdag og hvilke dilemmaer hun står ovenfor i hennes søken etter å bli en *profesional*, vil gi et større empirisk grunnlag for å gjøre en sammenlikning i mitt felt, unge voksne *profesionales*.

Først skal jeg beskrive deler av Ana Marías livshistorie og arbeidshverdag. Deretter vil jeg gå over til å analysere de delene av hennes livssituasjon som hun selv fortalte meg representerte store dilemmaer i hennes liv. Jeg skal bruke eksempler på situasjoner i hverdagen hennes, eksempler fra hennes kryssende lojaliteter og eksempler fra de sosiale relasjonene hun inngår i. Alle eksemplene og delanalysene skal vise hvordan Ana María skaper sitt eget liv, hva som er familiens betydning for dette, og den partipolitiske- og økonomiske situasjonen for dette. Vi skal også se at hun er en person som må tåle mye for å oppnå det hun drømmer om.

«Den som vil være med på leken, får tåle steken»¹⁴ (Ana María 18 år)

Ana María gjentok ofte ordtaket: «Den som vil være med på leken, får tåle steken» (*Al que quiere celeste, que le cueste*). Ordtaket er gammelt, og brukes for å uttrykke at dersom man ønsker seg noe verdifullt, bør man jobbe hardt og anstrenge seg mye for å kunne oppnå det.

¹⁴ Ordtak benyttes ofte i dagligtalen i Nicaragua. «Enhver nicaraguaner er poet inntil det motsatte er bevist», skriver Salman Rushdie (1987) i boken *Jaguarens smil* fra Nicaragua. Det går nasjonalsport i å finne opp nye ord og vitser, helst noe som er «litt på kanten». Som en kvinnelig informant fra overklassen på rundt 80 år sa etter hun hadde fortalt meg en grov vits: «Vi er ikke blasfemiske, vi er bare veldig vulgære.»

Ana María og jeg bodde sammen hos familien García under hele feltarbeidsperioden min, og vi ble godt kjent. Nesten hver morgen skrev jeg feltnotater ved spisebordet på kjøkkenet mens hun utførte arbeidsoppgavene sine i nærheten. Hele dagen var de andre medlemmene av husholdet ute på skole og arbeid, og Ana María og jeg vasket klær og lagde mat sammen. Etter hvert overtok jeg noen av hennes arbeidsoppgaver, men det holdt vi skjult for de andre i huset. Vi fortalte hverandre hemmeligheter, vi lo sammen og vi snakket ofte om hverandres bekymringer. Det hendte jeg hjalp henne med litt skolearbeid, og hun hjalp meg med å huske hva jeg hadde gjort dagen før når jeg skulle skrive feltnotater. Når de andre i huset var rundt oss, senket hun stemmen og snakket til meg på en annen måte. Hun ble mer høflig og mer distansert, og fokuserte mer konsentrert på arbeidsoppgavene, og kommuniserte med meg bare med blikket eller tegnspråk slik at de andre ikke kunne se det.

Fra bygd til by: Ana Marías migrasjonshistorie

Ana María kommer fra en landsby noen mil nord for Estelí, og flyttet til byen for å studere ved universitetet etter at hun fullførte videregående. Doña Valeria tilhører også Cruz-slekten, og hun tilbød Ana María å bo hos dem og jobbe som hushjelp i huset deres. I tillegg til kost og losji tjener hun 1800 Córdoba i måneden, tilsvarende 450 norske kroner¹⁵. Hun sender nesten hele lønningen hjem til foreldrene for at den yngste søsteren hennes kan gå på videregående.

Ana María har alltid jobbet mye, både med husarbeid og barnepass og en del på jordene i oppveksten sammen med sin far, mor og sine tre søstre. Da hun var 14 år flyttet hun hjemmefra for å jobbe som hushjelp i nabolandsbyen. Da hun dro til Estelí var hun 17 år gammel, og hun var den første i sin nære familie som dro til byen for å skaffe seg høyere utdanning. I løpet av noen få måneder kom søsteren hennes etter, og hun jobber også som hushjelp i El Rosario, i et nabolag omlag én kilometer fra der Ana María jobber.

Moren og bestemoren deres, som bor på landsbygda noen mil nord for Estelí, drar ofte innom dem på besøk når de er i byen for å handle. Omtrent annenhver helg kommer de også innom huset for å hente og bringe Ana Marías kusine, Isadora (14), som også bor i doña Valerias hus, når Isadora skal hjem til landsbygda på besøk i helgene, slik jeg har beskrevet i forrige

¹⁵Til sammenlikning koster en kladdebok omtrent 80 Córdoba (20 NOK), og et rom i et kollektiv koster ofte 1200 Córdoba (300 NOK). En butikkansatt eller en fabrikkarbeider som jobber fulltid (seks dager i uken, 10-15 timers arbeidsdag) tjener ofte 4000 Córdoba.

kapittel. Isadora har en annen status enn Ana María i husholdet, som vi skal se nærmere på siden.

Dersom Ana María ikke hadde hatt slekt i byen, hadde hun ikke hatt mulighet til å studere. For det første er det ofte for dyrt å skulle leie seg et eget sted å bo, så økonomisk sett er det å jobbe for kost og losji som hushjelp den beste løsningen. Mange må i tillegg hjelpe til med å forsørge småsøsknene sine, slik Ana María også gjør. Det er generelt vanskelig å skaffe seg jobb, spesielt dersom man migrerer fra bygd til by, fordi man ofte er avhengig av å kjenne noen for å få seg en jobb. Derfor bruker mange mye tid på å opparbeide og å pleie nettverkene sine av venner, slekt, kolleger og andre bekjente. For unge jenter uten høyere utdanning snevrer det seg ganske raskt inn til enten å jobbe som hushjelp, eller å arbeide på en av byens mange sigarfabrikker. For det andre, og kanskje enda viktigere: I Ana Marías tilfelle er det ikke mulig å skulle jobbe noe annet sted, fordi doña Valeria er noe mer enn bare en arbeidsgiver for Ana María. Avtalen mellom foreldrene til Ana María og doña Valeria er at Ana María skal holde seg borte fra festing og først og fremst gutter.

Etter at Ana María fylte 18 år har både Andrea og Alejandro, barna til doña Valeria, oppmuntret henne til å tilbringe mer tid utenfor huset. Vi skal nå se på Ana María arbeidsdag. Dersom hun skal utføre arbeidsoppgavene etter de krav som stilles fra arbeidsgiver, som samtidig er hennes familie, og de krav som stilles fra Ana Marías foreldre, er det ikke lett for henne å finne tid til å studere eller for andre aktiviteter.

Beskrivelse av Ana Marías arbeidsdag

Ana Marías arbeidsdag starter klokken seks om morgenen. Hver morgen skal hun gjøre klar frokost og kaffe til alle medlemmene av husholdet, som under min feltarbeidsperiode besto av seks til åtte personer, avhengig av hvor mange leieboere husholdet hadde. Etter at alle er dratt avgårde på skole og arbeid, vasker hun opp etter frokosten. Deretter setter hun i gang med å vaske alle gulvene i hele huset. Som beskrevet i forrige kapittel, er det egentlig to hus som er satt sammen til ett, så hun har mange rom å rengjøre. Alle gulvene (med unntak av bakgårdene) er flislagte, noe som betyr at Ana María først må gå over og feie, og deretter vaske med mopp og såpevann for at det skal bli ordentlig rent. Hun vasker alle toalettene og servantene hver dag og tørker støv på alle flater. Rundt klokken ti hver dag pleier hun å ta seg en halvtimes pause, hvor hun som oftest prater med venninnen sin som jobber i huset vis a

vis. Annenhver dag handler hun fersk melk, *tortillas*, *cuajada*¹⁶ og frukt og grønnsaker i tre ulike hus i barrioen.

Klokken tolv skal lunsjen¹⁷ være klar. Ana María bruker omtrent én time på å tilberede den hver dag. Hun setter ofte i gang tilberedningen i ti-tiden, eller tidligere, fordi hun pleier å lage matretter som er kokt på kjøttkraft, og derfor skal lunsjen helst småkoke i én til tre timer. Hun går derfor innom kjøkkenet og sjekker komfyren med jevne mellomrom, og fordi hun har så mange oppgaver å utføre samtidig, hender det at det koker over. Da må hun bruke ekstra tid på oppvask. Som regel er det alltid noe som står og småputrer på komfyren.

De andre i familien kommer hjem for å spise lunsj sammen en gang mellom tolv og to hver dag. Som regel spiser doña Valeria, Isadora og de andre som leier rom i huset sammen. Alejandro foretrekker å spise mens han ser på TV, og helst etter alle andre. Ana María serverer maten til alle, og velger nøye ut hvor mye hver enkelt skal få. Fordi doña Valeria ofte bemerker at kjøttet er tørt, eller at grønnsakene ikke er ordentlig kokt, passer Ana María på at doña Valeria får de bitene som ser best ut. Ana María spiser ofte etter at doña Valeria er dratt tilbake til jobb, når hun kan ta seg tid.

Hver dag, etter lunsj, er det bestemte tilleggsoppgaver som skal utføres, samtidig som hun til da som regel ikke har rukket å bli ferdig med oppgavene som skal utføres hver dag. Hver mandag og fredag er det klesvask. Selv om de har vaskemaskin skal alle klesplagg vaskes for hånd, fordi i følge doña Valeria blir de ikke ordentlig rene i maskinen, og fordi håndvask sliter mindre på klærne. Tirsdag skal badene vaskes grundig. Hver onsdag skal alt sengetøyet vaskes, og da kan vaskemaskinen benyttes. Hver torsdag stryker hun klær i tre timer fra klokken seks til ni. Lørdag studerer hun, og selv om det egentlig er fridagen hennes, sørger hun likevel for at alle måltidene til den dagen er gjort klart på forhånd. Dermed har hun ekstra arbeid hver fredag, eller på lørdagen, før universitetet åpner klokken åtte om morgenen. Når hun kommer hjem fra universitetet utfører hun ofte mindre oppgaver, som for eksempel å gå på butikken, vaske opp og å planlegge neste ukes meny, slik at hun kan ta det litt mer med ro om søndagen. Likevel blir det som regel nok arbeid hver søndag også, fordi det hopper seg opp mange «ekstraoppgaver» før uken er over.

¹⁶ Tradisjonell, nicaraguansk ost.

¹⁷ Dagens viktigste måltid. Varm mat, som regel bønner, ris, *tortillas*, *cuajada* (ost). Ofte med salat, kjøtt, gryterett, eller andre grønnsaker ved siden av.

Rundt klokken fem hver dag, bør alle de andre oppgavene være utført, fordi da må kveldsmaten tilberedes. Den skal være klar til klokken seks. Etter klokken åtte, når middagen er ferdig servert og oppvasken er tatt, har hun egentlig fri. Jeg presiserer *egentlig*, fordi det som regel alltid er en oppgave hun ikke har rukket å utføre til da, og som hun må ta etter at arbeidsdagen skulle ha vært over. For eksempel når hun står inni det trange, klamme vaskerommet og stryker klær om torsdagen, blir hun stadig avbrutt i arbeidet fordi hun skal servere middag, eller fordi hun blir bedt om å servere kaffe, gå på butikken (gjærne for å handle småting, slik som brus eller småkaker), åpne døren, eller liknende. Klokken ni om kvelden pleier hun å kunne slappe av en liten stund før hun setter i gang med studiene. Når Alejandro ikke er hjemme setter hun seg som regel i stuen for å se på TV. Hun uttrykker ofte at hun får dårlig samvittighet av å se på TV i mer enn en halv time. «Jeg bør jo studere, egentlig. Men det er så godt å kople helt ut også av og til.» Når Alejandro er hjemme, bestemmer han over TV-en. Han kan komme og bytte kanal uten å spørre Ana María om hun fulgte med på det hun så på.

Klokken ti, etter at hun har servert doña Valeria kveldskaffen, småryddet litt og vasket opp etter Alejandro's kveldsmat, pleier hun å sette seg ned for å studere. Da holder hun på med studiene så lenge hun orker, som oftest til halv tolv på natten, eller lengre, spesielt dersom hun har en innlevering eller eksamen. Hun blir ofte avbrutt av de andre i huset mens hun studerer, fordi helt frem til de andre i huset har lagt seg, er hun i praksis tilgjengelig for å utføre arbeidsoppgaver i husholdet. Hun pleier å sove mellom fire og fem timer hver natt. Det at hun ikke tilbringer så mye tid utenfor huset er ikke så rart, med tanke på den store arbeidsmengden hun har. I tillegg er det andre forhold som spiller inn, disse skal vi se litt nærmere på nå.

Ana María som aktør og dominert

Vi snakket mange ganger om følelsen hennes av å være innesperret og om det å være ensom. Selv om Ana María har fått tillatelse av familien til å gå sin egen vei med å studere i byen, fortalte hun meg at hun opplever at hun mangler deres fulle støtte. «De skulle helst sett at jeg hadde studert noe med høyere status, slik som medisin, for eksempel. Men jeg vil bli førskolelærer.» Hun sa ofte at hun derfor måtte vise dem at hun skulle få det til og bli noe til slutt.

I begynnelsen av vennskapet vårt inviterte jeg henne med på dansetrening og til å bli med ut på gåtur, kafé eller bar. Selv om hun hadde rukket å fullføre arbeidsoppgavene tidsnok til å kunne bli med på noe av det jeg inviterte til, takket hun likevel nei. Etter hvert forsto jeg at hun ikke dro ut etter at alle arbeidsoppgavene var unnagjort fordi hun tok foreldrenes formaninger om å studere og jobbe hardt svært alvorlig, og fordi hun var redd for at dersom det begynte å gå rykter om at hun var ute om kveldene, ville det bety at hun ikke tok arbeidet og studiene seriøst nok. Ana María beskrev det slik: «Hadde noen sett meg sammen med en gutt, hadde pappa kommet og dratt meg hjem etter håret.» De få gangene hun var på helgebeseøk i landsbyen, gikk hun derimot ut, men det var mindre fare forbundet med ryktespredningen der. Hun sa: «I landsbyen kan jeg kontrollere ryktene. Der kjenner alle hverandre, og de vet at jeg ikke ville gjort noe galt.» Ana María var bevisst hvordan de rundt henne kontrollerte hvordan hun burde oppføre seg for å kunne opprettholde en god relasjon til sin nærmeste familie. Samtidig utfordret hun sine foreldres formaninger om hva som hadde vært det beste å gjøre. I byen var handlingsrommet hennes mer begrenset enn på bygda, også fordi det kan være farlig for unge jenter å være ute alene i Estelí etter mørkets frembrudd. Det finnes mange eksempler på fysisk vold mot kvinner, og slektskapsrelasjonene fungerer også som en beskyttelse mot dette.

Krysspess

Ana María fortalte meg at hun tidligere hadde begynt arbeidsdagen klokken fem, med en morgengåtur sammen med doña Valeria. Dette var ment som en hyggelig tur der de kunne prate og planlegge dagen, forklarte hun meg. De måtte slutte med disse turene da doña Valeria fikk problemer med knærne, og Ana María sa: «Jeg må innrømme at det er litt godt å slippe de turene nå som jeg har begynt med studiene, fordi da kan jeg sove den ekstra timen.» Hun hadde egentlig ikke så veldig lyst til å gå på de turene, sa hun, men opplevde at hun måtte fordi «det er jo farlig for doña Valeria å gå alene i mørket.» I tillegg til at hun var arbeidstaker i husholdet, var hun også et familiemedlem. Denne doble rollen førte ofte til at Ana María følte at hun ikke kunne si nei og sette grenser for seg selv og at hun følte et krysspess, sa hun.

Ana María forklarte at hun følte seg presset også fra flere hold. «Foreldrene mine er redde for å miste meg til byen», sa hun en dag. «Pappa er redd for at jeg skal bli en *profesional*¹⁸, fordi de tror at jeg vil komme til å distansere meg fra dem da. Men i virkeligheten distanserer de seg fra meg også.» Hun fortalte om hvordan økonomiske forskjeller og levemåter ødelegger

¹⁸ Det var én av tre ganger jeg hørte begrepet *profesional* bli brukt.

forholdet i familien hennes: «Garcíaene er også medlemmer av Cruz-slekten, men det har de glemt, virker det som.» Ana María sa at hun ønsket å unngå å bli stemplet som sviker i slekten. Hun fortalte meg flere ganger at doña Valeria kunne bli ansett som det av Ana Marías foreldre og andre i Cruz-slekten. Doña Valeria var sandinist, noe som av og til overrasket andre, fordi hun ikke alltid oppfylte de forventningene om at en *sandinist* skal være solidarisk (*solidario*), slik jeg beskrev i forrige kapittel. Doña Valeria deltok heller ikke på dugnadene i nabolaget, noe som skapte sladder blant naboene. Andre hintet av og til om at hun bedrev *overdreven korrupsjon* (*demasiado corrupción*) ved å tilby Ana María et utdanningsstipend som hun administrerte gjennom universitetet. Ana María valgte derfor å pleie sine relasjoner til familien sin hjemme på bygda, samtidig som hun fokuserte på studiene og arbeidsforholdet sitt i byen, slik at hun unngikk å bli stemplet som sviker og som lite solidarisk.

Ana Marías bekymringer omkring krysspressene ble ytterligere forsterket da faren hennes ble alvorlig syk i midten av mai, slik at han ikke kunne jobbe på åkeren. Ana María var veldig fortvilet over situasjonen, og sa at hun følte et stort ansvar for å dra hjem og hjelpe til. Hun sa: «Min far ringte og sa at dersom vi hadde vært sønner hadde han ikke hatt noen problemer, fordi da ville vi ha ønsket å jobbe på åkeren.» Hun ba doña Valeria om å få tillatelse til å dra hjem for å hjelpe til med innhøstingen, men fikk det ikke godkjent, til tross for at hun ikke hadde hatt frihelg på over fire måneder. Hun hadde også to viktige eksamener den uken, så Ana María fortalte at det var flere årsaker til at hun ble frustrert. Ana María og søsteren bestemte seg derfor sammen om heller å sende hjem alle pengene de hadde spart opp det siste halve året, slik at faren kunne leie inn arbeidskraft for den kommende sesongen. Dersom han ikke ble frisk, måtte de finne på en mer varig løsning, sa hun, men i mellomtiden var den løsningen god nok.

I løpet av den tiden jeg bodde sammen med Ana María var det flere liknende episoder som tydelig viste at hun nærmest var der «på nåde» fra foreldrene sine. Med dette kan vi forstå at Ana María sto overfor press fra flere hold. Foreldrene hennes, og særlig faren hennes, hadde sterk kontroll over henne, selv om de befant seg flere mil unna. Hun var ansatt som hushjelp, men var samtidig i slekt med arbeidsgiveren sin, Doña Valeria, noe som skapte ytterligere press for Ana María. Hun ønsket å være en god ansatt, en god kusine og niese (hun kalte i noen sammenhenger doña Valeria for tante og Alejandro og Andrea for sine søskenbarn), en god student, og en god datter og anstendig kvinne, på én gang.

Ana María er på én måte en del av familien. Både med tanke på at hun er tremenning med Alejandro og Andrea, men også fordi hun bor der og dermed føler plikt til å gjøre noe ekstra for fellesskapet, som for eksempel å åpne garasjeporten og døren for de andre hver gang de kommer hjem. Dessuten ønsker hun å opprettholde et godt forhold til dem fordi de faktisk er i familie. På den andre siden, er det et tydelig skille mellom Isadoras (14) og Ana Marías status- og rolle i huset. Isadora har samme slektskapsforbindelse til doña Valeria som Ana María har, men er ikke ansatt som hushjelp, som jeg beskrev i forrige kapittel. Isadora blir betraktet som et familiemedlem av de andre i huset. For eksempel blir ikke Ana María invitert ut på søndagslunsj- eller turer. Når jentene i familien (doña Valeria, Andrea og Isadora) drar på storhandling søndag ettermiddag er det heller ikke naturlig at hun blir inkludert. Ana Marías uttalte frustrasjon over arbeidsmengden, og de ulike rollekonfliktene, gikk over i fortvilelse da det ble klart at Isadora ønsket å fortsette å bo sammen med dem. Relasjonen mellom kusinene Isadora og Ana María hadde bare blitt verre i løpet av halvåret jeg bodde med dem, fordi Ana María «hadde blitt tildelt alt for mye av ansvaret med å oppdra sin fjorten år gamle kusine», fortalte hun meg. Jeg skal komme tilbake til denne relasjonen mellom kusinene Isadora og Ana María senere i dette kapittelet. Slike forhold, sett i sammenheng med hennes følte krysspress og kryssende lojaliteter, gjorde at hun etter hvert begynte å se seg om etter andre steder å arbeide. I mai sa venninnen hennes som jobbet i huset rett over gaten opp jobben sin der, og søkte på jobb i en av fabrikkene i nærheten. Ana María hadde snakket med venninnen sin om muligheten av å bo i et kollektiv sammen, og bedt henne om å undersøke muligheten om å få jobb sammen med henne på fabrikken. Hun så seg også om etter andre hushold som søkte etter hushjelp, men uten å bo der, bare arbeide på dagtid og å bo i et kollektiv.

Det toppet seg for Ana María da hun i slutten av juni fikk tilbud om å kjøpe en datamaskin gjennom en avtale ved universitetet hvor doña Valeria arbeider. Hun ble tilbudt å kjøpe maskinen på avbetaling privat gjennom doña Valeria, som ville trekke henne i lønnen i to år fremover. Samtidig ble hun tilbudt en lønnsøkning på omtrent 300 Córdoba, slik at hun ville ha muligheten til å gjennomføre avbetalingen. Ana María fortalte meg at hun tolket dette som en utspekulert måte fra doña Valerias side om å sette Ana María i gjeld til henne. «Da vil jeg aldri kunne dra herifra», utbrøt Ana María tydelig frustrert. Hun sa at hun følte seg utnyttet av arbeidsgiveren sin, og at hun var fast bestemt på å flytte ut og å finne seg en ny jobb. Hun sa hun måtte vente til etter jul, fordi hun da ville få utbetalt bonusen hun hadde krav på etter ett års arbeid. Ana María gjorde ikke alvor av flytteplanene. Hun kjøpte riktignok ikke

datamaskinen, men hun snakket mindre og mindre om å bytte jobb den siste måneden vi bodde sammen. Ett år etter jobbet hun fremdeles hos familien García.

Kvinnene Gill (1994:151) skriver om, ser ofte livene sine i et annet lys etter at de har begynt å arbeide som hushjelper. I møtet med arbeidsgiver og alle de utfordringene den relasjonen byr på, opparbeider de seg helt andre livserfaringer enn det de hadde med seg fra bygda. Hvordan de løser utfordringer i fremtiden gjenstår å se, skriver hun (1994:151). Ana María sa det selv på denne måten: «Jeg har ikke hatt tillit (*confianza*) til noen her i huset. Derfor har jeg ikke sagt noe om det jeg tenker, og heller ikke noe om hvordan jeg forstår alt det som skjer her, selv om jeg vet at de ikke er rettferdige.» Ana Marías arbeidshverdag var, ifølge henne selv, uutholdelig. Hvorfor dro ikke Ana María? Dette spørsmålet skal jeg nå utforske nærmere.

Ulikhet til uttrykk i relasjonen arbeidstaker – arbeidsgiver

I et hushold med hushjelp vil man kunne utforske relasjonen mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Gjennom arbeidsoppgavene og arbeidsmengden kan aspekter ved *klasse*, slik som økonomiske forskjeller og ulike typer kunnskap, komme fram (Gill 1994; Frøystad 2005; Sanjek og Colen 1990). *Ulikheter* ble uttrykt på flere måter i relasjonen mellom arbeidsgiverne og arbeidstakeren i García-husholdet. Noen av disse ulikhetene skal vi se litt nærmere på her.

Jeg baserer min forståelse av ulikhet, eller *distinksjon* på Bourdieu (1995 [1979]; 1977) sine analyser av de ulike *kapitalene* vi mennesker benytter oss av i møte med andre mennesker, som jeg behandlet i innledningskapittelet i denne oppgaven. Ett eksempel på *ulikhet* vi ser i García-husholdet er at det er klare skiller mellom hva som er et *hjem* og *familieliv* og hva som er *bedrift*. Deres *bedrift* er utleie av rom til utvekslingsstudenter fra andre land og nicaraguanske, rike studenter og ansettelsen av Ana María som hushjelp. Jeg vil argumentere for at det å opprettholde sosiale grenser innenfor husholdet slik familien García gjør, er med på å utfordre og å styrke fordommer og holdninger i det nicaraguanske samfunnet (Frøystad 2005; Gill 1994; Sanjek og Colen 1990). I det følgende avsnittet skal jeg gi en beskrivelse av hvordan sosiale grenser opprettholdes innad i García-husholdet.

Doña Valeria er Ana Marías arbeidsgiver, men Alejandro er den som har mest kontakt med Ana María i løpet av arbeidsdagen. De er opptatte av at Ana María får mulighet til å studere. Alejandro tilbringer som regel kveldene hjemme, og da prater han ofte med dem som leier

rom i huset og med Isadora og Ana María. I løpet av min feltarbeidsperiode ble jeg også godt kjent med Alejandro, og vi snakket sammen hver dag. Samtalene våre foregikk som regel på engelsk, fordi han hadde vært på utveksling til Canada og gjerne ville praktisere. Slik kunne vi også snakke uten at noen av de andre kunne forstå hva vi sa, noe Alejandro sa han likte godt, fordi da kunne vi snakke mer fritt, sa han. Når Ana María var i samme rom som oss pratet han ikke med henne. Av og til inkluderte han henne i samtalene ved å forklare kort hva vi snakket om og for å spøke med henne.

Ana María og Alejandro satt ofte sammen om kveldene og snakket om hvor viktig utdanning var. «Vi snakker om å utvide horisontene sine og om å komme seg bort fra bygda», sa han. «Jeg snakker med henne for å lære henne om likestilling og andre ting som de ikke er så gode til på bygda.» Jeg fikk referater fra disse samtalene av Ana María. Andre ganger overhørte jeg slike samtaler mellom dem. En dag bestemoren og moren til Ana María var innom huset, bemerket Alejandro ovenfor meg at de «hadde en annen måte å oppføre seg på fordi de er fra landsbygda». «Så du hvordan de ikke hilser på hverandre, de snakker nesten ikke til hverandre». Jeg forsto ikke helt hva han mente og ba ham utdype. Han fortsatte: «De har en helt annen måte å være på og det er mange ting de gjør annerledes på bygda. De er mye mer innesluttet». Han sa at han syntes de var «tilbakestående» (*backwards/atrazados*¹⁹) fordi han anså dem som uvitende (*ignorance*), og hadde dårlige kunnskaper om helse, for eksempel, og hadde et «lavt kulturelt nivå» (*low cultural level*), fordi de manglet alminnelig høflighet. Derfor ville han lære Ana María betydningen av å studere, slik at hun kunne «komme lenger» (*advance/avanzar*) enn sine foreldre med tanke på intellektuelt nivå og tanker om rettigheter og likestilling og liknende.

Ana María fortalte meg flere ganger at Alejandro hadde snakket med henne om disse temaene, og hun sa at hun var enig i Alejandros meninger, men at han «av og til kan gå litt for langt». «Noen ganger føler jeg at han ser veldig ned på familien min», sa hun en dag. Vi snakket om ambivalensen hun følte til at hun både ville skaffe seg en utdanning for å kunne jobbe som førskolelærer og ikke «bare bli gift og produsere barn på bygda», som hun sa, samtidig som hun ville bevare det gode forholdet sitt til familien sin der. Hun ville ikke vedkjenne seg den «hyklerske» (*la hipocresía*) måten enkelte i slekten hennes oppviste ved at økonomiske forskjeller og levemåter hadde ødelagt forholdet mellom de høyt utdannede og de

¹⁹ Alejandro understreket også poeng ved å gjenta ord på spansk. Derfor står ordene han brukte både på engelsk og på spansk i de tilfellene dette forekom.

lavt utdannede i familien. «Jeg skal aldri glemme hvor jeg kommer fra», sa hun, slik hun mente doña Valeria hadde glemmt. Ana María sa at hun satt pris på disse samtalene med Alejandro, men at hun skulle ønske at han ikke var så nedlatende når han snakket om familien hennes. «Det er jo hans familie også!» Samtidig var doña Valeria et stort forbilde for Ana María. Hun snakket ofte om at hun ønsket å følge i hennes fotspor og sa at hun lærte mye av doña Valerias livserfaringer.

Det foregår et samarbeid mellom García-familien og Cruz-slekten, som er organisert som *compadrazgo*, fadderskap. *Compadrazgo* går ut på at foreldre velger seg en fadder til barnet sitt, og dette er «a special gift», skriver Lancaster (1992:63)²⁰. Fadderen og foreldrene blir på den måten *co-parents*, *compadres*. Man kan enten velge en fadder til barnet sitt som innehar samme status som seg selv, og da vil du inngå i en «lateral exchange» (Lancaster 1992: 56-57). Du kan også velge en *compadre* som står over deg i sosial status, som i følge Lancaster (1992:57) blir et «vertical relationship», en relasjon som grenser opp imot «patronage», eller *klientellisme*. Lancaster skriver at selv en relasjon av en slik karakter vil fremstå som en vertikal relasjon, fordi man vil følge de samme prinsippene for gaveutveksling som i vertikale relasjoner, som vil tilsløre det faktum at ens *compadre* står over deg på den sosiale rangstigen. På en måte kan man si at doña Valeria fungerer som en slags «patron» i slektskapsforholdet mellom henne og Ana María. Som Lancaster (1992:66-67) skriver, kan en slik form for samarbeid mellom slektninger fremme klasseforskjeller (se også Gill 1994:71). Alejandros forsøk på å bevisstgjøre Ana María, ble av henne tolket som belæring. Hun fortalte meg at Alejandros forsøk på å gjøre henne mer intelligent var unødvendig, fordi hun ikke følte seg mindre intelligent i utgangspunktet. Lesley Gill (1994), som har skrevet om relasjonen mellom tjenestepiker og arbeidsgivere i La Paz i Bolivia, forteller også om dette ønsket fra arbeidsgiveren sin side om å utdanne tjenestepiken, til hennes eget beste (1994:112-140). Gill (1994) viser hvordan ambisjonen om å utdanne tjenestejenta fungerer mot sin hensikt. I relasjonen mellom Alejandro og Ana María ble hans ønsker om å endre hennes antatte dårlige kunnskaper fra bygda en årsak til at Ana María ønsket å distansere seg fra Alejandro og hans tankesett.

Bourdieu (1995 [1979]) peker på sammenhengen mellom smak, sosial tilhørighet og makt.

Barth (1969) skriver om noe liknende, slik jeg forstår ham, når han beskriver hvordan

²⁰ Lancaster bygger analysen om *compadrazgo* på blant andre Sidney Mintz og Eric Wolfs essay «An Analysis of Ritual Coparenthood (Compadrazgo)» fra 1950.

differensieringsprosesser intensiveres når en gruppe av mennesker som identifiserer seg med hverandre møter en annen gruppe av mennesker. Barth (1969) forklarer at i slike møter blir grensene tydelige, og at stereotyper om *de andre* kan aktiveres, forsterkes, og dermed få en sosial betydning (se også Eriksen 2002). I relasjonen mellom arbeidstakeren, Ana María, og arbeidsgiverne, særlig doña Valeria og Alejandro, har jeg analysert deler av deres samhandling som forhandlinger av makt. Med *forhandlinger av makt* mener jeg her hvordan forestillinger om distinksjonen mellom urban og rural kultur både ble utfordret og styrket. Den emiske forståelsen av en rural kultur henger sammen med tanker om klasse og kjønn. I begrepet *forhandling* ligger det et potensial for at makt både kan endres og reproduseres. Jeg ser derfor makt som en kontinuerlig prosess, og det er denne prosessen jeg utforsker gjennom denne oppgaven.

Sanjek og Colen (1990:1-10) skriver at *household workers* er personer som rekrutteres fra utenfor husholdet for å utføre en del av husholdets reproduktive arbeid. På denne måten åpner vi opp for å se at relasjonen mellom arbeidsgiver, arbeidstaker og ansettelsesforholdet forutsetter en ulik tilgang til makt. Arbeideren er rekruttert fra hushold som er mindre mektige (*less powerful*), mer fattige og sosialt differensierte i form av geografi (*bygd-by*), alder, klasse, etnisitet, rase og migrasjonsstatus. En hushjelp jobber ikke først og fremst for å produsere kapital, men for å reprodusere arbeidsoppgaver i huset, skriver de. Slik frigjør hushjelpens arbeid *tid* hos arbeidsgiver. På den måten kan arbeidsgiveren bruke sin energi til mer prestisjefyllt produktivt arbeid, fritid eller investering i sosiale relasjoner, og derfor potensielt intensivere ulikhet i samfunnet (Sanjek og Colen 1990). I García-husholdet, og i det nicaraguanske samfunnet forøvrig, er *tid* og *mulighet for inntekt* knappe ressurser, noe som ikke var like tilgjengelig for alle husholdsmedlemmene (Bugge 2002:225-229). Derfor fungerte det som et maktmiddel, fordi disse begrensede ressursene var noe som kunne hjelpe dem med å oppnå idealet om *avanzar* og *independizarse*. I det ligger også sammenhengen mellom ressursenes knapphet og at de er verdsatt (Bugge 2002:230).

Det var mange episoder mellom Ana María og arbeidsgiverne hennes som, i følge Ana María, dreide seg om at de utnyttet henne mer enn de burde. I løpet av den tiden jeg bodde i Estelí, gikk Ana María igjennom en stor, personlig utvikling, som hun selv sa. I begynnelsen av februar startet hun på universitetet. Der lærte hun mye blant annet om arbeidsrettigheter, og hun forsto raskt at hennes arbeidssituasjon ikke samsvarte med arbeidslovene i landet. I følge lovene skal en *domestica* (*empleada*), hushjelp, som bor i huset, ha mulighet til hvile minst 12

timer. Åtte av disse timene skal være sammenhengende. Arbeidstakeren skal i tillegg ha minst én hviledag i uken. (URL Ministerio del Trabajo, Artículo 147). I praksis jobber hun syv dager i uken, fordi selv om lørdagen i teorien er fridagen hennes, gjør det at hun bor i huset det vanskelig å skille mellom når hun er på jobb og når hun kan hvile. Arbeidsgiver er også pliktet til å gi henne en kontrakt, noe hun ikke har. Fraværet av en kontrakt gjør det vanskeligere for Ana María å gjøre krav på sine rettigheter og forsterker således hierarkiet innad i García-husholdet (se også Sanjek og Colen 1990; Blofield 2009). Som forsker forsøkte jeg å unngå å intervensere i feltet mitt, og jeg lot derfor være å kommentere det jeg opplevde som urettferdig behandling av Ana María i familien. Til tross for at jeg unngikk å blande meg inn i situasjoner jeg anså som direkte psykiske overgrep mot Ana María, har nok våre samtaler, som hun selv tok opp, om hendelser hun fortalte meg at hun opplevde som vanskelige, ført til refleksjoner hos henne. Det å reflektere omkring sin egen situasjon kan ha gjort noe med hennes valg.

Ana María fortalte meg at hun måtte begynne å gi ordentlig beskjed om at hun ønsket en endring for å kunne fortsette å arbeide der. Hun hadde for mange arbeidsoppgaver, og sa at hun opplevde det slik at de andre spurte henne alt for ofte om å gjøre ekstra oppgaver, som i praksis førte til at hun aldri hadde fri. «De vet at det er overdrevent mye jobb», sa hun dagen etter Alejandro hadde spurt henne inngående om nøyaktig klokkeslett moren hans, doña Valeria, hadde bedt henne om å gjøre i stand en kopp kaffe. «Du behøver ikke å jobbe så sent», sa han, samtidig som han ba henne varme kveldsmaten hans. En annen kveld banket Andrea på døren til soverommet hennes for å gi noen beskjeder etter at hun hadde lagt seg klokken elleve. Selv om Ana María ikke svarte, fortsatte Andrea bare å prate høyere: «Jeg vet at du hører meg, selv om du ikke svarer, så jeg bare snakker videre.» Ana María visste ikke at jeg hadde overhørt situasjonen, men kom til meg og kommenterte hendelsen dagen etter. «Var ikke det frekt? Jeg holder det ikke ut!» En annen dag kom Ana María trampende inn på kjøkkenet og utbrøt: «Andrea banket på porten og fikk meg til å komme og åpne, men så fortalte hun meg rett ut at hun hadde nøklene i veska, men at hun ikke gadd å finne dem fram!» Frustrasjonen vokste hos henne, og hun var tydelig på at det var spesielt utfordrende fordi de alle bodde sammen.

Unge voksne, slik som Alejandro og Ana María, som søker å etablere seg i den nye middelklassen, som *profesionales*, er med på å definere diskurser omkring blant annet kjønnsrollemønstre. Alejandro uttrykker at han vil skape nye og bedre holdninger omkring

likestilling mellom menn og kvinner hos Ana María. Han klarer kanskje ikke helt å fullføre denne ambisjonen, ettersom han, i følge Ana María «går for langt». Han sier noe i det ene øyeblikket, og handler motsatt i neste øyeblikk. I forhandlingen av kjønnsroller blir maktforhold tydelige (Lancaster 1992:19-20; Melhuus og Stølen 1996). Jeg tolker Alejandros ønske om å oppdra Ana María og å endre hennes kunnskap fra bygda, den rurale kulturen, som han ga uttrykk for at er underordnet den urbane, som reproduksjon av klasseforskjeller i møtet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Resiprositet, gave og vold

Jeg foreslår at vi kan forstå bytteforholdet, det vil si muligheten doña Valeria tilbød Ana María ved å gi henne et sted og å bo og et sted å jobbe, som et lojalitetsbånd mellom doña Valeria og Ana Marías far. De var fra samme slekt, og ville hjelpe hverandre. Selv om avtalen mellom dem la spesielt mye press på Ana María, ga det henne også muligheten til å følge drømmene sine om en utdanning. På den ene siden handlet dette om den økonomiske muligheten arbeidet bød på, og det handlet om en mulighet til å flytte til byen, noe hun ellers ikke ville fått tillatelse til. Så lenge hun jobbet hos en slektning, som de visste ville tilby en fast flyt av inntekt, og samtidig utøve en sterk kontroll over studiene og arbeidet hennes, og til og med hennes seksualitet, kunne de sende datteren sin, Ana María, til byen på en måte som ivaretok flere faktorer samtidig. Som Sanjek og Colen (1990) poengterer, kan slike arbeidsavtaler innebære en grov utnyttelse av hushjelpen, noe Ana María historie også forteller oss.

Doña Valerias *makt* ble legitimert, og dermed anerkjent som *autoritet* (Weber [1922] 2000), av Ana María på tre måter. For det første snakket hun ofte om doña Valerias bakgrunn som hushjelp og om hvordan alle må «begynne et sted», som hun sa. Forventninger knyttet til alder, om hvor langt doña Valeria hadde kommet i livsløpet i forhold til Ana María, gjorde at hun anså doña Valerias posisjon som en arbeidsgiver som visste hva hun gjorde, fordi hun hadde lang erfaring (se også Krohn-Hansen 2013:15; Yanagisako 2002). For det andre så hun at doña Valeria ga andre medlemmer av slekten en mulighet til å studere og å jobbe i byen, noe hun har gjort i flere år. For det tredje legitimerte Ana María de harde arbeidsdagene og det frivillige portforbudet fordi hun ikke hadde noen annen mulighet dersom hun samtidig ville bevare sitt gode rykte som kvinne. Venninnen hennes som sa opp jobben sin som hushjelp til fordel for å arbeide på fabrikk, hadde etter hvert fått et svært dårlig rykte på seg, fordi hun var ute og drakk og ofte hadde nye forhold til menn. Ana María snakket ofte om at

hun ikke ønsket å gjøre som henne. Hun ville heller gjøre som doña Valeria: Å fokusere på utdanningen sin og å bli selvstendig (*independizarse*). Dette kunne hun bare få til ved å arbeide hardt (*trabajar duro*) og ved å blidgjøre foreldrene. Dersom hun jobbet hardt nok, ville foreldrene hennes se at hennes valg om å utdanne seg til å bli førskolelærer var et godt valg. «Jeg skal skaffe meg en god jobb og en god mann. Da vil de se.»

Slektskapet rommer relasjoner mellom mennesker som ønsker å hjelpe hverandre. I slektskapsrelasjoner ligger det samtidig en rekke moralske forventninger til grunn, som kan brukes for å (re)produsere et hierarki og utbytting (se for eksempel Lancaster 1992). I *Gaven*, skrevet av Mauss ([1925] 1995), forklarer han oss at en ytelse eller tjeneste, det han kaller *gaven*, må møtes med en gjenytelse, ellers kan mottakeren havne i et dårlig lys (se også Eriksen 1995; Bourdieu 1977:14). På den måten kan gaverelasjonen også (re)produsere hierarki og vold. Vi kan forstå muligheten doña Valeria tilbød Ana María som en *gave*.

Valeria ga Ana María en mulighet til å studere ved å gi henne et arbeid, tak over hodet og mat på bordet. *Gaven* har makt på den måten at den kan skape forpliktelser og forbinder. Som en gjenytelse måtte Ana María jobbe hver dag, fra soloppgang og ofte helt til midnatt med å drive doña Valerias hushold. I tillegg til dette tilbød doña Valeria Ana Marías kusine, Isadora, som er vokst opp i samme hus som Ana María på bygda, muligheten til å bo i byen og å gå på skole. Jeg ser det slik at Ana María på en måte måtte ta en del av denne gjenytelsen for Isadora. Doña Valeria var Isadoras gudmor, *madrina*, gjennom sin relasjon til Isadoras mor (som også hadde jobbet som hushjelp i García-husholdet). Isadora hadde ikke vokst opp med sin mor. Hun hadde vokst opp hos sin bestemor, som også er Ana Marías nærmeste familie. Da deres bestemor ikke lenger klarte å ta vare på Isadora, som bestemoren fortalte meg, tilbød doña Valeria Isadora å bo hos seg. Når Isadora ikke klarte å følge opp sin del av avtalen om «å oppføre seg ordentlig», som Ana María sa, ved å gjøre lekser, vaske sine egne klær og å delta i husarbeid, satte det Ana Marías nærmeste familie i dårlig lys. Ana María forsøkte derfor å skjule Isadoras dårlige oppførsel, noe som resulterte i at Ana María fikk en enda større arbeidsmengde. På denne måten skaper utvekslingen av tjenester (*gaver*) en *diffus gjeld* til giveren (doña Valeria), som før eller siden må innfris, og utvekslingen av gaver skaper på denne og andre måter varige bånd mellom partene (Eriksen 1995; Mauss ([1925] 1995)). I det lange løp kan man si at alle innenfor det sosiale systemet til slutt står i gjeld til hverandre, hvor enn diffust det kan virke (Sahlins 1972). For familien, både Ana Marías foreldre og hennes arbeidsgivere, syntes arbeidsforholdet som en rimelig gaveutveksling, slik jeg

opplevde det. For dem fremstår gavebyttet som noe som er gitt, men Ana María syntes ikke alltid det var like rettferdig.

Arbeidsforholdet mellom Ana María og doña Valeria kan forstås som *balansert resiprositet*, slik Sahlins (1972) beskriver det, hvor man kjøper en vare eller tjeneste for penger. Ana María mottar lønn fra doña Valeria. For menneskene som er involvert i denne arbeidsrelasjonen, ser vi at det oppleves som en *generalisert resiprositet* (Mauss ([1925] 1995). For en utenforstående, som meg selv, kunne denne arbeidsrelasjonen i første omgang virke som *negativ resiprositet*, nemlig som et «tyveri» av Ana Marías lojalitet, eller som «en overdreven pruting» (Sahlins 1972), som *vold* (Gill 1994:141).

Slektskapsbåndet mellom doña Valeria og Ana María skaper lojalitetsbånd på begge sider. Utbyttingssituasjonen produserer og reproducerer tanker om identitet knyttet til klasse, alder og kjønn. I relasjonen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker blir fordommer mellom rural og urban styrket, samtidig som Ana María uttrykker en *motstand* mot gjeldende maktposisjoner. For det første utfordrer hun sine foreldres planer for henne, ettersom de ønsket at hun studerte noe mer «høystatus» når hun først skulle dra fra landsbyen. Ana María er samtidig bekymret for at foreldrene, og særlig faren hennes, skal se ned på henne når hun erverver nye verdier som *profesional*. Likevel uttrykker hun også stolthet over at hun er den første i deres kjernefamilie som tar seg en utdanning. For å balansere dette krysspreset holder hun seg innendørs for å unngå et dårlig rykte.

Motstå *motstand*?

Analysen av Ana Marías krysspres og hennes uttalelser om sin relasjon til sin arbeidsgiver som et fengsel kan tegne et bilde av henne både som undertrykt og som et offer for *vold* (Krohn-Hansen 2001). Ana María kan også sies å være et offer for sine egne forestillinger, hun ønsker nærmest å overoppfylle alle normene på én gang ved å være flink til å være datter, arbeidstaker og kvinne. Hun mangler også andre muligheter, og det hun selv kalte for et fengsel var hennes eneste anstendige måte å skape sin egen fremtid som *profesional* i byen. I denne delen skal jeg utforske hvordan vi også kan tolke Ana Marías valg om å bli boende i den nærmest utålelige arbeidssituasjonen som et uttrykk for *motstand* fra hennes side.

Det analytiske begrepet *motstand* (*resistance*), er relevant for min oppgave fordi slik jeg benytter meg av det, inkorporer begrepet både makt og motmakt (Ortner 1997:146).

Motstand-begrepet er benyttet på mange ulike måter i antropologien de siste tre tiårene. Analyser av makt og hegemoni erstattet funksjonalismen som det foretrukne teoretiske rammeverket for etnografi på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet. *Resistance studies* og *subaltern studies* vokste fram for å dekke et behov for et begrep som kunne inkludere sosial endring og evnen til å utfordre maktstrukturene. Alt fra langvarige gruppepress og sosiale bevegelser mot slaveriet og kolonialisme til hverdagslige uttrykk for motstand ble studert. Problemet ligger i at det har vært lite konsensus rundt begrepsavklaringen til *motstand*. (Hollander og Einwohner 2004).

I den utfordrende artikkelen «On Resisting Resistance» skriver Michael F. Brown: «If there is any hegemony today, it is the theoretical hegemony of resistance. » (1996:729). Han utfordrer det han beskriver som et misbruk, eller overforbruk, av analysebegrepet *motstand* i samfunnsvitenskapen. Sherry B. Ortner (1995) har også etterlyst flere studier av andre sider av det sosiale liv, slik som samarbeid og resiprositet, framfor *motstand*. Brown (1996) mer enn antyder at å dokumentere hverdagslivets uttrykk for motstand kun bidrar til å vekke sympati for forskerens prosjekt, fordi man velger å sympatisere med «proletariatet» og ser alle andre som «borgerskapet» (1996:731-733). Brown ønsker likevel ikke å legge ned studier av *motstand*. Det han protesterer mot er det at forskeren får sympati i forskningsmiljøer gjennom å skrive om *motstandere*, som han hevder ligger implisitt i motstandsstudier (1996:733).

Hollander og Einwohner (2004) har laget en oversikt over hvilke typer handlinger som er blitt analysert som *motstand* i antropologiske – og sosiologiske studier. De skriver at to elementer skiller forskernes ståsted fra hverandre, nemlig *motstand* som *anerkjent* (recognition) og *motstand* som *forsøk* (intent) (2004:539). De spør om opposisjonelle handlinger må være gjenkjent (recognized) som motstand for å kunne analyseres som *motstand*. Scott (1985) slår fast at hverdagsmotstand ikke behøver anerkjennelse eller gjenkjennelse av de som hersker for å kunne analyseres som motstand.

I Ana Mariás tilfelle har jeg valgt å se hendelser i hverdagen som uttrykk for *motstand*. Blant annet ser jeg hendelsen hvor hun nektet å svare Andrea etter at hun hadde lagt seg som en form for *motstand*. I den situasjonen forsøkte Ana María å skape en større intimsfære og å sette grenser for seg selv. I andre tilfeller kunne denne *motstanden* arte seg i form av blikk, å himle med øyene, eller å uttrykke verbalt misnøye over det hun opplevde som hyklerske handlinger. Et eksempel på dette var da Alejandro anerkjente at slike enkelthendelser med

Andrea og doña Valeria var for mye utnytting av Ana Marías arbeidskraft, samtidig som hun ba henne om å gjøre noe for ham like sent på kvelden. Hun var bevisst disse spenningene i de sosiale relasjonene hun inngikk i.

Åpenbar motstand (overt resistance), da Ana María brøt en regel

Fra eksemplene ovenfor, ble ikke Ana Marías subtile protester nødvendigvis gjenkjent av Andrea og Alejandro som uttrykk for *motstand*. Skal slike ikke-anerkjente handlinger kvalifiseres som motstand? Scott (1985) ville sagt at forsøk er viktigere enn resultat. Én tolkning av Ana Marías hverdag er at hun er helt fjernstyrt av sin arbeidsgiver og sine foreldre. *Motstand* er ikke alltid ren («pure»), skriver Ortner (1995), og *motstandere* vil ofte til syvende og sist henge fast i det sosiale systemet de utfordrer (se også Melhuus og Stølen 1996). En økt bevissthet omkring ulike typer for *motstand* kan være en nøkkel for å dra bedre nytte av analyser av *motstandshandlinger* (Hollander og Einwohner 2004:541-548). Jeg vil derfor i følgende avsnitt vise et eksempel fra Ana Marías arbeidshverdag som jeg tolker som det Hollander og Einwohner (2004) betegner som *overt resistance*, en type motstand som anerkjennes av så godt som alle forskerne de har studert tekstene til. De skriver at *overt resistance* er en handling som er ment som motstand fra aktørens side, og anerkjent av mottaker og forsker eller observatør.

Ana María hadde ansvar for å åpne og å lukke hoveddøren til huset. Hun hadde tilgang til alle ekstranøkler og det var ofte hun som åpnet for de andre, til tross for at de hadde nøkkel til døren. I ett tilfelle hadde en av de utenlandske leieboerne ikke fått tildelt nøkkel av doña Valeria ennå. Av praktiske hensyn, ga Ana María denne leieboeren en nøkkel, til tross for at hun ikke hadde fått tillatelse fra sine arbeidsgivere om å gjøre det ennå. På den måten kunne leieboeren komme og gå uten at Ana María behøvde å være tilgjengelig for å åpne hoveddøren til alle døgnets tider, bokstavelig talt. Da det ble kjent for Alejandro og doña Valeria at den utenlandske leieboeren hadde fått nøkkel av Ana María, ble nøkkelen umiddelbart inndratt. Ana María måtte forklare seg for sine arbeidsgivere, og love at hun ikke skulle bryte reglene igjen. Doña Valeria sa: «Tillit er vanskelig å bygge opp, og så alt for lett å miste.» I følge doña Valeria var dette et tegn på at Ana María ikke tok husets sikkerhet på alvor. Slik ser vi at Ana Marías forsøk på å forhandle seg fram til en mer bekvem arbeidshverdag gjennom å bryte en avtale, ble sanksjonert av hennes arbeidsgivere. Dermed var denne handlingen på en måte lite effektiv (Hollander og Einwohner 2004: 548). Andre motstandshandlinger utført av Ana María kan sies å ha vært mer effektive. Å observere slike

hendelser og andre uttrykk for *motstand* fortalte mye om de sosiale relasjonene, og maktrelasjonene, mellom arbeidstaker og arbeidsgiver (Gill 1994; Sanjek og Colen 1990) innad i garcíahusholdet.

Ana María og el Güegüense

Hvordan kan Ana Marías valg om å bli værende i García-husholdet tolkes som et uttrykk for *motstand*? Jeg skal prøve å tydeliggjøre i det følgende at hennes langsiktige mål var et klart uttrykk for *motstand*. Ana María inngikk i *forhandlinger* mellom seg selv og sin nærmeste familie, sin slekt, og også sin posisjon som ung kvinne i det nicaraguanske samfunnet. Jeg vil belyse Ana Marías rolle som *aktør* i denne delen av kapittelet ved å sammenlikne henne med den erkenicaraguanske figuren el Güegüense. Måten jeg benytter meg av analysebegrepet *aktør*, baserer jeg på min forståelse av Ortners (1997) *agency*-begrep, fordi dette begrepet inkorporerer både dominans og motstand, eller makt og motmakt, og beskriver de som komplementære, og altså ikke motsetningsfylte (1997:146).

El Güegüense o Macho Ratón

El Güegüense o Macho Ratón er navnet på et skuespill som er antatt skrevet på 1600-tallet, og som er blitt spilt i gatene i Nicaragua siden den gangen. Jeg støtter meg til Les W. Fields (1999) analyser av dramaet i boken *The Grimace of Macho Ratón*, som er en studie av forhandlinger om nasjonal identitet i Nicaragua. Han belyser hvordan de ulike måtene etnisitet og kjønnsroller framstår i disse forhandlingene (se også González Suárez 2004).

Skuespillet handler om kjøpmannen el Güegüense som lurer myndighetene til å la sin sønn gifte seg med guvernørens datter, slik at han kan få tillatelse til å reise mellom landene i Mellom-Amerika for lettere å kunne selge varene sine og for å unngå å betale skatt til de myndighetene han sterkt misliker. El Güegüense forteller historien om myndigheters absurde krav og om mangfoldige måter å takle arven fra fortiden på (Field 1999:213). «Denne figuren [el Güegüense] representerer en indianer som snakker koloniherrne etter munnen og tilsynelatende gjør alt de ber om, men når de ikke ser det, gjør han narr av og motarbeider koloniherrne bevisst.» (Eggebø 2011:7). Skuespillet blir tolket som et speilbilde av hva det vil si å være en nicaraguaner. El Güegüense er en lurendreier, han snor og vender på ord, og er god til å kommunisere med hvem som helst, og vet hvordan han best skal benytte seg av de muligheter som oppstår. Han har evnen til å le av sine egne tragedier, og humoren er en viktig del av dramaet. Samtidig som han har en generell mistro eller mistillit til de aller fleste, har han også en naiv tiltro til ting som blir lovet ham. (González Suárez 2004:xi-xii).

El Güegüense som nøkkelsymbol

Jeg tolker el Güegüense som et *nøkkelsymbol* (Ortner 1973), fordi befolkningen i Nicaragua bruker referanser til rollefiguren til stadighet i dagligtale og kanskje spesielt i humor. El Güegüense er et nasjonalsymbol på samme nivå som revolusjonshelten Sandino og andre nasjonalhelter, slik som poeten Ruben Darío. I begynnelsen var det urbefolkningen som spilte det som en protest mot de spanske koloniherrene. Siden den gangen er dramaet fortolket og brukt på ulike måter av de forskjellige makthaverne og av andre grupper som har utfordret og *forhandlet* betydningen av el Güegüense som et symbol på nicaraguansk nasjonalidentitet og kultur (Field 1999:2-47). Dramaet som *nøkkelsymbol* ligger også i de ulike makthavernes (høyre og venstresiden) og de undertryktes (urbefolkningen) *forhandlinger* av skuespillets betydning, fordi som jeg nevnte i den historiske konteksten i introduksjonskapittelet, har den nicaraguanske befolkningen vært politisk splittet i to nesten like store deler. I dag kan vi ikke se *El Güegüense* eller *El Macho Ratón* som symbolet på hva det vil si å være nicaraguaner uten å ta med Sandino, fordi etter at sandinistenes revolusjon seiret i 1979, er teaterstykket tolket på en annen måte som nasjonal identitetskonstruksjon enn det de liberale eller konservative benyttet den til. Sandino har mange likhetstrekk med el Güegüense, og motsatt.

Foto 4: En av los Machos Ratónes lengst fremme, El Güegüense og resten av følget kommer bak. Fra en feiring av San Sebastián i Diriamba, Nicaragua. (Foto: Laura G. Diaz).

Foto 5: Fra en parade under påskefeiringen i 2012, San Juan del Sur, Nicaragua. El Macho Ratón i bakgrunnen, i neonlys for anledningen. (Foto: Oda Lohne van der Eynden).

Sammenlikning av Ana María og El Güegüense

På mange måter er analysen av Ana Marías livssituasjon en fortelling om en undertrykt, ung kvinne som blir kontrollert av sine nærmeste. Hun kan sies å være fanget i to nett, både av regler og normer fra bygda og som en del av en marginalisert gruppe i det nicaraguanske samfunnet fordi hun er ei fattig jente fra landsbygda. Hennes seksualitet blir kontrollert av hennes nærmeste familie og hennes arbeidskraft blir, satt opp mot nicaraguansk lov, kraftig utnyttet av hennes arbeidsgivere. Ved å sammenlikne Ana Marías sosiale relasjoner til sine arbeidsgivere og til sin familie med el Güegüenses møte med koloniherrne, kan vi forstå at Ana María samtidig har en aktiv rolle i *forhandlinger* av sin egen posisjon. Hennes *forhandlinger av makt* for å oppnå sin ambisjon om å etablere et selvstendig liv og å klatre på den sosiale rangstigen kan minne om el Güegüenses fremgangsmåte for å skaffe seg det han vil, nemlig integritet i eget liv.

El Güegüenses siste ord i skuespillet er at han og hans sønner nok en gang har lyktes i å få noe ut av ingenting (Field 1999:xxi). Ana María vil nok ikke se det slik. Hun ofrer mye for å oppnå drømmen sin, blant annet må hun leve i et slags frivillig portforbud. Slik jeg leser skuespillet må også el Güegüense ofre mye for å lure til seg noe. Han måtte gi fra seg en sønn, de må danse for koloniherrene, og i tillegg antyder skuespillet mer enn én gang at sønnene måtte tilby seksuelle tjenester for å få innpass hos koloniherrene. Ana María sin seksualitet må også kontrolleres for å kunne oppnå det hun ønsker seg.

El Güegüense må bevisst fremstå som en landsbyidiot som ikke forstår koloniherrenes språk, slik at han kan kjøpe seg selv mer tid, og forvirre koloniherrene. Slik tror de til slutt på hans historie om at han er adelig, og han kan dermed gifte bort sin sønn til guvernørens datter, og han behøver ikke lenger reisetillatelsen han i utgangspunktet ble bøtelagt for ikke å besitte. Ana María må tåle mye belæring fra Alejandro og hun bøyer hodet og adlyder når doña Valeria ber henne om noe. Men så fort de er ute av syne, får hun utløp for sine frustrasjoner og hun sa selv at hun på den måten klarte å holde det ut. Dersom hun klarer å snakke etter munnen på sine arbeidsgivere, vil hun få denne «reisetillatelsen», som el Güegüense trengte. Slik vil hun kunne dra fra bygda til byen og få innpass som *profesional*, som en del av den nye middelklassen, som i Nicaragua kan anses som en relativ elite i et land med store økonomiske og sosiale vanskeligheter.

Personer, ting og penger flyter mellom bygd og by. Mange nicaraguanere har tanker om at den nasjonale identiteten er knyttet til en rural tilhørighet, selv om det er formulert en klar distinksjon mellom bygd og by. Eksempelet med Alejandros forsøk på å endre Ana Marías holdninger til likestilling er et uttrykk for en slik type distinksjon. Ana Marías kryssende lojaliteter kan også forstås som et uttrykk for å se idealer fra bygd og by som utfyller hverandre. Tilknytningen til bygda kan sies å være en del av den nicaraguanske «folkesjela», her forstått i lys av skuespillet *El Güegüense* som et *nøkkelsymbol* (Ortner 1973) på en nicaraguansk nasjonalidentitet. Slik kan vi forstå hennes balansering av krysspressene hun står ovenfor som en mestring av kunsten å forene idealer og normer fra både bygd og by.

Ana María som *aktør* i kraft av sine fremtidsmål

For å forstå hvordan Ana María skaper sitt liv har jeg beskrevet sidene av hennes valg om å bli værende i det hun selv beskrev som et uutholdelig arbeidsforhold. Ana María fikk arbeidet gjennom sin slektskapstilhørighet til García-husholdet. Uten denne forbindelsen kunne hun

ikke ha reist fra landsbygda for å arbeide og å studere i byen. Mennesker har valg og tar valg, men innenfor begrensninger. Jeg har beskrevet hennes valg for å belyse hvordan en ung voksen i Nicaragua går fram for å etablere selvstendige liv, og på den måten henger dette kapittelets problemstilling sammen med denne oppgavens hovedproblemstilling. Hun er innvevd i de sosiale relasjonene hun er en del av. Den økonomiske konteksten kommer også tydelig fram i hennes situasjon. Den partipolitiske tilhørigheten til doña Valeria, knyttet til hennes livshistorie, er også en viktig bakgrunn for Ana Marías valg. Hun la aldri skjul på at stipendet hun mottok fra universitetet var administrert av doña Valeria, og Ana María var vel vitende om at å pleie relasjonen til sin arbeidsgiver var helt essensielt for å kunne fullføre utdanningen sin, samtidig som hun kunne opprettholde sine emosjonelle bånd til kjernefamilien sin. Ana María var eksplisitt på dette, og hadde planen klar.

Gill (1994:7-8, 141-142) skriver at hushjelpsarbeid i utgangspunktet er basert på ulikhet og på et hierarkisk maktforhold. Mennesker som arbeider som hushjelper kommer fra sosiale grupper som anses som underlagte den gruppen arbeidsgiverne kommer fra. Hun konkluderer med at i disse møtene mellom gruppene blir hegemoniske oppfattelser av klasse, kjønn og etnisitet utfordret i en dynamisk prosess (1994:8, 142). Samtidig skriver hun at selv om kvinnene hadde ambisjoner om å arbeide seg opp på den sosiale rangstigen, forble de som regel i yrket som hushjelp resten av livet (1994:98). Her skiller Ana Marías mulighet til utdanning seg fra de kvinnene Gill (1994) skriver om. Gjennom den økonomiske utviklingen og mulighetene som finnes for *profesionales* i Estelí i dag, ligger det flere ting til rette for at Ana Marías ambisjon om å klatre på den økonomiske og sosiale rangstigen (*avanzar*), kan oppnås. Spesielt om Ana María klarer å balansere krysspresset mellom foreldrene og arbeidsgiver og sine egne ambisjoner. Dersom hun avviker for mye fra de ulike reglene, vil hun møte flere barrierer og begrensninger, fremfor sirkulasjonsmulighet i samfunnssystemet (se for eksempel Rudie 1984:20-28). Ved å innta en aktiv rolle som fremtidig *profesional*, vil Ana María øke sine muligheter for å få jobb innen staten, som lærer eller andre typer arbeid utenfor hjemmet. Ikke bare i kraft av sin utdanning, men også gjennom å styrke sine bånd til sin slekt i byen, som allerede har opparbeidet seg en posisjon i den nicaraguanske *middelklasse* (Gill 1994; Sanjek og Colen 1990).

Jeg ser Ana María som en person som søker å *forhandle* seg fram til en bedre posisjon (*avanzar*) i det nicaraguanske samfunnet enn det hun i utgangspunktet ble født inn i gjennom å skaffe seg en universitetsutdanning. Ana María er dermed også en representant for unge

profesionales. Hun er ikke selv *sandinist*, men hun inngår i relasjoner med den sandinistiske, intellektuelle middelklassen for å komme seg dit hun vil. Gjennom slektskapsrelasjonen mellom Ana María og doña Valeria fikk Ana María mulighet til å flytte til byen og å begynne ved universitetet. Bytteforholdet var likevel kostbart for Ana María, fordi relasjonen mellom arbeidstaker og arbeidsgiver var preget av et hierarkisk maktforhold.

Migrasjonen fra bygd til by har også en kjønnsrolledimensjon, ettersom det primært er jenter som blir brukt i denne typen arbeid, vilkårene er ofte ulike for gutter og jenter. Barnebarnet til Lucia Blandón, Carlos, som ble beskrevet i forrige kapittel, er et eksempel på dette (se også Lancaster 1992:281). Ana María kan sies å yte *motstand* mot en forestilling i Nicaragua om at kvinner fra lavere sosiale lag ikke skal ha den samme tilgangen til utdanning og økonomiske midler (Lancaster 1992). Fordi Ana María i utgangspunktet mangler det nettverket som skal til for å klatre på den sosiale rangstigen (*avanzar*), må hun bygge opp en sterk relasjon til sin slektning, doña Valeria, som har gått den samme veien før henne. Derfor ser jeg Ana María også som en *aktør*, fordi hun gjorde *motstand* mot et eksisterende maktregime som begrenser handlingsrommet for kvinner og for de fra lavere sosiale – og økonomiske lag i det nicaraguanske samfunnet. Ved å migrere og å begynne å studere ved universitetet utfordrer hun slike forestillinger om at kvinner har et begrenset handlingsrom. Denne *motstanden* hun viser er mulig fordi mennesker før henne har begynt å trække opp den stien.²¹ Derfor kunne hun også forhandle med gjeldende normer på bygda om at hun burde gifte seg tidlig og skaffe seg barn. Samtidig måtte hun forholde seg til de etablerte maktstrukturene fra bygda mens hun bodde i byen, fordi hun ønsket å bevare det gode forholdet sitt til opprinnelsesfamilien sin, som begrenset handlingsrommet hennes. Ana María balanserer dette krysspresset så godt det lar seg gjøre. Vi ser at handlingsrommet hennes er begrenset, men som hun selv uttalte om sin egen situasjon: «Vale la pena!» («Det er verdt det!»).

For å unngå å lage «tynn etnografi» (Ortner 1995:190), har jeg knyttet Ana Marías opplevde dilemmaer i hverdagen til annen etnografi om hushjelparbeid. I tillegg har jeg knyttet Ana Marías valg og handlinger i en økonomisk – og historisk kontekst, og knyttet den til kjønns-, alder- og klassetilhørighet. Slik har jeg prøvd å vise at hennes handlinger og uttalte tanker er mer enn bare å produsere en mekanisk mot-aksjon, men at hun også følger en egen logikk (Ortner 1995:174-177, 181-182). Jeg har prøvd å vise «hva som står på spill» (Brown

²¹ I forrige kapittel så vi hvordan blant andre doña Valeria er et eksempel på dette.

1996:734; Wikan 1996) for Ana María ved å vise hvordan hun bruker sine emosjonelle, intellektuelle og materielle ressurser for å trives og å ha det bra. Hennes dilemmaer i hverdagen, og de krysspressene hun sto ovenfor, er utgangspunktet for min analyse. Det er Ana María som har tatt opp disse temaene. Jeg har valgt å skrive om Ana Marías arbeidshverdag fordi den får fram hvordan det kan være å være å etablere individuelle liv for en ung voksen person i Estelí, og andre steder. Historien hennes viser oss at det ikke nødvendigvis er noen kontrast mellom *makt* og *motmakt*, eller *dominans* og *motstand* (Ortner 1995:174-176; Cupples 2008; Krohn-Hansen 1995). Slektskap er *både* en form for sikkerhetsnett *og* en form for tvangstrøye.

Oppsummering: Begrense begrensninger

I dette kapittelet har vi fått et innblikk i atten år gamle Ana Marías arbeidshverdag. Ana María kommer fra bygda og jobber som hushjelp hos sin fars kusine i Estelí for å kunne studere ved universitetet for å oppnå drømmen sin om å bli førskolelærer. I relasjonen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker blir det synlig hvordan spesifikke former for makt blir utøvd. Historien om Ana María handler om samarbeid, om gjensidig avhengighet og om utnyttning. Det er en fortelling om en ung kvinne som forsøker å gjøre det beste ut av en situasjon som for henne også kan oppleves som en tvangstrøye. Hennes forsøk på å løsne litt på stroppene har jeg tolket som et uttrykk for *motstand*, og som *forhandling* av makt. I analysen har jeg støttet meg til antropologiske- og sosiologiske tekster om resiprositet, om kjønnsroller, om husholdsarbeid for å jobbe seg opp i samfunnet, og om maktforhold mellom kvinner og menn og mellom klasser i Latin-Amerika.

Ana María er ikke eksplisitt en del av en større gruppe som uttalt yter motstand mot et system som undertrykker marginaliserte grupper i den nicaraguanske befolkningen. Likevel mener jeg at hun er med på å utfordre gjeldende normer. Det er stor forskjell på det å diskutere spørsmål om likestilling når man har fulltidsjobb som gir god og stabil inntekt, enn når penger er en knapphet, slik som i Ana Marías tilfelle. Historien om henne viser at hun er sterk, fordi hun tar tøffe valg for å gjøre noe med sitt eget liv. Men valgene hun tar må hun ta innen sterke begrensninger. Vi ser hvordan maktutøvelsen hun opplevde ble legitimert og utfordret, og vi ser at det koster Ana María atskillig å skulle tilpasse seg arbeids- og bosituasjonen sin. Jeg stilte spørsmålet: *hva var det som gjorde at Ana María ikke byttet arbeidssted?* Slik ville jeg vise at Ana María er en *aktør* fordi hun dro fra bygd til by for å kunne skape seg et eget liv som utfordret foreldrenes forventninger til henne. Samtidig velger hun å forholde seg til

foreldrenes regler, noe som for det første betyr at hun holder seg innendørs og unngår å få seg en kjæreste. For det andre betyr det at hun velger å bli boende hos sin tante.

Fordi Ana Marías foreldre ikke kjempet på sandinistenes side under revolusjonen, koster hennes vei mot målet mer enn Andrea og Alejandro sin vei. Det er derfor en god *strategi* (Barth 1961) fra Ana Marías side å benytte seg av de mulighetene som slektningene hennes kan tilby i byen. Fordi staten tilbyr *profesionales* et sted å arbeide, vil *strategien* hennes være god. Slik vil jenter som Ana María opparbeide seg tilgang på egne penger og ha innflytelse på sitt eget liv. Det kan selvfølgelig diskuteres om kostnaden er for høy. Det er ikke lik valgfrihet for alle, og hvem det er størst valgfrihet for er fremdeles basert på gamle maktstrukturer. Fordi systemer fungerer som *systemer* som opererer etter- og reproducerer sin egen logikk (Lancaster 1992:230-233; Cupples 2008), bør Ana Marías høye betalte pris anerkjennes. Det har blitt hevdet at sosiale strukturer er historiske (Mintz 1986), og at menneskenes tanker også er en del av den sosiale strukturen (Krohn-Hansen 2001). Slik jeg forstår Bourdieu (1977) skriver han at fordi former for systemer, mønstre og strukturer finnes, er det en del av mennesket, og derfor er det også en makt i å strukturere. Systemer er effektive, og potensielt undertrykkende, derfor er det også relevant å inkludere historie som kontekst - og som verktøy for å analysere. Å dokumentere Ana Marías kamp kan i beste fall avdekke noen av de skjulte kostnadene for likestilling i Nicaragua i dag, og belyse hvem det økonomiske systemet passer best for, nemlig for medlemmene av de familiene som har styrt landets ressurser i flere århundrer (Vilas 1992). Ana Marías uavhengighet, selvstendighet og *forhandlinger* er uløselig knyttet til hennes avhengighet, forbindelsene og forpliktelsene. Hun handler for å sette i gang en forhandling, men uavhengigheten koster mer for henne enn for andre. Denne ulikheten skal vi se nærmere på i neste kapittel.

Kapittel 5: Oppsummerende diskusjon - Forbindelser, forpliktelser og forhandlinger

«Tillit er vanskelig å bygge opp, og så alt for lett å miste.» (Doña Valeria 52 år)

Gjennom denne oppgaven har jeg forklart hvordan unge voksne *profesionales* i Estelí, Nicaragua skaper sine liv. Jeg har beskrevet at det å bli selvstendig (*independizarse*) og å klatre og å utvikle seg selv og samfunnet (*avanzar*) er et ideal unge voksne i Nicaragua jobber for (se også Lancaster 1992; Lundgren 2000). Hvordan Julio jobbet for å opprettholde gode forbindelser til sine slektninger og venner, som ofte ble omtalt i slektskapstermer, er et eksempel på hvordan tillit og forpliktelser kommer til syne i husholdene. Når hans søsken noen ganger tok litt andre valg enn ham, og på ulike vis ikke fulgte opp sin del av forpliktelsene i husholdet, fikk det konsekvenser for hvordan familien behandlet dem. Den partipolitiske tilhørigheten i familien Blandón var viktig for hva slags type forpliktelser familiene anså som verdifulle. Blant annet ble idealer om å være en god sandinist brukt både for å skape regler for handling, samtidig som det var muligheter for å forhandle idealene. I husholdet til familien García skrev jeg om hvordan fadderskapsinstitusjonen, *compadrazgo*, hadde vært-, og fremdeles var en måte for medlemmene å skape egne liv på. I Ana Marías arbeidshverdag belyste jeg hvordan hun som hushjelp kunne bruke sine slektskapsforbindelser til å skape rom for forhandlinger om kjønnsroller og klasseidentitet. I beskrivelsen belyste jeg samtidig hvordan hennes valg kostet henne dyrt, fordi forpliktelsene for henne var utmattende. Jeg beskrev også hvordan forbindelsen mellom slektningene, som hadde ulike utgangspunkt, kan sies å reprodusere hierarkier i det nicaraguanske samfunnet. Felles for husholdene jeg har skrevet om i denne oppgaven, er at dagens unge voksne er avhengige av å samarbeide med sine foreldre og besteforeldre og øvrige slektninger, og av å videreføre moralske og materielle verdier fra sine forfedre når de skaper individuelle liv. Det individuelle er på den måten uløselig knyttet til det kollektive for dem.

Jeg har argumentert for at unge voksne knytter sterke bånd til sine slektninger for å kunne oppfylle idealene om *avanzar* og *independizarse*, og for å overleve og å skape seg en fremtid. Denne forbindelsen til familien skaper også forpliktelser, samtidig som den ga de unge voksne jeg har skrevet om muligheter til forhandlinger. Slik ble forhandlingen av *identiteter* og maktforhold i hverdagslivet innad i husholdene tydelige (se også Lancaster 1992:19-20). I dette oppsummeringskapittelet skal jeg forklare hvordan jeg knytter temaet tillit (*confianza*), og mangel på tillit, til dette. De menneskene jeg er blitt kjent med har også hatt som uttalt mål

om å skape en levedyktig fremtid for landet sitt, for nasjonalstaten. Derfor vil jeg i dette oppsummerende kapittelet vise at *makt* i menneskers hverdagsliv også handler om forholdet mellom befolkningen, byråkratiet og nasjonalstaten.

Forbindelser, forpliktelser og forhandlinger

Nicaraguas relativt nære krigshistorie, i kombinasjon med knapphet på jobber i Estelí i dag, gjør at det er helt avgjørende å bygge opp tillit (*confianza*) og å fremstå som troverdig, for å skaffe seg en inntekt. Resiprositet og bygging av solide nettverk av familie, venner og andre er derfor noe av det unge mennesker i Estelí i dag bruker mye tid og krefter på. Slike systemer basert på resiprositet har lange tradisjoner på det latinamerikanske kontinentet (se for eksempel Vilas 1992; Lancaster 1992).

Hushold er blitt omtalt som en sosioøkonomisk grunninstitusjon i et samfunn, et sted hvor *produksjon* og *reproduksjon* møtes. *Reproduksjon* handler om å føre slekten videre, og *produksjon* kan forsås som «arbeidsoppgaver» (se for eksempel Jelin 1991). I husholdene i denne oppgaven har jeg også beskrevet hvordan *produksjon* og *reproduksjon* av hierarki og utbytting også foregår. *Reproduksjon* av ulikhet og *produksjon* av motstand, har jeg beskrevet som *forhandlinger* (se for eksempel Lancaster 1992:xix). Forbindelsene i husholdene, som handler om både å føre slekten videre og å utføre arbeidsoppgaver for å overleve, produserer og reproducerer forpliktelser og forhandlinger. Behovet for å knytte sterke bånd til sine slektninger, familiemedlemmer og venner, som ofte er organisert gjennom husholdet, er viktig for å etablere seg på jobbmarkedet, få en inntekt og for å få et sted å bo. Dette handlet begge analysekapitlene i denne oppgaven om.

Tillit (*confianza*) er noe man må opparbeide og fortjene gjennom resiproke relasjoner. Tillit mellom mennesker med ulik posisjonering i samfunnet, slik som for eksempel mellom doña Valeria og Ana María, fungerer som et «lim». Å skape seg slekt er å produsere og å reproducere en forbindelse. Dette «limet» er en nødvendighet i en kontekst der det formelle, statlige systemet (*el sistema*) ikke makter å ivareta befolkningens behov (se også Sæther 2005:1). De sosiale nettverkene folk er en del av både skaper og begrenser deres begrensninger. Ana María, Julio og deres familiers historier forteller hvor utmattende det kan være å bygge opp sitt eget sikkerhetsnett for å etablere selvstendige liv. Når individets sikkerhetsnettverk består nærmest utelukkende av andre enkeltpersoner, kan det lett oppstå krysspress. Det hviler et stort ansvar på hver og én sine evner og muligheter til å oppnå

idealene *avanzar* og *independizarse*. For å skaffe seg en jobb, en utdanning og bosted kan det være en fordel å framstå troverdig og bygge opp tillit i sikkerhetsnettverket sitt. Å bygge tillit er vanskelig – for enkeltmennesker, som for president og statsapparat.

Ulikhet

Idealene *avanzar* og *independizarse* blant unge voksne jeg har skrevet om, har stor betydning for hvordan de utformer sine liv. Mulighetene de har for å bygge seg stabile, trygge liv, er avhengig av personlig innsats. Personlige egenskaper, tilfeldigheter, og hvilke forutsetninger man har for å lykkes i dette, kan imidlertid lett ekskludere mange og bidra til å skape nye minoriteter og å reprodusere gamle maktstrukturer (se også Gill 1994). De unge voksne i denne oppgaven gjør en betydelig innsats for å skape seg en levedyktig fremtid for seg selv og sine familier.

Denne forhandlingen i hverdagslivet jeg har skrevet om, byr på muligheter, samtidig som den kan bidra til å reprodusere gamle maktstrukturer, som i Nicaragua har underordnet kvinner og fattige, blant andre (Lancaster 1992:211-234; Canessa 2008). I forrige kapittel, som handlet om Ana Mariás valg, skrev jeg at det å anskueliggjøre hvilke kostnader hun har med sine valg, kan avdekke hvem dette systemet basert på slektskapsforbindelser passer best for. Jeg mener at de unge voksnes handlinger og valg, som denne oppgaven handler om, kan bidra til å øke en slik *ulikhet*. Forhandlingen kan også bidra til å reprodusere sosial eksklusjon. Å ekskludere enkeltmennesker eller hele grupper fra muligheter og aktiviteter i det samfunnet personen eller gruppen bor i (Burchardt, Le Grand, Piachaud 2002:30; Bourdieu [1979] 1995). Det gjenstår å se om den sandinistiske revolusjonens uttalte drømmer og visjoner om et mer rettferdig og likestilt²² samfunn kan oppnås.

Befolkningen i Nicaragua har vist at de er opptatt av å utjevne forskjeller, både med den nære revolusjonshistorien, og med dagens regjering som taler for sosial utjevning. Lancaster (1992) argumenterer for at det fantes «skjult rasisme» og andre former for sosial eksklusjon i Nicaragua, og at diskriminering er mer enn en arv fra fjern fortid (se også Telles 2004; Booth og Seligson 2013). Han beskriver hvordan ulikhetene ble reprodusert i møtene mellom mennesker (Lancaster 1992:223). Andre forskere har også belyst hvordan klasseskiller kan være potensielle trusler mot konstruksjonen av stabilitet og trygghet (Ortner 2006; Sennet og

²² Likestilling mellom både kjønn, klasser, etnisiteter, religiøs tilhørighet.

Cobb 1972; Krohn-Hansen og Vike 2000:9-10). Derfor mener jeg det er nødvendig å minne om at ulikhet også reproduseres i hverdagslivets forhandlinger.

Los profesionales har fordeler i dag. De er en ny gruppe middelklasse i Nicaragua som før revolusjonen i 1979 ikke hadde den samme tilgangen på ressurser som i dag, fordi landets ressurser da var styrt av familiedynastier (se for eksempel Vilas 1992 og Lundgren 2000). I dag har de menneskene som tilhører *los profesionales* tilgang på utdanning, arbeid og bolig – i større grad enn hva deres forfedre hadde. Det er enklere for dem, enn for andre grupper som ikke er inkludert i denne nye middelklassen. Det var en oppfatning blant dem jeg ble kjent med at personer som ikke hadde en sandinistisk familiebakgrunn, men som likevel var *profesionales*, hadde større problemer med å skaffe seg jobb, fordi det kunne være vanskeligere for dem å skaffe seg anbefalingsbrev eller arbeidskort fra nabolagssjefen, *el CPC*. Det kunne også være vanskeligere for dem å skaffe seg ID-papirer, noe som blant annet førte til at de ikke kunne stemme ved valg (se også Cupples 2008).

Den politiske agendaen til dagens FSLN-regjering kan likevel sies å være bedre tilnærminger for å jevne ut de eksisterende hierarkiene i samfunnet enn slik det var under den neolibérale perioden som varte i 16 år, fra 1990-2006 (Cupples 2004).

«Jeg er sandinist, ikke danielist»

Innledningsvis skrev jeg at utsagnet «Jeg er sandinist, ikke danielist», kan betraktes som en handlingsregel, og jeg påsto at stereotypisering kan ha makt (se også Cupples 2008). Dette utsagnet handler om å forhandle seg fram til en plass i et klassehierarki.

Dersom man ser på konteksten til en maksime, kan utsagnet «jeg er sandinist, ikke danielist», som ble uttalt som en selvfølgelighet i hverdagslivet til dem jeg ble kjent med i Estelí, sies å inneholde både uttrykk for motstand mot et regjerende hegemoni, samtidig som det kan signalisere en resignasjon til en undertrykkende situasjon. I tillegg uttrykker det overlevelse i en utfordrende situasjon for mennesker i Nicaragua som har en sandinistisk partipolitisk identitet. (Lancaster 1992: xv). Denne identiteten er også knyttet til en familietilhørighet, en generasjonstilhørighet og en nasjonal tilhørighet. Det å være en *sandinist* betyr å være nicaraguaner, mens en *danielist* er en politiker (Cupples 2008). «Problemet er at folk ikke knytter identiteten sin til den politiske agendaen», sa Julio en dag vi snakket om hva han

mente skulle til for «å utvikle landet sitt», som han kalte det. Han fortsatte: «Dermed består dårlig styresett, fordi FSLN får stemmer fra sandinister som ikke er danielister».

Mange unge sandinistiske *profesionales* ønsker å distansere seg fra det de anser som overdreven korrupsjon, og søker alternative måter å manøvrere på, i et hierarkisk system. Flere av mine informanter forklarte at «litt korrupsjon» er bra, så lenge det går ut over de som har for mye fra før av. Korrupsjon kan derfor også anses som et nødvendig onde for å fordele rikdom rettfærdig. Julio forklarte meg en dag: «Folk prøver alltid å lure systemet. Det er vår natur. Vi tenker at 'jeg skal lure dem før de lurer meg'.» Julio fortsatte:

Jeg stoler på systemet. Problemet heter ikke *Daniel*, problemet ligger et annet sted. Da flere banker gikk konkurs for ti år siden, mistet mange pengene sine. Mange betaler ikke skatt, og vi lever i øyeblikket fordi vi har kjent på kroppen hva økonomiske og politiske katastrofer gjør med oss. Det er også en vanesak. Vi aner ikke hvordan banken fungerer, for eksempel, og det er ikke vanlig å ha bankkonto. Vi stoler ikke på det, fordi vi ikke kjenner til hva pengene våre blir brukt på.

Julios analyse oppsummerer godt hva jeg forsøker å få fram i denne avsluttende delen av oppgaven. Mange betaler ikke skatt, og unngår å søke om tillatelser. Flere synes også at «litt korrupsjon» er i orden. Dette undergraver systemet som jobber for å utjevne diskriminerende skiller i samfunnet. En viktig årsak til at mange motarbeider systemet er fordi de mangler tillit til at politikerne ønsker det beste for befolkningen. Jeg mener at diskrimineringen, som er skjult, og som reproduseres i hverdagslivet er én av årsakene til mistilliten. Mistilliten får også konsekvenser for muligheten for en sårt tiltrengt forsoning mellom mennesker, og også mellom befolkning og nasjonalstaten. Å skape et personbasert system bygget på gjensidig tillit gjennom resiproke relasjoner, ansikt til ansikt, slik de unge voksne i denne oppgaven gjør, kan få konsekvenser for muligheter til å bygge opp tillit mellom større grupper av befolkningen – grupper som ikke kjenner hverandre, og også mellom befolkning og nasjonalstat.

Oppsummering: Fortid, nåtid og fremtid

Sterke familier har tradisjonelt styrt Nicaragua, både økonomisk og politisk (Vilas: 1992:338-339). Den kampen jenter som Ana María kjemper, godt hjulpet av kvinner som har gått veien før henne, som doña Valeria og Macarena, kan være et uttrykk for at den koloniale

maktstrukturen utfordres. I Estelí og i Nicaragua i dag kommer unge høyt utdannede mennesker seg inn i maktposisjoner i samfunnet.

Etter revolusjonen i 1979, og før regjeringsskiftet i 1990, ble staten sett på som kilde til inntekt for *los profesionales*, og den var også kilden til innflytelse på samfunnet og deres nøkkel til å endre samfunnet til det bedre. Da mange sandinistiske *profesionales* mistet jobbene sine etter regjeringsskiftet i 1990, skyldte flere på «politikken», skriver Lundgren (2000:231-234). For å bygge opp tillit og forsoning, jobber dagens regjering i Nicaragua med å øke sysselsettingen, å styrke helsetilbud og utdanning, og å forhindre korrupsjon, fattigdom og kriminalitet. Fordi politikerne, regjeringen og hele statssystemet mangler tillit eller *autoritet* (Weber [1922] 2000) blant sandinistiske *profesionales*, kan det påvirke effekten av de tiltakene som skal bidra til å jevne ut de enorme forskjellene mellom fattige og rike i landet, fordi systemet motarbeides i hverdagens forhandlinger (se også Corral 2008). Mistilliten undergraver på den måten statens funksjon som sikkerhetsnett (se også Booth og Seligson 2013). Å leve med usikkerhet og mistillit er ikke nytt i Nicaragua. Derfor må hver enkelt skape, og kontinuerlig pleie sitt eget sikkerhetsnett. I denne masteroppgaven har jeg blant annet forsøkt å vise hvor utfordrende det kan være, og hvordan det igjen kan bidra til å reproducere ulikhet.

Den tilsynelatende nåtidfikseringen de unge voksne jeg ble kjent med, ved for eksempel å uttale at krigen ikke lenger «spiller noen rolle» – stemmer ikke overens med hvordan de gikk fram for å skape sine fremtider. De må kontinuerlig videreføre slektens hardt opparbeidede nettverk, skapt i fortiden, for å lage seg en levedyktig fremtid. Den partipoliske og økonomiske situasjonen for befolkningen i dag er tett knyttet til fortiden. I et land hvor naboer har drept hverandre i krig og borgerkrig inntil ganske nylig, er det lett å forstå at man kan ha enkelte motforestillinger til å skulle stole på dem man ikke kjenner (Nygren 2003). Tilliten er skjør i Nicaragua. Tillit, eller snarere mangelen på tillit, til de folkevalgte, til det byråkratiske systemet, til nærmeste naboer og til slektninger, er et trekk ved Latin-Amerika noe som har vist seg å være farlig i Nicaragua tidligere (se for eksempel Booth og Seligson 2013). Mange har fortalt meg, og flere forskere har argumentert for, at det ble fred i landet i 1990 fordi befolkningen var lei av krig og av økonomiske begrensinger (se for eksempel Lundgren 2000). Den nye generasjonen er vokst opp etter krigen. Hva vil skje dersom minnene fra krigen blekner samtidig som mistilliten består? Jeg opplever at traumer fra krigen preger nicaraguanere, den dag i dag. Det gjør også diskrimineringen, som ikke synes å bli tatt

tilstrekkelig på alvor. For enkeltmennesker kan også ulikhetene gi skader, ubotelige skader, fordi det skapes vedvarende mistillit i befolkningen. Kanskje desto viktigere blir det at diskrimineringen fra- og mot ulike grupper i Nicaragua tas på alvor.

Litteraturliste

Alcaldía de Estelí. Hjemmesiden til borgermesterens kontor. URL:

http://www.alcaldiaesteli.gob.ni/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=12 (Lest 29.07.12).

Alnes Haslie, N. "Ei natt langs veien". Lak i Nica. 3.9.2011. URL:

<http://www.lakinica.blogspot.no/2011/08/fra-der-teateret-gonzalez-en-gang-la-to.html>
(Lest 01.10.12).

Archetti, E. 1998. "Foreword" i Ekern, *Street Power. Culture and politics in a Nicaraguan neighbourhood*. Bergen: Norse Publications.

Babb, F. E. 2001. *After Revolution. Mapping Gender and Cultural Politics in Neoliberal Nicaragua*. USA: University of Texas Press.

Barth, F. 1969. "Introduction" i *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Cultural Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.

Barth, F. 1961. *Nomads of South Persia. The Basseri Tribe of the Khamseh Confederacy*. Boston: Little, Brown and Company.

Besnier, N. 2009. *Gossip and the everyday production of politics*. USA: University of Hawai'i Press.

- Blofield, M. 2009. "Feudal Enclaves and Political Reforms. Domestic Workers in Latin America" i *Latin American Research Review*, Vol. 44, No. 1: 158-190.
- Booth, J. A. og Seligson, M. A. 2013. *The Political Culture of Democracy in Nicaragua and the Americas, 2012: Towards Equality of Opportunity*. USA: Vanderbilt University.
URL:http://www.vanderbilt.edu/lapop/nicaragua/Nicaragua_Country_Report_2012_English_V2_revised_W.pdf (Lest 13.03.14).
- Bourdieu, P. 1995 [1979]. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oversatt av Annick Prieur. Etterordet er oversatt av Theo Barth. Innledning ved Dag Østerberg. Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice. Cambridge Studies in Social Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, M. F. 1996. "On Resisting Resistance" i *American Anthropologist*, Vol. 98, No. 4: 729-735.
- Bugge, L. 2002. "Pierre Bourdieus teori om makt" i *Agora. Journal for metafysisk spekulasjon*, Vol 20, No. 3-4: 224-248. Oslo: Aschehoug.
- Burchardt T., Le Grand J., og Piachaud D. 2002. "Introduction", i Hills, J., Le Grand, J. and Piachaud, D., *Understanding Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.

- Canessa, A. 2008. "Sex and the citizen: Barbies and beauty queens in the age of Evo Morales" i *Journal of Latin American Cultural Studies*, Vol. 17, No. 1: 41-64.
- CIA - The Central Intelligence Agency, The World Factbook. Oppdatert 06.05.14. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nu.html> (Lest 22.5.14).
- Corral, M. 2008. "(Des) confianza en los partidos políticos en América Latina." i *LAPOP, "Perspectivas desde el Barómetro de las Américas"*. USA: Vanderbilt University. URL: <http://www.vanderbilt.edu/lapop/insights/I0802es.pdf>. (Lest 12.02.14).
- Cupples, J. 2008. "Rethinking Electoral Geography: Spaces and Practices of Democracy in Nicaragua" i *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 34, No. 1: 110-124. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-5661.2008.00324.x/full> (Lest 13.03.14).
- Cupples, J. 2004. "Love and Money in an age of neoliberalism: gender, work, and single motherhood in postrevolutionary Nicaragua" i *EPA: Environment and Planning*, Vol. 37, No. 2: 305-322. URL: <http://www.envplan.com/abstract.cgi?id=a37115>. (Lest 11.07.13).
- Eggebo, O. 2011. "Beretningen om en varslet valgseier". NorLARNet-analyse, 01.11.11. NorwegianLatin-American Research Network. URL: <http://www.norlarnet.uio.no/pdf/behind-the-news/norske/nicaragua-norsk.pdf>. (Lest 14.11.13).

- Eggebo, O. 2004. “'Jeg skulle gjerne hatt en onkel i Miami'. Om betydningen av den nicaraguanske migrasjonen til og fra USA”. Hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.
- Ekern, S. 1998. *Street Power. Culture and politics in a Nicaraguan neighborhood*. Bergen: Norse Publications.
- Eriksen, T. H. 2002. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives* (2.utgave). London & New York: Pluto Press.
- Eriksen, T. H. 1995. “Etterord”, i Mauss, *Gaven: Utnvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Fangen, K. 2004. *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget
- Field, L. W. 1999. *The Grimace of Macho Ratón. Artisans, Identity and Nation in Late Twentieth-Century Western Nicaragua*. Durham & London: Duke University Press.
- Flyvbjerg, B. 2006. “Five Misunderstandings About Case-Study Research” i *Qualitative Inquiry*, Vol. 12, No. 2: 219-245. URL: <http://qix.sagepub.com/content/12/2/219.abstract> (Lest 25.03.14).
- Foucault, M. 1980. *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*, (Colin Gordon, red.), Brighton: Harvester Press.

Freeman, J. 2010. "From the little tree, halv a block toward the lake. Popular geography of symbolic discontent in post-sandinista Managua", i *Antipode* Vol. 42, No. 3. : 336-373.

Frøystad, K. 2005. *Blended Boundaries. Caste, Class and Shifting Faces of "Hinduness" in a North Indian City*. New Delhi: Oxford University Press.

Frøystad, K. 2003. "Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge" i Rugkåsa og Thorsen, (red.), *Nære steder, nye rom*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, A. 1979. *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. London: Macmillan.

Gill, L. 1994. *Precarious Dependencies. Gender, class, and domestic service in Bolivia*. New York: Columbia University Press.

Gledhill, J. 2000. *Power and its Disguises. Anthropological Perspectives on Politics*. 2nd ed. USA&UK: Pluto Press.

González Suárez, J. E. 2004. “El Güegüense o Macho Ratón. Introducción” i *El Güegüense o Macho Ratón: Comedia- bailete de la época colonial*. Managua: Ediciones Distribudora Cultural. Lærebok i serien 1. *Teatro Folklorico Nicaragüense – Siglo XVII. 2. Teatro- Historia y crítica*.

Gullestad, M. 1989. *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hastrup, K. 2003. “Introduktion. Den antropologiske videnskab”, i Hastrup, (red.), *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.

Hollander, J. A. og Einwohner, R. L. 2004. “Conceptualizing Resistance” i *Sociological Forum*, Vol. 19, No. 4: 533-554. URL:<http://link.springer.com/article/10.1007/s11206-004-0694-5>. (Lest: 14.10.13).

INIDE - El Instituto Nacional de Información de Desarrollo. “Misión y Visión”
URL:<http://www.inide.gob.ni/index.html>. (Lest: 04.04.13).

INIDE - El Instituto Nacional de Información de Desarrollo. Folketelling (2005), 2008. *Estelí en Cifras*. Managua: El Instituto Nacional de Información de Desarrollo.

— “Capítulo I. VIII censo de población y IV de vivienda 2005.”

URL:<http://www.inide.gob.ni/censos2005/CifrasMun/Esteli/Esteli.pdf>. (Lest: 20.04.13).

— “Capítulo II. Mapa de Pobreza Extrema Municipal por el Método de Necesidades Básicas Insatisfechas (NBI).”

Jelin, E. 1991. *Family, Household and Gender Relations in Latin America*. London & Paris: Keagan Paul International/UNESCO.

Kalleberg, Malnes, og Engelstad, 2009. *Samfunnsvitenskapenes oppgaver, arbeidsmåter og grunnlagsproblemer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kampwirth, K. 2002. *Women and Guerilla movements. Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Kinzer, S. 1991. *Blood Brothers. Life and War in Nicaragua. (A New York Times Eyewitness Account)*. USA: G.P. Puntham's Sons.

Krohn-Hansen, C. og Vike, H. 2000. "Kapittel 9: Makt og symbolske former. Perspektiver på Politikk". URL: http://www.anthrobase.com/Txt/K/Krohn-Hansen_Vike_01.html. (Lest 10.07.13).

Krohn-Hansen, C. 2013. *Making New York Dominican. Small Businesses, Politics and Everyday Life*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Krohn-Hansen, C. 2009. *Political Authoritarianism in the Dominican Republic*. New York: Palgrave Macmillan.

Krohn-Hansen, C. 2001. *Det vanskelige voldsbegrepet. Politisk liv i Den dominikanske republikk og andre steder*. Oslo: Pax Forlag A/S.

- Krohn-Hansen, C. 1995. "Resistance vs. Self-Inflicted Bonds vs. Tacit Understandings: Or an Essay on Legitimacy and Political Practice in Light of "Bread and Circuses" and "Weapons of the Weak"" i *Dialectical Anthropology*, Vol. 20, No. 1: 71-94. URL: <http://www.jstor.org/stable/29790396>. (Lest 28.02.14).
- Lancaster, R. 1992. *Life is Hard. Machismo, Danger and the Intimacy of Power in Nicaragua*. California and London: University of California Press.
- Lundgren, I. 2000. *Lost Visions and New Uncertainties. Sandinista profesionales in northern Nicaragua*. Doktorgradsavhandling. Stockholm: Stockholm Studies in Social Anthropology. Department of Social Anthropology, University of Stockholm.
- Mauss, M. 1995 [1925]. *Gaven: Utskiflingens form og årsak i arkaiske samfunn. Oversatt og med etterord av T. Hylland Eriksen*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Melhuus, M. og Stølen, K. A. 1996. "Introduction" i Melhuus og Stølen, (red.), *Machos, Mistresses, Madonnas*. London: Verso.
- Melhuus, M. 1996. "Power, Value and the Ambiguous Meanings of Gender" i Melhuus og Stølen, (red.), *Machos, Mistresses, Madonnas*. London: Verso.
- Ministerio del Trabajo. Hjemmeside. "Artículo 147" URL: http://www.mitrab.gob.ni/documentos/leyes/Ley666Nic.pdf/view?searchterm=ley_666 (Lest 22.05.14).

Mintz, S. W. 1986. *Sweetness and Power. The Place of Sugar in Modern History*. New York: Penguin Group.

Mintz, S. W. 1979, "The Anthropological Interview and the Life History" i *Oral History Review*. University of California Press.

Montenegro, S. og Cuadra, E. 2001. *Nicaragua: la generación de los 90*. Managua: HISPAMER/Centro de Investigaciones de la Comunicación a la Ley.

Nygren, A. 2003. "Violent Conflicts and the Threatened Lives: Nicaraguan Experiences of Wartime Displacement and Postwar Distress" i *Journal of Latin American Studies*, Vol. 35, No. 2: 367-393.

Ortner, S. B. 2006. "Reading America: Preliminary Notes on Class and Culture.", i Ortner, *Anthropology. Culture, Power, and the Acting Subject and Social Theory*. USA: Duke University Press.

Ortner, S. B. 1997. "Thick Resistance: Death and the Cultural Construction of Agency in Himalayan Mountaineering" i *Representations*, 59, Special Issue: 135-162.
URL:<http://www.jstor.org/stable/2928818>. (Lest 16.11.13).

Ortner, S. B. 1995. "Resistance and the Problem of Ethnographic Refusal" i *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 37, No. 1: 173-193.
URL:<http://www.jstor.org/stable/179382>. (Lest 16.11.13).

Ortner, S. B. 1973. "On Key Symbols" i *American Anthropologist*, Vol. 75, No. 5: 1338-1346.

Ragin, C. S. 1992. "Introduction: Cases of "What is a Case?", i Ragin og Becker, (red.), *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rudie, I. 1984. "Innledning" i Rudie, (red.), *Myk start – hard landing. Om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*. Oslo, Bergen, Stavanger, Tromsø: Universitetsforlaget.

Rushdie, S. 1987. *The Jaguar Smile: A Nicaraguan Journey*. USA: Henry Holt and Company, Inc.

Sahlins, M. 1972. "On the Sociology of Primitive Exchange" i Sahlins, *Stone Age Economics*. Chicago: Aldine.

Sanjek, R. og Colen, S. 1990. "At Work in Homes I: Orientations" i Sanjek og Colen, (red.), *At Work in Homes*. Washington, D.C.: American Anthropological Association.

Sennett, R. og Cobb, J. 1972. *The Hidden Injuries of Class*. New York: Alfred A. Knopf.

Scott, J. C. 1985. *Weapons of the Weak. Everyday forms of peasant resistance*. New Haven: Yale University Press.

- Stewart, A. 1998. *The Ethnographer's Method*. Thousand Oaks, London og New Delhi: Sage Publications.
- Sæther, G. G. 2005. "Spillet om tillit. Formell og uformell organisering på en flerkulturell arbeidsplass i Venezuela." Hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.
- Telles, E. E. 2004. *Race in Another America. The Significance of Skin Color in Brazil*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Vilas. C. M. 1992. "Family Affairs: Class, Lineage and Politics in Contemporary Nicaragua" i *Journal of Latin American Studies*, Vol. 24: No. 2: 309-341.
URL:<http://www.jstor.org/stable/157069>. (Lest 18.11.13).
- Wadel, C. og Fuglestad, O. L. 2011. "Og kven si skuld er det?" : *ein arbeidslaus mann sin kamp for sjølrespekt og eit verdig liv / Cato Wadel. Feltarbeid som prosess: ny metodedel*. Oslo: Cappelen Damm.
- Wadel, C. 1991. *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativ orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK.
- Walker, T. W. 2003. *Nicaragua. Living in the Shadow of the Eagle*. 4th ed. USA: Westview Press.

Weber, M. 2000 [1922] [1919]. "Politikk som livskall" og "Herredømme" i Weber, *Makt og byråkrati. Essay om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*, utvalg og innledning ved E. Fivelstad. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Wikan, U. 1996. *Tomorrow, God Willing. Self-made destinies in Cairo*. Chicago og London: The University of Chicago Press.

Yanagisako, S. og Delaney, C. 1995. "Naturalizing Power" i Yanagisako og Delaney, (red.), *Naturalizing Power*. New York og London: Routledge.

Yanagisako, S. 2002. *Producing Culture and Capital. Family Firms in Italy*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Ystanes, M. 2011. *Precarious Trust. Problems of Managing Self and Sociality in Guatemala*. Doktorgradsavhandling. Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Bergen.

Aviser

La Prensa. Landsdekkende avis. Nettutgave: <http://www.laprensa.com.ni/>.

El Nuevo Diario. Landsdekkende avis. Nettutgave: <http://www.elnuevodiario.com.ni/>.